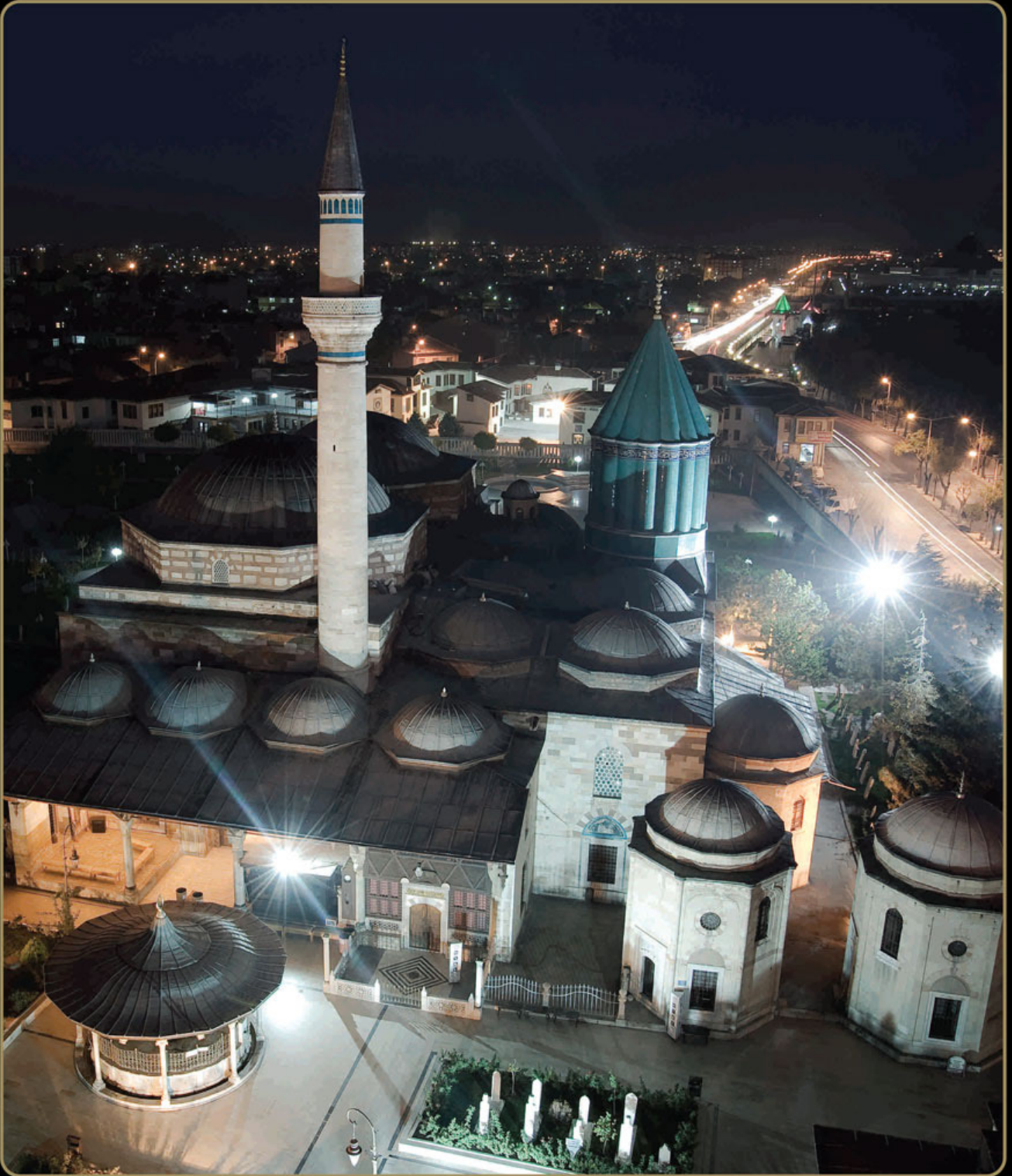

Âsitâne

MEVLEVÎ
KÜLTÜR
DERGİSİ
OCAK 2010 - Sayı:1

K Ü N Y E

Asitane

MEVLEVİ KÜLTÜR DERGİSİ
OCAK 2010 - Sayı:1

Âsitâne Mevlevî Kültür Dergisi
www.semazen.net
Semazen Yayın Grubu E-Dergisidir.

Semazen Yayın Grubu Adına
İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Mehmet Emin Holat

Yazı İşlerinden Sorumlu
Selin Turan McCallum

Kapak Fotoğrafı
Bilge Bahcivan

Ocak Sayısına Katkıda Bulunanlar:
Yaşar Enis Diker
Ümit Akdemir
Osman Özel
Maarif Erdem
Hudaver Holat

Âsitâne Mevlevî Kültür Dergisi
Yıl: 1 Sayı: 1 Ocak 2010
Yayın Tarihi: 15 Ocak 2010

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Başlarken...

Mevlevi Miras ve geleneğini korumak, sevenlerine akademik anlamda bir kaynak oluşturabilmek gayesi ile altı sene evvel başlatmış olduğumuz semazen.net projelerimiz'den birisini daha hayat'a geçirmiş bulunuyoruz.

Mevlevi âdâb ve erkânından, mûsikî geleneğine, Mesnevi derslerinden, Mevleviyye'de hizmet görmüş değerli şahsiyetler'e kadar birçok konuyu içeren Âsitâne Mevlevî Mirası Dergisi'nin hayrlara vesile olmasını niyâz ederiz.

Takdir sizden, Tevfık Allah'tandır.
İlla Hûûû Daim Hûûû ...

OCAK SAYI:1

İÇİNDEKİLER

CELÂLEDDİN BÂKİR ÇELEBİ	MEVLANA VE AŞK	Sayfa 5
PROF. DR. MEHMET DEMİRCİ	MESNEVÎ'DE AKIL – AŞK KARŞILAŞTIRMASI	Sayfa 7
MEVLEVÎ ŞAHSİYETLER	MESNEVÎHÂN FİLİBELİ SITKI DEDE	Sayfa 10
SEMİH CEYHAN	“TARİKAT-I İŞKİYYE” (AŞK YOLU)	Sayfa 12
ÖMER TUĞRUL İNANÇER	AŞK HER DEM TAZEDİR	Sayfa 14
ROPÖRTAJ	MEVLEVÎ ŞEYHİ İBRAHİM GAMARD İle	Sayfa 16
GÖKHAN EVLİYAOĞLU	MEVLÂNA SEVGİSİ	Sayfa 20
AYİN BESTEKÂRLARI	NAYÎ (NEYZEN) OSMAN DEDE	Sayfa 22
MEVLEVÎ AYINLERİNDEN	RAST MEVLEVÎ AYİN-İ ŞERİFİ	Sayfa 24
ADAB VE ERKÂN	MEVLEVÎ ÂYINI'NDE MANEVÎ İŞARETLER	Sayfa 28
ADAB VE ERKÂN	GÖRÜŞMEK	Sayfa 33
ANMA	MESNEVÎHAN ŞEFİK CAN	Sayfa 34
TAHİRÜ'L MEVLEVÎ'DEN	MESNEVÎ DERSLERİ	Sayfa 36
MESNEVÎ HİKAYELERİNDEN DERSLER	AYAZ'IN SIRRI	Sayfa 44
SANAT	MEVLANA VE SANAT	Sayfa 46
MEVLEVÎ TARİHİNDE BU AY	OCAK	Sayfa 48
MEVLEVÎHANELER	AFYONKARAHİSAR MEVLEVÎHANESİ	Sayfa 50
MUTRÎBAN	REBAB	Sayfa 52
MUSIKIMIZDEN	MEVLEVİYİZ BİZ	Sayfa 54
MUSİKÎŞİNÂSLAR	HALİL CAN	Sayfa 55
ALİ İŞİK	MEVLEVÎ MEKTUPLARI	Sayfa 56
TANITIM		Sayfa 58
MEVLEVÎ TERİMLERİ VE AÇIKLAMALARI	MEVLEVİLİK İLE İLGİLİ SORULANLAR	Sayfa 60
GEÇEN AY NE OLDU		Sayfa 62

DERGÂHI MEVLÂNA ALBÜMÜ

Âsîfâne

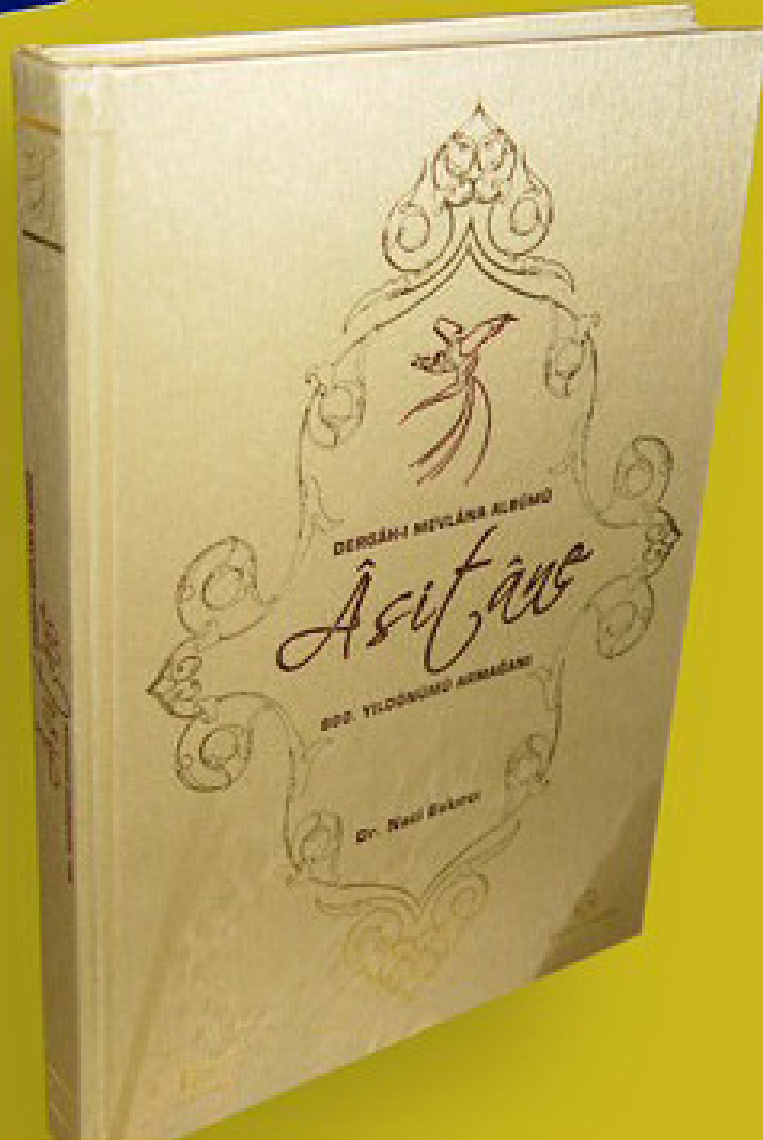
800. YILDÖNÜMÜ ARMAĞANI

Konya'dan Dünyaya...

KUŞE
KAĞIT

LÜKS
CİLT

RENKLİ
BASKI

Rûmî

RUMÎ YAYINLARI

MEVLANA VE AŞK

Her türlü kemale erişiş aşkta gören Mevlana'nın bütün eserleri aşka dairdir. Zira aşk hayatın aslıdır, özüdür. Kainatın yaratılış sebebi aşktır. 'Sen olmasaydın bu gökleri yaratmazdım.' Kudsi hadisiyle; varlık alemlerinin yaratılmasındaki yegane maksadın, Cenab-i Hakkin Hazreti Peygambere duyduğu sevgi olduğu belirtilir. Mademki varlığın mayası aşktır, aşkın en ileri noktası olan Allah aşkı ve muhabbeti her şeyin üzerinde değere sahiptir. Mevlana bu düşünceden hareketle , binlerce beyitte ilahi aşkı söylemiştir. Onun aşka dair düşüncelerini dört grupta toplamak mümkündür. Akıl ve aşk mukayesesi, aşkın üstünlüğü ve değeri, fanilere duyulan aşkın geçersizliği, aşktan nasibi olmayanların zavallılığı ...

Mana Padişahı Mevlana'ya göre akıl ve ilim, gayb aleminin gerçeklerini kavramada yetersizdir. Bunlar insanı bir noktaya kadar götürür, ancak hedefe ulaştıramaz. Fakat insan aşktan kanatlara sahipse , ilim ve aşkın hayal edemeyeceği kadar yücelir. Tıpkı miraç gecesi olduğu gibi. O kutlu gecede Hazreti Peygamber ve Cebrail gök katlarında yükselirken , Sidre-i Müntehaya gelince; Cebrail "Bir parmak ucu daha ilerlersem , yanarım." diyerek kalmış, Hazret-i Peygamber ise Sidre'yi geçerek Cenab-ı Hakka yakınlığın son derecesine ulaşmıştır. Sidre-i Münteha denen yer ; gerek melek gerekse peygamber, bütün varlıkların ulaşabildiği son noktadır. Bir başka deyişle emr-i İlahiden başka her şeyin son bulunduğu yerdir. Mutasavvıflar buradan hareketle, Cebrail'i beşer idrakin , ilim ve aklın sembolü , Hazret-i Peygamber'i ise gönül ve aşkın timsali olarak görürler.

Hazret-i Mevlana bu hususa işaret eder :

"Gerçi başlangıçta akıl muallimdi. Sonra akıl üstatken ona talebe olur.

Akıl, Cebrail gibi ; ' Bir adım daha gitsem; bu kol, kanat yanar.

Sen bana bakma , yürü, geç ! Benim için daha ileri yer yok.' der. (Mesnevi, I/ 1112-14)

Bu yüzden Mevlana ; aşkı, her sufinin yaşaması gerekli bir hal olarak görür. Ona göre ancak aşkla sevgiliye, Hakk'a bağlanan gönül muteberdir. (Mesnevi, I / 1853). Cebrail gibi, akıl ile insan Allah'a ulaşamaz; yarı yolda kalır. İnsanla , Allah arası bir deniz mesafesi ise ; akıl bu denizde bir yüzücü, aşk ise bir gemidir. Yüzmek güzeldir ama uzun bir yolculuk için yeterli değildir. İnsan yüzerken yorulabilir, boğulabilir. Ama gemiye binen hedefine ulaşır. (Mesnevi IV/ 1423-27)

Diğer taraftan yalnızca görünen zahiri ibadetle

de Cenab-ı H a k k a u l a ş m a k yorucu bir iştir. Binde bir kişiye nasip olur. Nitekim; "Kıyamette namazları, oruçları, sadakaları getirip teraziye koyarlar. Fakat sevgiyi getirdikleri zaman , bu ilahi aşk teraziye sığmaz. Bu yüzden asıl olan aşktır. (Fihi Mafih, 325-326)

Bu aşkın mahiyeti ise sözle anlatılmaz, satırlara sığmaz . Ancak tadanlar bilir:

Birisi sordu : 'Aşıklık nedir ?' Dedim ki : " Benim gibi olursan bilirsin !" (Mecalis-i Sab'a, 82)

Yüce Sultanın "Ben ol da bil!" sözü Cenab-ı Hakka ulaşma yolundaki , "bilmek, bulmak, olmak merhalelerinin son derecesinin aşk ile gerçekleştiğini ifade eder. İlim ve akıl ise sadece bilmeyi sağlar. Yine Mesnevide :

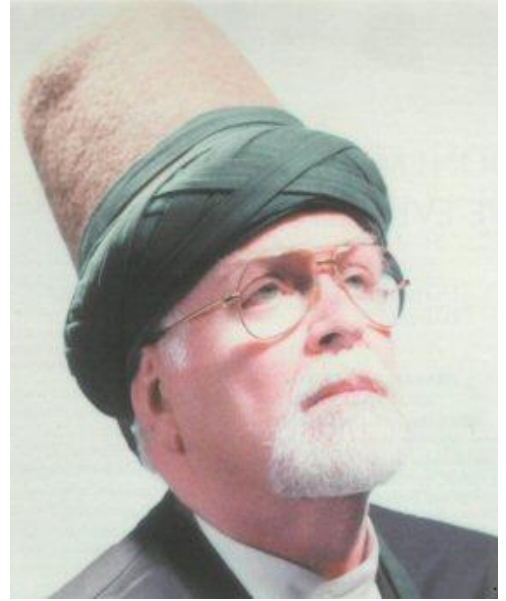
"Aşk ; her ne şekilde açıklasam da, anlatsam da onu tarifte insan dilsiz kalır.

Kalem, gerçi her şeyi yazar ama , aşka gelince başı döner.

Akıl, aşkı anlatmada çamura batmış eşek gibidir. Aşkı ve aşıklığı yine aşk izah eder.

Güneşe delil, yine güneştir. Sana delil lazımsa, güneşten yüzünü çevirme." (Mesnevi, I/ 117-121) beyitleriyle aşkın tarife sığmadığı söylenilirken , aklın acizliği bir kere daha dile getirilir.

Aşk yüzünden elbisesi yırtılanın, hırstan ve ayıptan temizlendiğini, aşkın bütün hastalıkların hekimi, kibir ve azametinin ilacı olduğunu, topraktan yaratılan bedeninin aşkla yüceltiğini (Mesnevi, I/22-25) söyleyen Mevlana; insanların hırs, tamah, kibir, kıskançlık ve kin gibi kötü huylardan ancak ilahi aşk ile arındığını belirtmek ister. Toplumda ilahi sevgi ile manevi alemini tanıyanlar çoğunlukta olursa

aksaklıklar düzelir, huzur hakim olur. Diğer yandan insanın dünyadaki geçimi için bir sanat öğrendiği gibi , ahireti kazanmak için de bir sanat öğrenmesi , bu din sanatının, kazancının da aşk olduğu öğütlenir. (Mesnevi, II/2618-27)

Mevlana ;

"Anam aşk, babam aşk,

Peygamberim aşk, Allahım aşk,

Ben bir aşk çocuğuyum,
Bu aleme aşkı ve sevgiyi söylemeye geldim."
sözleriyle aşkın dört hak mezhebin özü olduğunu belirtir. Buradan anlaşılan şudur ki , yalnızca dinin kurallarına uymakla yetinenler, dinin özünü tanımayıp , kabukta kalanlardır. Asil olan insanın ibadetlerine Allah aşkını katması, tam bir ihlas ve samimiyetle kulluk etmesidir.

Hazret-i Mevlana, Allah aşkının dışındaki sevgilere aşk denemez ;

"Aşk , renge ve kokuya bağlı olursa, o aşk değildir, kişiye bir utançtır." (Mesnevi,I/224)

"Faniye olan aşk ebedi değildir. Çünkü insan bu düzenin hükmüne , ebediliğe müsait değildir.

Her an gönüle feyizler veren , goncadan daha taze olan, gözün ve ruhun safası olan İlahi aşk bakidir.

Daima diri ve ebedi olana aşık ol, Sırrını o nura kavuştur. Onun aşkını iste, Çünkü bütün peygamberler, veliler bu aşkı , iksirin ta kendisi bildiler.

"Bu aşka bende kabiliyet yok' deme. Kerem sahibinin ihsan etmediği bir nesne yoktur. (Mesnevi I /226-230)

"Külle aşık olanlar , cüz' e itibar etmez. Cüz' e meyleden, küllün isteyicisi değildir" (Mesnevi,I/ 2903) beytiyle Mevlana , Allah aşıklarının Cenab-ı Hak dışında , başka hiçbir şeye değer vermediğini, sevgisini fani unsurlara

yöneltenin ise Allah aşkından yoksun olduğunu belirtir. Ancak bazen istisnai durumlar olabilir. İnsan faniye duyduğu aşkta kararlı, vefalı ve sadık ise , bu mecazi aşk onu gerçek sevgiye, ilahi aşka götürebilir :

"Vehme, hevese aşık olan sadıksa ; bu mecaz onu hakikate götürür." (Mesnevi, I /2861)

Mecnun, Leyla'nın aşkıyla yola çıkmış, neticede Mevla'nın aşkına ulaşmıştır.

Ama insanın ne mecazi, ne hakiki aşktan nasibi yoksa Hazret-i Mevlana, bunlara sert bir dille çatar:

"Mademki aşık olmuyorsun, git yün ör, iplik eğir.

Yüz işin var, yüz renge boyanmışsın , yüz rengin var, yüz alacan...

Mademki kafatasında aşk şarabı yok,

Var, geliri bol kişilerin mutfağında kase yala..."
(Rubailer,126)

"Her kim aşk ile yanıp tutuşmamışsa; o, uçmayan, kanatsız kuş gibidir." (Mesnevi,I/31)

Yaradılışın özünü ve insanın fani benliğinden yükselişini aşkta bulan Mevlana; aşksız geçen ömrü, ömür saymaz:

"Baht sana yar olur, yaver kesilirse;

Aşk, seninle işe güce girer.

Aşksız ömrü hesaba sayma;

O sayıdan dışarda kalacaktır çünkü..."

(Mecali-i Saba 43)

*Aklı kurbân eyle râhı yârdâ
Akla andandır meded her kârdâ* 4/1445

Akıl başka yerde rehberdir ama sevgiliye ulaşmada değil. Sevgiliye ulaştıran rehber aşk ve iştiyaktır. Akıl; dur, düşün, kendine acı, der. Aşksa sana sevgili için ölmeni emreder. Sen kavuşmak istiyorsan akla değil aşka kulak ver. Aklını o yolda kurban edersen sevgili sana daha iyisini bağışlar. Bir akla bin akılla, bir başa sonsuz bir ömürle mukabele eder. Gerçek akıllılık da bu değil midir!

MESNEVÎ'DE AKIL – AŞK KARŞILAŞTIRMASI

Akla değer veren Mevlânâ'nın, onu hem övdüğü, hem yediği görülür. Bütün sûfiler gibi, Mevlânâ'nın da yediği ve karşı çıktığı akıl, hissi ve maddî âlemle ilgili olan tecrübî ve tabîî akıl değil, bu âlemin ötesine ait hükümler veren ve ilahi hakikati idrak etme iddiasında olan nazan ve metafizik akıldır. Aklın uymak zorunda olduğu bir takım kurallar vardır. Bu kurallara sığmayan durumlarda ne yapacağız? "Hastanın akli, hastayı doktora çeker götürür, ama kendisi, kendi derdine derman olamaz"[2] diyen ve akıl konusunda bazen lehte bazen aleyhte bulunan Hz. Mevlânâ, aşka gelince, ona hiç toz kondurmaz ve onu daima takdis eder.

Aşk nedir? Kitapların yazdığına göre aşk, sevginin ileri derecesidir. Kur'an'da "Mü'minlerin Allah'a karşı pek şiddetli sevgisi"nden bahsedilir (Bakara 2/165). Mutassavvıflar ayette geçen "eşedd-i muhabbet"i aşk olarak yorumlamışlardır. İlk sûfî müelliflerden Ebû Talib el-Mekkî (386/996)'ye göre, Hz. Peygamber Allah sevgisini imanın şartlarından sayar.[3] Çünkü o, "Allah ve Resûlünü her şeyden çok sevmek gerektiğini", böyle olduğu takdirde "imânın tadının bulunabileceğini"[4] beyan buyurur.

Aşk sonradan kazanılmış bir şey değil, ilâhi bir vergidir. Allah'ı sevenler, Allah'ın sevdiği kimselendir. "Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler" (Maide 5/54) âyetine göre düşünürsek, Allah'ın sevgisi insanlarınkinden önce gelir. Allah kulunu severse, kulu O'nu sever, yani ilk hamle Allah'tandır.[5]

Aşkın mahiyetini kelimelerle izah etmek imkânsızdır. Onu "vuslat ve yakınlık makamlarının sonu" olarak ifade eden Tehânevî ilave eder: "Aşk kalbde vücut bulan bir ateş olup, mahbubtan başka her şeyi yakar; o, yakmak ve öldürmektir, ondan sonrası ise Allah'ın ikramı olan sonsuz bir hayattır. O, akıl binasını yıkan ilâhi bir cinnettir." [6] Ayet-i kerimede "Sevdiğiniz şeylerden sarfetmedikçe, iyiliğe erişemezsiniz" (Âl-i İmran 3/92) buyrulur. İnsanın canından daha sevgili ne olabilir? Hz. Mevlânâ'nın ifadesiyle "Aşk öyle bir alevdir ki, bir parladı mı, maşuktan başka ne varsa hepsini yakar." (V, 598)

İslâm tasavvufunda bu anlayış önceden de vardır. Kelâbâzî (380/990) şöyle der: "Muhabbet seni hem kör hem de sağır eden şeydir. Kör olursun, sevgiliden başkasını göremezsin, ondan başka bir maksat müşahede edemezsin." Kuşeyrî ise "Kişi sevdiği ile berâberdir" hadisine yorum getirirken, "Hakk"ı sevenler, O'nunla beraberdirler" der.[7]

Tasavvufta aşkın tebcîl edilişi, onun Hak yolculuğunda en kestirme vasıta olması ve katıksız tevhit ve vuslatı sağlayıcı bulunmasından dolayıdır. Kutûl-Kulûb müellifi, "tevhitin tamlığı ile muhabbetin tamamlığı" arasındaki yakın ilgiden bahseder.[8] Esasen meşhur kudsi hadise göre, insanın en yüce makamlara ulaşması ve Hak'la bâki olması, Allah'ın kula olan muhabbeti sonucu değil midir? Hakk'a yaklaşıp ilâhi sevgiye mazhar olan kul için Allah "onu sevdiğim zaman işiten kulağı, gören gözü, tutan

eli, yürüyen ayağı olurum"[9] buyurur.

Aklın yetersiz olduğu sahalardan biri de aşk ve ahvâlidir. Öyle der Mevlânâ: "Aşık başını verince akıl kalır mı gayri? Her şey helâk bulur, yalnız onun hakikatı kalır (...) Bu makamda akıllar elden çıkan, kalem buraya vardı mı kırılır, bir şey yazamaz olur" (III, 4661 – 63). Kalemın kırılması, bu mertebenin inceliklerini yazmaya gücü yetmediğinden kinâyedir. Ankarevî'nin diliyle söylersek, bu mertebeye gelince, "Ukul-i urefâ hayretle beste ve aklâm-ı ulemâ adem-i kudretle şikeste kalur."[10]

Fakat ne gam! "Bir çocuk, aklın eserlerini görmüyor diye, akıllı adam, akla ait şeyleri nakletmez mi? Akıllı bir adam da aşk ahvâlini görmezse, aşkın kutlu ayı eksilmez ya!" (V, 3931-32). Nitekim renk körü bir kimsenin, bazı renkleri tanımaması veya inkâr etmesi, tabiatla o renklerin yokluğunu gerektirmeyecektir.

Bu konuda Mevlânâ her zaman yumuşak üslûplu değildir, bazan şöyle söylemekten kendini alamaz: "Aşkın şerhinde akıl, çamura saplanmış merkep gibi yattı kaldı. Aşkı ve âşıklığı yine aşk şerh etti. Güneşin vücuduna delil yine güneştir. Sana delil lazımsa güneşten yüz çevirme!" (I, 15-16). Gerçekten aşk, vicdânî olduğundan sual cevap ve akli muhakeme ile onu izah mümkün olmaz. Aşk ve âşıklığın şerhini yine aşk söyler.[11]

Yüksek hakikatlere ulaşma konusunda akılla aşk arasında bir mukayese yapmak gerekince, Mevlânâ'nın aşkı tercih edeceği aşikârdır. Şöyle der: "Ey arkadaş! Âşık, hâlis ve saf şarabı kendinde bulur, onunla gıdalanırsa bu makamda akıl kaybolur, yani bu sırta akıl ermez." der ve insan aklının zeki, bilici fakat, varlığından fâni olmadığı için, hâl bahislerinde bir hiçten ibaret olduğunu belirtir (I, 1981-85). Hâlis aşk aklın üstünde bir neş"edir. Akıl aşkın zevkünden sırrı anlamadığı için, onu bilmek ister, fakat bilemez. Ne yazık ki, insan bilmediklerinin düşmanıdır. Akıl da aşkın kudret ve yüceliğini idrak edemeyince ona düşman kesilir. Bunu biraz da tabii karşılamak gerekir, cüz'i akıl vücûdun malıdır; varlığından geçmemiş, henüz vahdette fâni olmak sırrına erememiştir.[12]

Bu noktada Hz. Mevlânâ Adem – İblis benzetmesine yer verir: "Akıl ve zeka taslamak İblis'tendir, aşk ise Adem'den" (IV, 1402). Ankarevî ilave eder: "Şeytan, Kur'an'ın beyanına göre: "Ben ondan daha üstünüm, beni ateşten onu topraktan yarattın dedi" (A'raf 7/12). "Beni azdırdığın için..." (A'raf 7/16) diyerek, sanki kabahati Allah'a yüklercesine

küstahlık etti. Hz. Adem ise Rabbine aşık idi, hizmet ve itaatte bahane aramayıp, sırr-ı kazâyı bilmesine rağmen, "Rabbimiz, kendimize yazık ettik" (A'raf 7/23) diye hatasını itiraf etti."[13]

Aklî düşünce mahiyeti icâbî şüphecidir. Ama şüpheye tahammülü olmayan konularda ne yapacağız? "Vesvesenin ağzını bağlayan ancak aşktır. Yoksa vesveseyi kim bağlayabilmiştir ki?" (V, 3230)

Aşk, akıl gibi küçük hesaplara takılıp kalmaz, pervâsızdır, geniş ufukludur: "Akıl ümitsizlik yoluna gider mi hiç? Aşk lazım ki, o tarafa koşsun! Hiçbir şeye aldırmayan aşktır, akıl değil. Akıl, faydalanacağı şeyi arar. Aşk yılmaz, canını sakınmaz, utanma nedir bilmez. Değirmen taşının altına girmiş gibi belalara uğrar, sabreder" (VI,1966-69). "Âşıklara her an bir ölüm vardır. Âşıkların ölümü bir çeşit değil" (III, 3835).

Mevlânâ da selefleri gibi, aşkın ilâhi menşeli olduğuna dikkati çeker: "Akıllar bu sırta eremezler, kapı dışında kalırlar (...) Aşk karşısında kıl kadar bile korku yoktur. Aşk mezhebinde herkes kurbandır. Aşk Tanrı sıfatıdır (...) Kur'an'da "Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler" buyrulur. Şu hâlde muhabbeti Tanrı sıfatı bil" (V, 2184-89).

Akıl ve aşk mukayesesinde Mesnevî bir deniz yolculuğu misali verir. Denizde iki şekilde yol almak mümkündür: Yüzerek veya bir gemiye binerek. Yüzmek bir meziyettir, ama uzun bir yolculuk için kâfi değildir, sonunda yorulmak mukadderdir. İşte akıl ve zeka denizde yüzgeçliğe benzer. O hâlde diyor Mevlânâ: "Yüzgeçliği bırak, kibirden, kinden vaz geç; bu ırmak değil, denizdir deniz! Aşk ileri gidenler için gemiye benzer, gemiye binen kişinin bir afete uğraması nadirdir, çok defa kurtulur" (IV, 1402-1405). Aklın zaafılarından biri de benlik ve gurura kapılmasıdır. Mevlânâ Hz. Nuh'un oğullarından Ken'an'ın durumunu hatırlatır: "Ken'an gibi, gemiden baş çekme, ona da zeki akılı bu gururu vermiş, aldatmıştı (...) Keşke o yüzme öğrenmeseydi de Nuh'a minnet edip gemiye binseydi!" (IV, 1409-16).

Mevlânâ, akılı atarak, aşkın ikizi olan hayranlığı satın almayı tavsiye eden: "Akıllı zekayı sat da hayranlığı satın al; akıl ve zeka zandır, hayranlıksa bakış, görüş." Bununla yetinmeyip, nihayet aklın kurban edilmesini ister: "Akıllı Mustafa'nın önünde kurban et ve Hasbiyallah "Allah bana kâfi" de" (IV, 1407-8). Ve nihâi hedefi gösterir: "Akıllı dost aşkına kurban et, akılların hepsi de o taraftandır, odur" der ve aksine davrananları ahmak olarak tavsif eden (IV, 1424-25).

Ne demek hayranlığı satın almak? Akıllılık, kısaca muhakeme ve kıyasla sonuç elde etmektir. Hayranlık ise, ilim ve yakînin kemâlinden ve ilâhi sıfatları müşahadededen doğar.[14] Tasavvuf mantığına göre, elbette ikincisi daha makbuldür.

Bütün bunların sebebi ise, tasavvuf düşüncesine göre, aklın bağımlı kabul edilmesidir. Aşk ve muhabbetin mahallî olan kalb ise bağımlı değildir. "Kalb, akıl tavrının ötesindedir. Hakk'ın gerçekten bilinmesi de ancak kalb ile olun."[15] Onun içindir ki, mutasavvıflar kudsi hadis olanak zikredilen şu söze çok değer verirler: "Ben göğe ve yere sığmam, fakat mümin kululumun kalbine sığanım."[16]

Mevlânâ'ya göre akıl, Mi"rac gecesine Sidretü'l-Müntehâ'dan öteye geçemeyip, belli bir noktada kalan Cebrail gibidir: "Akıl, Cebrail gibi: "Ey Ahmed, bir adım daha atarsam yanarım! Sen beni bırak, bundan sonra ileri yürü. Ey can sultanı, benim haddim bu kadardır," der" (I, 1066-67).

Mesnevî'de aynı hadiseyle ilgili şöyle bir muhavere sahnesi yer alır: "Ahmed, Sidre'den Cebrail'in gözetme yerinden, makamından, sınırından geçince, Cebrail'e: "Haydi ardımca uç!" dedi. Cebrail dedi ki: "Yürü yürü, ben senin dengin değilim!" Hz. Ahmet tekrar: "Ey perdeleri yakan gel, ben daha kendi yüce makamıma gitmedim ki", dedi. Cebrail dedi ki: "A benim güzel nurlu arkadaşım, bin kanat çırpıp buradan ileriye geçsem, kolum kanadım yanar!" " Ve Hz. Mevlânâ ilave eder: "Bu hikâyeler hayret içinde hayrettir. Tanrı hasları, daha has olanların ahvalini görünce, kendilerinden geçerler" (IV, 3801-5).

Mi"rac"la ilgili hadislerde, Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar olan safhalar anlatılırsa da, ondan ötesine ait bilgi yoktur. "Sidre"yi bürüyen bürüyordu" (Necm 53/16) ayetinde belirtildiği üzere, Hz. Peygamber Mi"rac'ta Sidre'ye varınca, orayı bürüyen -ve onu şuurun vukuf ve irtılâından saklayan ilâhi bir emr- bir nur bürüyüvermişti. Bundan ötesi tasvir ve beyana sığmayan bir âlemdi. Mi"rac haberlerinde bildirildiğine göre, Sidre'ye kadar Resûlullah'a refakat eden Cibril de burada kalmıştı. O, ileri gidemeyeceğini söyleyerek "Bir parmak ucu daha yaklaşıyordum yanardım" demişti.[17]

Mevlânâ en sonunda şöyle seslenir: "Ey Cebrail, ister yüce ol, ister büyük, sen ne pervanesin ne de mum! Mum yanınca, pervaneyi çağırdı mı, pervanenin camı yanmadan çekinmez" (IV, 3807-8).

Mesnevî şarihlerine göre, melekler akıl mertebesinde olduklarından, burada Cebrail'den maksat akıldır. Cebrail mukarreb meleklerden olmakla beraber, "Benim Allah'la öyle bir vaktim var ki, onda bana ne bir mukarreb melek, ne de mürsel bir peygamber yetişemez"[18] hadisine göre, Hz. Peygamber daha ileridir.[19] Sidretü'l-Müntehâ'nın sembolize ettiği şey, melekler dahil, gelmiş ve geçmişlerin ilimlerinin son bulunduğu, Resûlullah'tan başka kimsenin geçemediği yerdir.[20] O mevkide ilim son bulun, kalbler ise şaşkın hâlde gelir.[21]

Bu bilgiler ışığında, Hz. Mevlânâ'nın yukarıdaki beyitlerine şu yorumlar getirilir: Cebrail'e hitap, aslında akıl sahiplerine yöneliktir. Demek isteniyor ki: Her ne kadar ey akıl, sen değerli isen de, pervane gibi âşık değilsin, mum gibi olan âşıklarını kendi visaline davet edince, pervane canının yanmasından ve fânî olmaktan sakınmaz. Kendisini tecelli nûrunda mahveyler. Cebrail de "Yaklaşırsam yanarım" deyip, nar-i tecellinin kendini yakmasından korkarak, kendi makamında kaldı. Hz. Peygamber ise, pervane misali, tecelli nûruna kendini bıraktı ve çekinmeksizin, makam-ı Cebrail'den geçip vâsıl-ı cânân oldu.[22] Süleyman Çelebi'nin diliyle söylersek, Sidretü'l-Müntehâ'da akılı temsil eden Cebrail'in:

Ger geçem bir zerre denl  ilerü

Yanarım bařtan ayağa ey ulu!

demesine mukabil Hz. Peygamber:

  n ezelden bana ař oldu del l

Yanar isem ben yanayım ey Hal l.[23]

buyurmuş ve ilerlemiřti.

Netice olarak, Hz. Mevlânâ"ya göre akıl dünyevî işlerimizde fevkalade yararlıysa da, mahiyeti icab  o, ilâhi hakikatlere ulaşmada ve Hakk"a vuslatta ayak bağı olabilir. Bu ulv  yolculuk için başka bir vasıta gerektir ki, o da ilâhi aşktır.

[1] Bkz. Nihat Keklik, Mevlânâ"da Metafor Yoluyla Felsefe, 1. Millî Mevlânâ Kongresi Tebliđleri içinde, s. 39, Konya 1986; S. Hayri Bolay, Mevl n nın Akıl Anlayışı, 2. Millî Mevlânâ Kongresi Tebliđleri içinde, s. 165, Konya 1987.

[2] Bkz. Mevlânâ, Mesnevî,  ev. Veled  zbudak, Milli Eğitim B. yayını, c. IV, b. 3323. Bundan sonra Mesnevî beyitlerinin yerini dipnot düşmeksizin, metin içinde vereceğiz; Romen rakam  cildi, yanındaki rakam da beyit numarasını gösterecektir.

[3] Eb  Talib el-Mekkî, Kut "I-Kul b, II, 110, Mısır 1961.

[4] Müslim,  man, 69; Buh r ,  man 9.

[5] Bkz. Annamarie Schimmel, Tasavvufun Boyutları,  ev. Ender Gürol, s.127,  stanbul 1982.

[6] Tehânevî, Keřř fu Istilah t "I-F n n, aşk mad.

[7] Bkz. Kelâbâzî, el-Taarruf, muhabbet mad.; Kuşeyrî, Risâle, muhabbet mad.; Hadis için bkz. Buh r , edeb, 6; Müslim, birr, 50.

[8] Kut "I-Kul b, II, 103.

[9] Buh r , Rikak, 38.

[10] Ankarev  R s h ,  sma  Dede, Mesnev  şerhi, III, 774.

[11] a.g.e., I, 74.

[12] Kenan Rif i, řerhli Mesnev -i şerif, 340,  stanbul 1973.

[13] Ankarev , IV, 390.

[14] a.g.e., IV, 290.

[15] M.  bn Arab , el-F t hat "I-Mekkiyye, I, 324, Beyrut tsz.

[16] Bkz. Keřfu" I-Haf , II, 273.

[17] Bkz. Tecrid-i Sarih terc., X, 73; Fahr-i R z , et-Tefsiru" I-Keb r, XXVIII, 291; M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, VII, 4579; Ruzbehan el-Bak , Meřreb " I-Erv h, neşr. Nazif Hoca, s. 137,  stanbul 1973; Neysab r , Garaib " I-Kuran, 27/30.

[18] Bkz. Keřf " I-Haf , II, 244.

[19] Ankarev , IV, 887; T. Mevlev , şerh-i Mesnev , c. IV, k. 2, s. 981.

[20] Bkz. Ayn , Umdet " I-Kar , VII, 28; Teh nev , Keřřaf, Sidre Mad.

[21] Bkz.  . H. Bursev , R hu" I-Beyan, IV, 151.

[22] Ankarev , IV, 887.

[23] Süleyman Çelebi, Mevlid, haz. F. K. Timurtař, 114-115,  stanbul 1970.

D řd m yine kaldır beni y  Hazret-i Monl -y  Rûm
Bakmaz dey  bildim seni y  Hazret-i Monl -y  Rûm
 hs nına magr r olup cürm eyledim ma'z r olup
Geldim sana mecbûr olup y  Hazret-i Monl -y  Rûm
şeyh Gâlib

MESNEVÎHÂN FİLİBELİ SITKI DEDE*

Şahabettin Uzluk

1239 (1824) yılında Filibe'de [Bulgaristan] doğdu. Üçler Mezarlığı'ndaki kabir taşında yazılı olduğu gibi, yüz on sene yaşamıştır. İlk öğrenimini Filibe'de yaptı. Gördüğü bir rüya gereğince 1267 (1851)'de İstanbul'a geldi. Kadiasker Filibeli Halil Fevzi Efendi'den Arapça, Farsça öğrendi. Sonra 1292 (1875)'te Konya'da (çileye soyundu); 1001 gün Mevlâna Dergâhı'nda hiçbir yere ayrılmadan bu hizmeti tamamlayıp hücreye çıktı. 1883'te tarikatçı ve mesnevihan Hacı Eyüp Çelebi ölmüştü. (Yerine o, mesnevihan oldu). 1885'te (Sultan Selim Camii'nde) hatiplik görevini ifa etmek ve cehrî namazlar [Sabah, Akşam, Yatsı] ile Cuma, Bayram namazlarını kıldırmak üzere vekâlet beratına da mâlik oldu.

Sıdkı Dede medreseden mezun (olduğu için) Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilirdi. Nitekim 1906'da Konya'yı ziyarete gelen o zamanki Almanya'nın İran Büyükelçisi Friedrich Rosen, babasının Mesnevi tercümesinde [Münih, 1913] Mevlâna dergâhındaki hücre sahibi dervişler arasında yalnız Sıdkı Dede ile rahatça Farsça konuşabildiğini açıklamaktadır. [Bu kitabın bir nüshası Konyalı arkadaşımız Tevfik Dünder Bey tarafından daha bazı kitaplarla birlikte Mevlâna Müzesi Kitaplığı'na armağan edilmişti.]

Sıdkı Dede hakkında mevleviler arasında şöyle bir olay da anlatılır: Vaktin postnişinlerinden Sadrettin Çelebi zamanında İran'dan Dergâh'a gelen Farsça bir mektubun anlaşılması bahis konusu olunca Sıdkı Dede, "Fakir onu bir göreyim" demiş ve mektubu alıp hücrelerine gitmiş. Orada mektubu okumuş ve güzel talik yazısıyla anlamını kağıda geçirmiş ve cevabını Farsça yazarak (ilgili kişiye) sunmuştur. O günden sonra Sıdkı Dede'nin bilgiçliği daha geniş ölçüde yayılmıştır.

Sıdkı Dede yalnız din bilimiyle kalmamıştır. (Kendisinin) aynı zamanda sanat dallarından hat ve hak [oyma] çalışmalarında da büyük (mahâreti) vardı. Bu uğurda pek çok çabaları olduğunu bildiğimiz bu büyük bilgicin sanat dalına ait bir yapıtı kitaplığımızda bulunmaktadır. Bu eserin baş tarafında bir Mevlâna sikkesi ve etrafında renkli çiçek süsleri vardır. Bu kitap başlığı ve metin yazıları Sipehsâlâr'ın Farsça menâkıb kitabındadır. Kitabın ilk sahifesinde, kendisinin kazdığı mühürle mühürlenmiş "temelleke'l-fakîr hâdimü'l-Mesnevî Sıdkî el-Mevlevî"[1] yazısı bulunmaktadır.

Sıtkı Dede Köprübaşı'na giden caddeden sola dönen Ovalıoğlu Sokağı'nda, Ovalıoğlu Camii (Çelik Paşa) yanında, iç güveysi olarak girdiği eşi Hediye Hanım'ın evinde otururdu. Çocuğu olmamıştı. Bu sebepten Osmanlı Müellifleri yazarı Bursalı M. Tahir Bey ve Aşçıbaşı Salâhaddin Dede "ümmetsiz peygamber" diye takılırlardı. Az konuşur, herkesle içli dışlı olmazdı.

Sakalını boyardı. Orta boylu, kendi halinde, dindar bir kişiydi. 1352 (1933) yılında sonsuzluğa kavuştu. Kabri Üçler (Türbe) Mezarlığı'ndadır. Çeşitli kişiler, ölüm ağdını yazmışlardır. Fakat onların en içlisini Üsküdar Mevlevihânesi (son) şeyhi Ahmed Remzi Dede (Akyürek) şu mısralarıyla söylemiştir:

**Mesnevîhân u imâm-ı Hânîkâh-ı Pîr idi[2]
Ârif-i kâmil mücevid pek fasih Sıdkî Dede**

**Keşf-i râz etmezdi nâ-ehle bulursa ehl-i hâl
Bahs açardı sırr-ı vahdetten sarîh Sıdkî Dede**

**Mescide behr-i imâmet yüz sürerdi her seher
Âsitâna subh-ı sâdıkla sabih Sıdkî Dede**

**Sinni yüz on üç erdi işbu fânî dünyede[3]
Vermedi bir kerre yüz vechen melih Sıdkî Dede**

**Tengnâ-yı hücre-i tenden çıkardı cânî pâk
Buldu dâr-ı vaslâ câ-yı fesih Sıdkî Dede**

**Remziyâ târihi gerçektir erenler lutfudur
Mak'ad-ı sıdka kuûd etdi sahih Sıdkî Dede
(1352)**

Yukarıda yazdığım "Sinni yüz on üç erdi işbu fânî

dünyede" mısraına göre Sıdkı Dede'nin kabir taşında (yazılı olan) ve Selçuk Es'in şüphele olarak bildirdiği [Yeni Konya, yıl 25, sayı 9665, sahife 3, Konya 1973] doğum yılını (1242/1826)'dan saymak doğru değildir; bilakis 3 yıl daha geriye götürerek [1239/1824]'den başlatmak lazımdır. Çünkü Ahmed Remzi Dede'nin Sıtkı Dede'yle çok eskilere dayanmış bir tanışıklığı vardır.

O halde Konya'daki kabir taşının yapımı esnasında verilmiş yanlış bir bilgi (söz konusudur). Bu sebepten verilmiş yanlış bir bilgi (söz konusudur). Bu sebepten taşıdaki "Ta'lim-i edeble yaşayıp yüz ona girmiş" satırı, Sıdkı Dede'nin yaşını üç yıl eksik göstermektedir. Bunun için Dede'nin kabir taşındaki sayıyı değil, Şeyh Ahmed Remzi Dede'nin mısraındaki yüz on üç yaşını kabullenmek daha doğrudur.[4] [s.91-92]

* Bu yazı, asıl mesleği olan mimarlık ve ressamlığın yanısıra bir kültür adamı olarak da Konya'da birçok faaliyetler gerçekleştirmiş, Mevlâna ve mevlevilik konusunda da eserler vermiş olan Şahabeddin Uzluk'un (1990-1989) Selçuk Üniversitesi Kütüphanesi Uzluk Arşivi'nde bulunan bazı yayınlanmamış notlarından istifadeyle, Dr. Yakup Şafak tarafından hazırlanmıştır.

[1] Manası: "(Bu kitap) fakir, Mesnevî hizmetçisi, Mevlevî Sıdkı'nın malıdır."

[2] Bu manzûme, Ahmed Remzi Dede'nin Divan'ında vardır.(s.265-266) Bkz. Ahmed Remzi Akyürek ve Şiirleri, nşr. Hasibe Mazioğlu, Ankara, 1987. Bazı okuma hatalarını da taşımakta olan yukarıdaki metin, Divan'la karşılaştırılarak tashih edilmiştir.

[3] Bu mısra, Divan'da "Sinni yaklaştı yüze dünyâ nevha etse de" şeklinde okunarak dipnotta mısraın eksik olduğu belirtilmiştir.(s.266) Kanaatimizce doğrusu, "Sinni yaklaştı yüze dünyâ teveccüh etse de" olmalıdır. Mısraın yukarıdaki şekliyle olan farklılık, Ahmed Remzi Dede'nin, Sıdkı Dede'nin yaşı hakkında zamanla farklı bilgiler edinmiş olduğunu göstermektedir.

[4] Mevlâna Dergâhı son mesnevihanı ve Sultan Selim Camii hatibi Sıdkı Dede, son devir mevleviliğinde kutup olarak tanınan kişilerden biridir. Bkz. Gölpınarlı, Mevlâna'dan Sonra Mevlevilik, s.410; Hasan Özönder, "Mevlevilikte Hat ve Hattat Sıdkı Dede", II. Millî Mevlâna Kongresi, Tebliğler, s.129-149, Konya, 1987. (Gölpınarlı'nın hazırladığı Mevlâna Müzesi Yazmaları Katologu'nda muhtelif vesilelerle Sıdkı Hüseyin Dede zikredilmektedir. Mehmet Ali Uz Bey'in Konya Âlimleri ve Velileri isimli eserinde hayat hikâyesi bulunmaktadır. Nail Bülbül Bey de Merhaba Gazetesi'nin 31.5.2006 tarihli nüshasında, "Hacıfettah Mezarlığı'nda medfun bulunan Nakşibendî Şeyhi Muhammed Bahaeddin Efendi'nin halifesi, Hacı Veyiszâde Mustafa Kurucu Hocaefendi'nin büyük saygı duyduğu şehrimizin tanınmış âlimlerinden Fahri Kulu Hocaefendi'nin metnini hazırladığı, güzel bir ta'lik yazı ile yazılan Sıtkı Dede'nin kabir taşı" diyerek kitabeyi takdim etmektedir.

"Bir sofradayım,
azım çoğum Mevlânâ,
Dursam, yürüsem
batım, doğum Mevlânâ.
Yârin sesi, yârin sözü,
yârin yüzüsün,
Sen yoksan eğer
ben de yoğum Mevlânâ!.."

Arif Nihat Asya

“TARİKAT-I İŞKİYYE” (AŞK YOLU)

Silsilenâmesinde pîri Mevlânâ Celâleddin Rûmî (ö. 672/1273) olan Mevlevîye tarîkatı, tasavvuf tarihinde Anadolu'ya has tarikatlardandır. Tarihi seyir içerisinde tarîkat; âsitâne, dergâh ve zâviyelerinin tesisiyle Anadolu coğrafyasının sınırlarını aşmış; Ortadoğu, Hicaz yarımadası ve Balkanlara uzanmıştır. Günümüz Batı ve Doğu'sunda dervişân ve muhibbânıyla en yaygın tasavvufi yollardan biridir.

Mevlevîliğin seyr u sülûk esasları, âdâb ve erkânı, Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled (ö. 712/1312) ve torunu Ulu Ârif Çelebi (719/1320) devrinden itibaren tarîkatın tekâmül sürecine paralel şekilde teşekkül etmeye başlamış; Mevlevî yolunun kibârını kayda geçiren Sâkib Dede'ye (ö. 1148/1735) göre tarîkatın âdâb ve erkânı Ulu Ârif Çelebi'nin oğlu "Pîr" Âdil Çelebi (ö. 770/1368) zamanında müesses hâle gelmiştir.

Mevlevî sülûkuna dair ilk kaynaklardan Dîvâne Mehmed Çelebi'nin (ö. 951/1544) Tarîkatü'l-ârifin adlı risâlesi tarîkat usûlünün sembolik niteliklerini içeren ve bazı erkânını yansıtan ilk eser olmasının yanında, XVII. Asrın ilk yarısında Beyoğlu Galata Mevlevîhânesi yedinci postnişini, Mesnevî şârihi İsmail Rûsûhî Ankaravî (ö. 1041/1631) özellikle Mesnevî Şerhi, Minhâcu'l-fukarâ, Nisâb-ı Mevlevî ve Risâle-i usûl-i tarîkat adlı eserlerinde Mevlevî yolunun esaslarını tayin etmiş, Osmanlı Mevlevîliğinin âdâb, erkân ve nazariye açısından günümüze naklinde önemli bir konumda bulunmuştur.

İsmail Ankaravî, Minhâcu'l-Fukarâ'da "Mevlevî tarîkatının mahiyeti" başlığı altında Mevlânâ'nın bir sûfî, onun yolu, erkânı ve âyininin tasavvuf ve dedegânın da sûfîler olduğunu belirtmiştir. Mevlevîliğin mahiyetini bir sûfî tarîkatı olarak belirleyen ve kendisinden önceki Mevlevî meşâyihî tarafından sistematik şekilde vaz' edilmediğinden dolayı tarîkatın mahiyeti hakkında ortaya çıkan yanlış anlayışları tashihe girişen Ankaravî, tarîk-i tasavvufun temelini "fakr" diğer bir ifâdeyle "zühd" olduğunu söyler ve şunu ilâve eder: "Mevlevî tarîkatını sûfiyye tarîkatı şeklinde tarif etmek, Mevlevîliği tarîk-i aşk ve muhabbet veya tarîk-i fakr olarak tavsif etmeyi muhtevîdir" Zira tasavvuf, aşk, fakr, zühd ve marifet gibi tasavvuf mahiyetine ilave olunan özellikleri kendi içerisine alan üst bir kavramdır. Dolayısıyla Ankaravî, Mevlevîliği "tarîkat-ı işkiyye" (aşk yolu) şeklinde tarif edenlerin tariflerinin eksik olduğunu, Mevlevîliğin mahiyetine yönelik bir tanımlama getirmek gerekirse, bunun ancak "tarîkat-ı sûfiyye" olması gerektiğini belirterek, bu konuda çıkan tartışmaları bertaraf eder ve daha kuşatıcı bir tanımlama getirir.

Ankaravî'ye göre Mevlevî tarîkatının mahiyeti tasavvuf yoludur, tasavvuf yolunun yapısında ise fakr vardır. Bu itibarla Mevlevîliğin esas ve rûkûnleri, her şeyi bezl etmek, cömertçe vermek ve ihtiyârı terk etmektir. Ankaravî, "sûfî isminin Mevlevî, Gülşenî, Halvetî, Nakşibendî gibi tarîkat ehlini ihtivâ ettiğini" belirtirken, Mevlevîliğin diğer tarikatlar gibi tasavvuf yolu olarak görülmesine işâret eder ve Mevlevîliği sûfiyye yolunun dışında daha önce zikredilen aşk yolu, melâmet yolu fakr yolu gibi

çeşitli şekillerde tanımlamayı eksik bulur. Ayrıca fakr ile tasavvuf veya fakîr ile sûfî arasında derecelendirme yaparak, "Mevlevî fukarâsı" tamlamasının ne anlama geldiğini tespit eder ve sûfiyi fakirden üstün tutar.

Ankaravî, Mevlevîlik söz konusu olduğunda sûfiyi kemâl mertebesinde görüp, Mevlânâ ve halîfelerini sûfî olarak tanımlamasıyla, Mevlânâ'nın zenginliği değil manevî fakrı tercih ettiğini ve dolayısıyla Mevlevî meşâyihinin de Mevlânâ'ya ittibâ ile manevî fakrı benimsemelerinin daha doğru tavır olduğunu ileri sürer. Bununla birlikte Mevlânâ, Mevlevî meşâyihine tavsiyede bulunarak kendilerine teveccüh eden iktidar sahiplerinin aşırı cezbe-i ilahî gibi mücbir sebepler olmadan iktidatlarını terketmelerini tasvip etmez, iktidar ve dünyevi meslekleri muhafaza ederek tarîkatta sülûk etmenin esas olduğunu belirtir.

İsmail Ankaravî, Mevlânâ ve Mevlevî meşâyihini "sûfîler" olarak tanımlarken yine tasavvuf kavramı ve disiplini altında Mevlevî sâliklerini de "mutasavvıflar" şeklinde ifadelendirir.

Şeyh Ankaravî'ye göre Mevlevî tarîkatının ve bu tarîkatta sülûk eden sâliklerin her hal ve fiilleri, Kur"ân âyetleri, hadis ve sûfî meşâyihinin eser ve haberlerine dayanmalıdır. Bu itibarla Mevlevî sâlikinin yolu, Kur"an, Sünnet, velâyet yani tarîk-i müstakîm ve tarîkat-ı Muhammediyyedir. İfrat ve tefritten âzâde, itidâl üzere olan Mevlevî tarîkatını "aşk yolu" veya "cezbe yolu" şeklinde tanımlamak, aslında Hz. Peygamber'in (nübüvvet) yolu ya da velayet yolu şeklinde tanımlamaktan başka bir anlam ifâde etmez. Nitekim Ankaravî'ye göre Mevlânâ, vecd ve cezbe zuhûr etmedikçe itidâl yolundan ayrılmamıştır. Bu açıdan Mevlevî sâlikinin evvela şerîatı uygulaması gerekir. Zira tarîkat şerîatın tatbikidir. Şerîatsız tarîkat olmadığı gibi, tarîkatsız da hakîkata varmak muhâldir. Şerîat, tarîkat ve hakîkat üçlemesinde "Mevlevî"ye yol katettirecek temel saik ise öncelikle aşk, marifet, irşad ve hizmettir. Zira Mevlânâ tasavvufî düşünce târihinde zühd, ilâhî aşk ve melâmet ile marifet tavırlarını cemş eden bir sûfidir. Zâhidlik, tarîk-i ilâhînin başlangıcıdır. Zühd tavrı, ilâhî ahlâklanmayla neticelenir. Tarîkte yol katetmeyi hızlandıran ve marifete ermeyi temin eden yegâne sâik aşktır. Bu itibarla sadece kuru zühd tavrı marifeti hâsıl etmez. Ancak zühd ile beraber aşk olmalıdır ki marifet tahsil edilsin. Hem âşık hem de zâhid olan ârif olabilir. Marifet, ilâhî ahlâklanmayı gerçekleştiren sâlike ilâhî hakikatle tahakkuku sağlar ve sâlik son mertebede mukallidlikten kurtularak muhakkik

sifatını kazanır. Muhakkik, eşyânın mâhiyetini ya da eşyânın değişmeyen sâbit hakikatlerini idrâk etmeye çalışan kimsedir. Bu itibarla Mevlevî her şeye Hakk"ını veren sûfidir (tahkîk).

İsmail Ankaravî, Mevlevîlikte Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin de en yüksek tavır şeklinde derecelendirdiği "melâmet tavrının" baskın tavlardan biri olduğunu belirtir.

Ankaravî düşüncesine göre, Mevlevîlikte melâmet yolunu ihtiyâr etmek için iki sebep olabilir:

1. Şeyh makamında olan ârif, dervişinde bazı sıfatlar görür ki, onların ortadan kaldırılması ancak melâmet ile mümkün olabilir. O zaman dervişe gereken bu emre uymaktır.

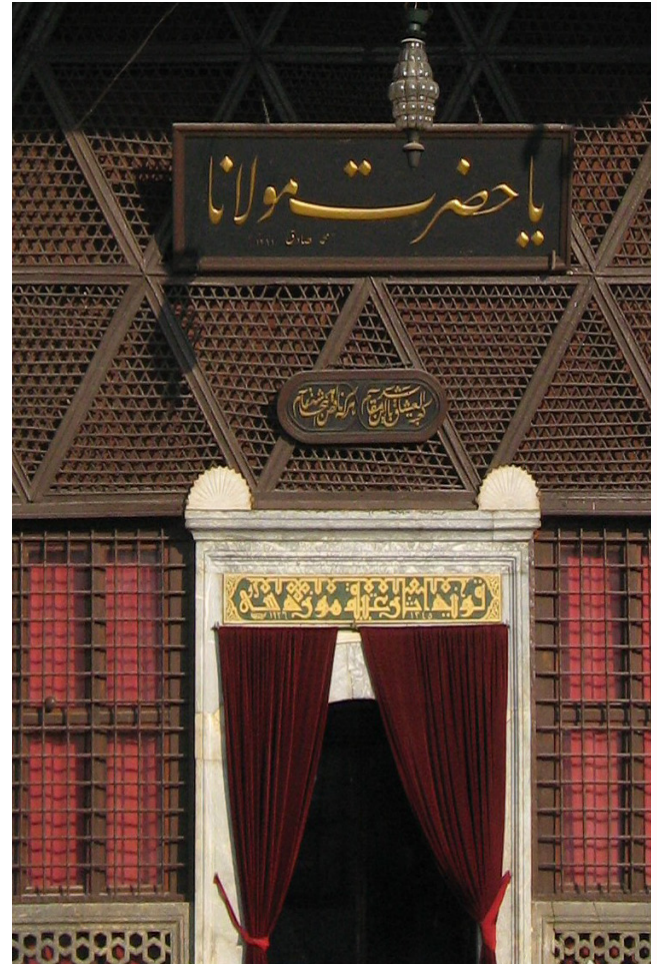
2. Melâmeti ihtiyâr eden kimse, şeyhi olmaz da, kendisi kendi nefsinin hilelerini bilir. Halk ise kendisinin hüsn-i hâline rağbet eder. Halkın bu iltifâtı ve bu rağbeti onun sülûkuna ve zevkine zarar verir. O zaman bu hile (hile-i tarîkiyye) ile halk arasında şöhrat bulmaktan kurtulur. Ancak yaşayan bir mürşide intisâb etmeden kemâle ermek de mümkün değildir. Bu anlamda Ankaravî'ye göre şeyhin veya mürîdin melâmet tavrını tercih etmesi zorunlu hallerde ortaya çıkan bir durumdur. Yani Mevlevî sâlikinde ve meşâyihinde olmazsa olmaz bir meslek değildir. İsmail Ankaravî, Mevlevîlikteki meşreblerin farklılığı konusunda tarîkattaki Melâmî gözükkenlerden sonra meczûb meşrebinde olanlar hakkında da açıklamalar getirir.

Hasılı Şeyh İsmail Rûsûhî Dede'ye göre Mevlevîliğin mahiyetine eklenilen her ne kadar farklı tasavvufi meşreb farklılıkları olsa da yolun tasavvuf yolu olmasına binâen Mevlevîlerden beklenen şey, aşk, marifet, irşad ve hizmetle zâhir sufi olmaktır.

Bu esaslara sahip olmak isteyen tâlip, ya muhib veya çilekeş can olmak için Mevlevî Dedesine müracaat eder. Şeyh muhibbin müracaatını kabul ederse, gusûl abdesti alan muhibbin başını şeyh dizine koyar, sikkesini giydirir, tekbir getirir ve her ikisi de Fâtihâ'yı okuduktan sonra birbirlerinin sağ elini aynı zamanda tutup kaldırarak parmaklarının üzerini öperler (görüşme). Ankaravî'ye göre bunun ardından tâlibin saçından ve bıyığından Mevlânâ'nın öğrettiği üzere birkaç kıl kesilir (çârdarb). Çârdarb uygulandıktan sonra tâlibe zikir telkin edilir. Sabah namazından sonra, kuşluk vaktinde, yatsıdan sonra ve teheccüd namazından sonra zikredilmek üzere üç biner ism-i celâl telkin edilir. Zikirde on iki makam bulunmaktadır. İlk yedi makamda, sâlik kendi varlığından fânî olur. Sekizinci makamda fenâyâ erişir ve on ikinci makamda vahdet sırrına ârif olarak, sülûkunu nihâyete erdirir. Şeyh nevnîyâz adını alan muhibbi, dergâhtaki dedelerden birine teslim edip, muhib dedesinden tarîkat adabını öğrenmeye başlar. İsterse Mevlevîlikte diğer tarîkatlara nazaran en önde gelen erkândan olan semâ'ı meşkedip Mevlevî mukâbelesine katılır. Tarîkatta çilekeş can olmak isteyen tâlip ise dergâhtaki bin bir günlük riyâzet sürecine tâbî tutulur. Mevlevîlikte riyâzet hizmet olarak tayin edildiğinden, hizmet çilesiyle nefsini tasfiye etmeye girişen çilekeş can, Mevlevîlikteki iç teşkilâtın –ki merkeziyetçi bir yapıya sahiptir- en önemli mekânlarından olan matbahta (mutfak) çeşitli hizmetleri deruhte ederek "hamdım, piştım, yandım" sırrına erer.

semâ, bin bir günlük eğitimin önemli rûkûnlarından biridir. Sadece Mevlevî zikri olan mukabele devrî değil, Mevlevî sülûku da devrîdir. Mevlevîlerin bedenleri devrettiği gibi ruhları da devreder. İki tür sülûk yani tarîk (yol) vardır: Düz yol (tarîk-i müstatil) ve dairesel yol (tarîk-i devrî). Düz yolda gidenler (tâlibân-ı tarîk-i müstatil), bülûğ çağından vefat edinceye kadar şeriat ve tarîkat üzere giderler. Ancak ruhani ve cismanî her ne mertebe ve menzile varsalar, Hakk"ı hâriç bilirler ve tenzih yoluna saparlar. Daima Hakk"ı bu mertebelerden daha yüce bir mertebeye ve / veya mertebesiz sanırlar. Enlem ve boylam hapsinde mahpuslardır, daireyi çizemezler diğer bir ifadeyle dairede yolculuk yapmak nasiplerinde yoktur. İkinci kısım yani dairesel yolda gidenler ise, Hakk"ın inayeti ve mürşidin himmetiyle tarîkatta sülûk edip varlıkta vahdeti keşfedenlerdir. Bu itibarla Muhammedî olan sufi Mevlevîlerin sülûku ve mukâbeleleri vahdet-i vücûd üzere daireseldir.

Mevlevîliğin irşad kitabının Mesnevî ve Mesnevîhânlığın tarîkatta bir makam olması sebebiyle Mevlevî meşâyih yazdıkları Mesnevî şerhleriyle Tasavvufî düşünce literatürüne edebi ve nazari açıdan mümtaz katkılarda bulunmuşlardır. Mevlevîlik tarih boyunca halk tabakalarından devlet adamlarına kadar toplumun her kesiminden insanların manevî hayatı üzerinde tesirli olmuş; adab ve erkanında musikiden minyatüre dek sanat faaliyetlerini bilfiil tatbik etmesinden ötürü Türk-İslam kültür ve sanatının en önemli şâir, musikîşinas, hattat ve ressamlarını yetiştirmiştir.

Her Mevlevînin bilmesi gereken hafî ve devrânî zikir olan

ÖMER TUĞRUL İNANÇER

AŞK HER DEM TAZEDİR.

**Tû megû bedân şehbâr nîst
Bâ kerîmân kârhâ-yî düşvâr nîst**

Azîz dostlar, eskiden Mesnevi derslerine bu beyit okunarak başlanması âdeti varmış. Beyit, Mesnevi-i Şerifin 219. beytidir. Çok müjdeleyici ve çok ümit verici mânâlar taşıyan bu beyitte şöyle deniyor: O şahın huzuruna çıkmak için bize izin verilmemiştir deme. Çünkü kerîm olanlarla, ikram sahibi olanlarla iş yapıp kâr elde etmek zor değildir.

"Hakk'a ulaşmaya çalışmak boşuna gayrettir. Nasıl olsa ulaşamazsın. İyisi mi yat, tembelliğine bak!" diye insanı devamlı kandırmaya çalışan şeytanın bu aldatmalarına karşı Hazret-i Mevlânâ diyor ki: "İkram sahipleri ile iş yapıp kâr elde etmenin kolaylığını biliyorsun, Allah ise Ekramü'l ekremîn'dir. İkram edicilerin en ikram edicisidir. İkram sahiplerinin en yücesidir. O buyurmadı mı: 'Bana bir adım atana Ben on adım atarım. Bana yürüyerek gelene Ben koşarak gelirim.' Öyleyse huzura çıkmaya izin yoktur ümitsizliğine düşme ve aşkı seç, ki bütün peygamberler de öyle yapmıştır."

**Aşk-ı ân bükzin ki cümle enbiya
Yaftent ez aşıkı o kâr u keya**

Aşk yolunu seç. Bütün peygamberler ve o peygamberlere uyanlar gibi ki ancak ve ancak onun aşkı ile sadece kazanç sahibi, Allah katında makbul olma yüceliği elde edilir.

**Aşk zinde der revân u der basar
Her demi bâşed zi gonce tâzeter**

Aşk her an ruhta da gözde de tazeliğini korur, hiç eskimez. Aşkın tazeliği gül bahçesindeki goncaların tazeliği gibidir. Beyitte deniyor ya: "der ravan u der basar" "Aşk ruhta

da gözde de her an tazeliğini korur." Bundan şu mânâ anlaşılmalı: Göz, ruhun penceresi gibidir. Ruh, göz penceresinden bakar ve bütün yaratılmışlarda yaratıcının güzelliğini ve kudretini seyrederek. Sonra döner 'Severim her güzeli senden eserdir.' sözleriyle eserde müessiri, nakışta nakkaşı bulur, görür. Allah her an yeni bir yaratmada ve yeni bir hâlde tecelli etmedir. Sûre-i Rahman'daki

"Külle yevmin hüve fı's-ş'en" âyeti bu gerçeği bildirmede. İşte bu her an yenilik, Hazret-i Mevlânâ'nın sözünü ettiği her an tazelik demektir. Aşkın gözde tazeliği yaratılmışlar hakkında, ruhta tazeliği ise Yaratıcı hakkındadır. Göz fânidir. Ruh bakîdir. Fânilerin aşkı da fânidir, bakîlerin aşkı da bakîdir.

**Zanki aşk-ı mürdegân payende nist
Zanki bürde suyima ayende nist.**

Ölümlerin ve öleceklerin, yani fâni olanların aşkı kalıcı olmaz, çünkü ölü bizim yanımda olmaz. Farsça'daki 'zinde' kelimesi her ne kadar 'diri' mânâsına gelir ise de bu dirilik lâlettayın, ölünün karşıtı olan dirilik değildir. Hayatiyeti muhafaza etmek mânâsını taşır. Onun için aşkıta böyle bir hayatiyet vardır. "Aşkı olmayanlar bizim yanıma gelemezler." diyor Hazret-i Mevlânâ. Çünkü kalıcılık, beka ancak aşkıttır. Neden? "Aşk ehli ölmez/ Yerde çürümez/ Yanmayan bilmez ateş-i aşka." "Biz âşığız, biz ölmeyiz. Çürüyüp toprak olmayız. Karanlıklarda kalmayız. Bize leyî ü nehâr olmaz." "Yunus öldü deyu sâlâ verirler, ölen hayvan imiş âşıklar ölmez."

Seyyid Nesimi, Seyyid Nizâmoğlu ve Koca Yunus'un sözleri bunlar.

Bu büyüklerimizi bu yol göstericilerimiz, bu yol aydınlatıcılarımız hep aynı şeyleri söylüyorlar, bizi uyarmak ve uyandırmak için. Bunlar sizin bilmediğiniz şeyler değil. Beraberliğimize vesile olsun, gerçekliğin tekrarından doğan güzellikleri ve hazları paylaşalım, özellikle de Hazret-i Mevlânâ'nın sözleri ile dillerimizi ve gönüllerimizi süsleyelim diye bunları tekrar ettik.

Mesnevi derslerine, sohbetlerine o beyitle başladığını arz etmiştik. Her başlangıcın bir sonu vardır. Başlangıçtaki geleneğe uyararak o beyti okuduk ve eski bir geleneği yerine getirdik. Bu eski geleneğin bir başka veçhesi daha var, bir âdet daha var: Mesnevi sohbetleri biterken şu dörtlük okunur:

**İnçunîn fermâyed Mevlânâ-yi mâ
Kâşif-i esrâr-hâ-yi Kibriya**

**İn ne necmest u ne remlest u ne hâb
Vahy-i Hakk vallahu a'lem bi's-savâb**

İşte böyle buyurdu bizim Efendimiz Mevlânâ, ki o, Yüceler Yücesi'nin sırlarını bilen ve açıklayandır. O sırların keşfedicisidir. Onun bu sözlerini; astroloji veya fal sözleri yahut uyku hâlinde söylenmiş sözler sanmayınız, öyle değildir. Olsa olsa Hakk'ın bir vahyidir, Allah her şeyi en iyi ve en doğru bilendir.

İşte, Mesnevî sohbetleri böyle bitirilirdi. Buradaki "Vahy-i Hakk" sözü bazı yanlış anlamalara sebebiyet vermiştir. Vahiy kelimesinin sözlük anlamı 'Allah'tan gelen haber' demek. Özel anlamı ise Allah'ın Cebrail Aleyhisselâm vasıtası ile peygamberlerine gönderdiği, kullarına tebliğ edilmek üzere olan özel haberlerdir. Ve bu anlamı ile, yani özel anlamı ile vahiy bitmiştir, çünkü Hâteme'n-Nebiyyîn Muhammed Mustafa (s.a.v.) peygamberlerin sonuncusudur. Kur'ân'ın ifadesi ile "Hâteme'n-Nebiyyîn" nebilerin sonuncusu ve en yücesi ve nebîlik müessesesinin mührü, Ondan sonra peygamber gelmez. Burada bir incelik daha var. Bildiğiniz gibi peygamberlik görevi ile, o yüce görev ile görevlendirilen yüce kişilerin görevi iki türlü izah edilir. İtikat, inanış bakımından hiçbir ayrılık olmamasına rağmen bazılarına 'Nebî' bazılarına 'Resul' denir. Resul, itikatta değil ama amelde ve hükümler bakımından yeni bir tebliğ, emirler zinciri sunan peygambere, Nebî ise daha önceki bir peygamberin tebliğini aynen yineleyen, tekrarlayan

peygambere denir. Ancak ve ancak Resul-i Ekrem Efendimiz, hem Hazret-i İbrahim'in dininin hükümlerini tekrarladığı hem de yeni hükümler tebliğ ettiği için ancak Zât-ı Seniyyeleri hem Nebî hem Resûl'dür. Yine aynı şekilde zâtına mahsus olan özelliklerden biri de, burada ikili olmak bakımından arz ediyorum, 'Resûlü's-sakaleyn', olmasıdır. Hem insanlara hem cinlere Peygamberdir. Peygamberlik müessesesinin bittiği anlatılan âyetle "Hâteme'n-Nebiyyîn" denmekle "Artık bundan böyle değil Resul. Nebî bile gelmeyecektir." mânâsı anlaşılmalıdır. Yoksa Nebî gelmez ama Resul gelir diye anlamak, anlamamaktır. Yani vahyin özel mânâsı ile artık kesildiğini kabul etmemek, İslâm hudutları dışına çıkmak demek olur. Ancak sözlük anlamı ile Allah'tan gelen haber mânâsı devam etmektedir. Nasıl şeytanın iğvâsı, kandırması, kalbe vesvese vermesi kıyamete kadar devam edecek ise saf sinelere, parlak kalplere, yüce kişilere Allah'ın ilhamı da aynen devam edecektir. Mesnevî'nin sonunda okunması âdet olunan dörtlükteki ifade "Vahy-i Hakk" yerine "İlham-ı Hakk" olsa idi bu münakaşalar olmazdı. Olmazdı ama Mesnevî'deki ilâhî gerçekler ve Hazret-i Mevlânâ'nın yüceliği de tam mânâsı ile anlatılamamış olurdu. Buradaki Vahy-i Hakk kelimesini İlhâmât-ı Rabbânî, Allah'ın lütfettiği doğuşlar olarak doğru anlamalıyız. Gayrisi yanlıştır, iftiradır. Hazret-i Mevlânâ, Hakk'ın lütfü ile Hakkın hakikatini anlatmıştır Mesnevî-i Şerifinde.

**Bad ez-vefât zî türbet-i mâ der zemîn-i mecûy
Der sînehâ-yı merdûm-ü arif mezâr-mâst**

Ölümümden sonra benim kabrimi yerlerde arama, benim mezarım arif kişilerin gönlündedir.

Bu büyük Allah dostunun, Allah velisinin velev ki bir tek sözünü gönlümüzde yaşatabilmek bizim için ne büyük mutluluk kaynağıdır. Çünkü bir tek sözünü diyebiliyoruz, hepsini anlamak mümkün mü?

**Mî-reved bî ruy-i pûş ân âfitâb
Fart-ı nûr-i ost rûyeş râ nikâb**

Güneşi hiçbir perde kapatamaz. Güneşin kendisinin nurunun parlaklığı, göz kamaştırır da öylece kendi parlaklığı kendisine gölge olur. İşte bu sebepten hepsini anlamak mümkün değildir. İşte biz, güneşten zerre, deryadan damla, harmandan tane kadar Mesnevî'den konuştuk. Az, çoğun yol göstericisidir. Azlığa bakmamalı, gösterdiği yola bakmalıdır. Zaten olgunlar için çok söze de hacet yoktur.

Der-ne-yâbed hâl-i puhte hîç hâm

Pes suhen kûtâh bâyed ve's-selâm

Pişmemişler, ham olanlar olgunların, yetişmişlerin halinden hiç anlarlar mı? Öyleyse sözü kısa kesmek lâzım, vesselam.

Hoş kalın, hoş olun, hayırla görüşelim efendim!

MEVLEVÎ ŞEYHİ İBRAHİM GAMARD İLE

Dr. İbrahim Gamard

Amerikalı Mesnevî araştırmacı ve mütercimlerinden İbrahim (William) Gamard, 1947'de ABD'de doğdu. Eğitimini tamamladıktan sonra psikolog olarak çalışmaya başladı. 1986'da da psikoloji doktorasını tamamladı. 1966 yılından beri mistisizmle yoğun bir şekilde ilgilenen Gamard, 1971'de mutasavvıflarla tanıştı. Dört yıllık bir arayıştan sonra 1976 yılında Mevlevîliğe intisap etti. 1984'de müslüman olan Gamard, 1999 yılında Hac vazifesini yerine getirdi. Mevlevî şeyhi Şefik Can'ın müridliğini yapmış olan Gamard, 2007 yılında Hz. Mevlâna'nın 22. dereceden torunu ve Mevlevîlerin manevî lideri Faruk Hemdem Çelebi'de icazet alarak Mevlevî şeyhi olmuştur. 1981 yılında Hazret-i Mevlâna'nın şiirlerini orijinal dilinde okumak amacıyla kendi kendine klasik Farsça öğrenmeye başladı. 1997 yılından itibaren, internet üzerinden Mevlana ile ilgili yazılarını, R. A. Nicholson'un 1926-34 yılları arasında yayınlanan Mesnevî'nin mota mot tercümesinden seçmelerle, Farsça transliterasyonunu yayınlamaya başladı. Gamard aynı zamanda meşhur Mevlevî şarihi Ankaravî'nin şerhinin ilk on beş bölümünü İngilizce'ye tercüme etmiştir. Gamard'ın bu tercümeleri, Nicholson'ın 1937 ve 1940'da basılan iki cilt şerhinden ve C. E. Wilson'un 1910'daki tercüme ve şerhinden sonra İngilizce'ye yapılan Rumi'nin sözleri ve öğretisi üzerine geçmişin büyük şarihlerinin açıklamalarını sunan ilk Mesnevî tercümesidir. Gamard, 2001 yılında kendi sitesi olan www.dar-almasnavi.com'u kurarak, mevlevilik konusunda yapmış olduğu tüm çalışmaları bu sayfada toplamıştır. Gamard 2004 yılında yayınlanmış olan "Rumi and Islam Selections from His Stories, Poems, and Discourses" [Rumi ve İslam, Hikayelerinden, şiirlerinden ve Fihî mâ-fih'den seçmeler] ve 2008 yılında Dr. Rahan Farhadi ile hazırlamış oldukları "The Outrains of Rumi" [Hz. Mevlâna'nın Rubailer] eserlerinin sahibidir. Dr. İbrahim Gamard Amerika'da Kaliforniya eyaletinde yaşamaktadır.

Semazen net: Sayın Gamard, bizlere kendiniz hakkında biraz bilgi verir misiniz? Hazret-i Mevlânâ (k.s) ve eserleri ile ilk tanışmanız nasıl oldu?

İ b r a h i m Gamard: Hazret-i Mevlâna ve eserleri hakkında ilk okumalarım 1971 yılına dayanır. 1975 yılında, Los Angeles'ta bir sufi grubundayken, üstadımız grubumuzu ziyaret üzere Konya'dan bir Mevlevî şeyh'ini davet ettiğini açıkladı. Bu ziyaret'e bir ön hazırlık amacıyla R. A. Nicholson'un Mesnevî Tercüme ve Şerhi'ni okudum ve tasavvuf eserleri'nin en büyüğü olduğuna kanaat kıldım. Bir sonraki sene, 1976 yılında, Süleyman Dede efendi Konya'dan teşrif ettiler. Geldiklerinde 71 yaşında idiler. Ben ve benim gibi birkaç kişi'yi sikke tekberi ile sema'ya başlatarak, sema âyîn'i usûl ve adabını öğretiler. Los Angeles'ta ki bir spor salonunda, kendileri ile yarı semâ talim ettik ve bunu takiben spor salonunu Süleyman Dede'nin kasetten dinlediğimiz ses kayıdındaki tekber eşliğinde temizledik. Bir sene sonra 1977'de eşim ve ben Konya'ya giderek, Dede'nin evini ve Hz. Mevlânâ'nın kabrini ilk kez ziyaret etmiş olduk. Bu ziyaretten birkaç sene sonra, 1981 yılında, Mesnevî'yi orijinalinden okumak gayesi ile Farsça öğrenmeye başladım.

Semazen net: Batı camiasında Hazret-i Mevlânâ ve eserlerine yönelik sürekli artan bir ilgiye şahid oluyoruz. Bu ilginin ve dahi batı'da Hazret-i Mevlânâ'nın, tasavvuf anlayışının ve eserlerinin nasıl algılandığı hususunda bizlerle fikirlerinizi paylaşır mısınız?

İbrahim Gamard: Batı'da Hazret-i Mevlânâ'nın "Rumi" olarak bilinen ismi ve özellikle manevî coşku ve ilahi sevgiyi konu alan şiirleri, Amerika'da şaşılabilecek düzeyde çok

FOTOĞRAF : AA

iyi bilinmekte. Hazret-i Mevlânâ hakkında erbabı tarafından yazılan eserlerde, hazret'in tasavvuf anlayışının merkezini İslam inancının oluşturduğu tasdik edilmiş ve vurgulanmıştır. Fakat günümüzdeki popüler İngilizce Rumi çevirilerinde, Amerika'da genel olarak İslam'a yönelik kuşkulu ve negatif tutuma bağlı olarak, Mevlânâ'nın şiirlerindeki islâmî içerik barındıran ve referans sunan beyitler ya çıkarılmış yahut en az'a indirgenmiştir. Bunun sonucu olarak Mevlânâ, yetişmiş olduğu İslami temelden kopartılmaya çalışılmış, kendisi bütün dinlere tolerans gösteren "evrensel mistik" anlayışının temsilcisi olarak tanıtılmıştır. Böyle bir yaklaşımın talihsiz ve uygunsuz olduğu kanaatindeyim, çünkü Hazret-i Mevlânâ, Hz. Muhammed (s.a.v)'in en önemli takipçilerinden birisidir ve Mesnevî'si Fars dilinde Hz. Kur'ân'ın izahı/tefsiri olarak adlandırılmakta ve bilinmektedir. Hazret'in batı'da bu şekilde (evrensel mistik) olarak tanıtma girişiminin başarılı olmasının sebeplerinden biriside, oldukça popüler (fakat hatalı) olan Sufizm'in İslam'dan ayrı olarak öğretililecek ve uygulanabilecek evrensel bir mistisizm anlayışı olduğu ve Hz. Mevlânâ'nın bu tarz bir "sufi" anlayışının temsilcisi olduğu fikrinin yapılanmasına destek bulunan bir tablo çizilmesidir. Bu yaklaşım modelini yine aynı şekilde Hindu ve Budistlerin ruhani öğretilerinin batıya getirilmesinde görmekteyiz: insanlara dinlerini değiştirmeden, Hindu ve Budist tapınaklarına gidilmesine lüzum olmadan, Yoga yahut Zen meditasyonu

yapabilecekleri öğretilmiştir. Aynı şekilde batılılara İslam'ın gerektirdiği dinî yükümlülüklerle bağlı olmadan, Sufizm dahilinde olan manevi öğretileri uygulayabilecekleri, tasavvuf şiir ve eserlerini okuyabilecekleri öğretilmiştir.

Semazen net: Yakın bir zaman'da Hazret-i Mevlâna muhipleri için çok önemli bir kaynak oluşturan "The Quatrains of Rumi" [Rumi'nin Rubailer] isimli bir çalışmanızı tamamladınız ve yayımladınız. Böylesine kıymetli bir eseri kaleme alma fikri nasıl oluştu? Bizlere hazırlanma evresinden biraz bahsedebilir misiniz?

İbrahim Gamard: 1985 yılında, Türkiye ziyaretinden dönen bir arkadaşım bana Sadettin Heper'in hazırlamış oldukları "Mevlevî Âyinleri" isimli kitabı hediye etti. Bu kitabı kaynak alarak Hazret-i Mevlânâ'nın bazı rubailerini İngilizceye çevirmeye çalıştım, fakat modern Türkçedeki harflerden ve karakter dönüştürülümünden dolayı bazı kelimeleri anlamakta zorluklar çektim. [Örneğin, İngilizcede ki "butcher" kelimesi Türkçe'de "kasap" kelimesine tekabül ediyor, fakat aynı kelimenin Farsça sözlükteki "qaSâb" olarak geçen karşılığını bulabilmek için, evvela çeviri yapan kişinin "kasap" kelimesindeki "k" harfinin 'kâf' değil 'qâf' harfine tekabül ettiğini, 's' harfinin 'sîn' değil de 'Sâd' 'a tekabül ettiğini, kelime içinde yeralan ikinci 'a' harfinin 'â' olduğunu ve 'p' harfinin 'b'ye tekabül ettiğini bilmesi gerekiyor.] Bir dostum, yaşadığım yere yakın bir mesafede olan Berkeley Kaliforniya Üniversitesinde yeni bir Afganistanlı Fars edebiyatı profesörünün görev yapmaya başladığından bahsetti. Kısa süren bir otobüs yolculuğundan sonra, üniversiteye giderek Dr. Ravan Farhadi ile tanıştım. Kendisine orijinal Farsça metinden çalıştığım rubailer gösterdikten sonra, kendileri rubailer çabucak bir kağıda yazdı ve sesli bir şekilde basit İngilizce çevirilerini söyledi, ben bunları not aldıktan sonra bana dönerek "Hadi bütün rubailer çevirelim!" dedi. Boş vakitlerimizde üzerinde çalıştığımız bu projenin tamamlanması tam 22 sene sürdü. 2000'e yakın rubaiyi konu başlıklarına [aşık- maşuk gibi] ve içeriklerine göre düzenledik. Buna ek olarak rubailerin tasavvufi açıklamalarını yazdık, ek bilgileri derledik. Bütün kitabı, Farsça metin dahil olmak üzere kendi bilgisayarımda yazdım ve hazırladım. Eser üzerinde çalışmaya başladığım günden itibaren, aslına uygun olması adına ve çevirinin iyileştirilmesine yönelik olarak aklıma gelebilecek her türlü geliştirmeyi yapmaya çalıştım ve bunun için yıllarımı verdim. Çünkü Hazret-i Mevlânâ'ya ait eserlerden birisinin çevirisi, bir çevirmenin yapabileceği ve sunabileceği çabaların en iyisine layıktır.

Semazen net: Yıllarca yapmış olduğunuz çalışmalar'da Hazret-i Mevlânâ'nın rubailerinin oldukça önemli bir bölümünü İngilizce'ye çevirdiniz. Rubailerin bir başka dile yapılan tercümelerinde, metnin orijinalinde yer alan kelimelerin doğru olarak aktarılmasında ve verilmek istenen mesajın tam olarak sunulup sunulamayacağı konusunda fikirleriniz nelerdir? Dil'in asıl mana'yı aktarmakta âciz kaldığı, Farsçasının diğer dil'deki çevirisinde karşılık bulamadığı ve anlamın aslını temsil edemediği yerler var mıdır?

İbrahim Gamard: Yapmış olduğum çeviriler genellikle metne bağımlı çevirilerdir, fakat Fars dilinde bir çok deyim mevcut. Bu deyimlerin bağımlı çevirileri yapılmak istendiğinde, çeviriyi yapan ya birebir tercüme yapamıyor ya da anlamsal öz, yani aslında verilmek istenen anlam kayboluyor. Bu tarz durumlarda daha serbest çeviriler yaparak, genellikle metnin sonundaki

dipnotlara ifadelerin esas anlamlarını da ekliyorum. İşte bu yüzden "The Quatrains of Rumi" "Hazret-i Mevlânâ'nın Rubailer"nin çevirisinin hazırlanmasında Afgan asıllı ve anadili Farsça olan Dr. Ravan Farhadi'nin yardımlarını almış olmaktan, tercümelerimi düzeltmeleri ve Rûmî'nin zamanının Farsça'sını öğrenmemde değerli katkılarını esirgememelerini büyük bir nimet olarak görüyorum. Ana dilinin Farsça olmasının yanında, Dr. Farhadi kapsamlı bir üniversite eğitime sahip olup, klasik/ortaçağ Fars edebiyatı konusunda da uzmandır. Çevirilerimin mümkün olabildiğince doğru ve sadıkane olması hususunda duyduğum mükellefiyyet, beni yıllar önce Hazret-i Mevlâna'nın Mesnevî-i Şerifinin tamamını aslına en yakın olarak Farsça'dan İngilizce'ye tercüme etmiş olan İngiliz âlim Nicholson'ın metodunu kullanmaya yöneltti. Nicholson Mesnevî'nin tercümesini hazırlarken (1926-1934) kelimelerin mana'sının doğru anlaşılması için yanlarına parantez açarak, açıklayıcı ek ifadeler kullanma metodunu uygulamıştı. Uzmanlar sonraları bu parantez içindeki açıklayıcı kelimelerin dikkati dağıttığına kanaat getirerek, kullanmaktan kaçınmışlardır. Fakat, günümüzdeki popüler "Rumi çevirileri"nin ne kadar çarpıtılmış ve güvenilmez olduğunu farkettiğimde, çevirilerimde okuyucu'nun bir ayırım yapabilmesi için, hangi kelimelerin Farsça'dan direkt çevrilmiş olduğunu, hangi kelimelerin çevirinin akışı ve anlamın netleşmesi açısından benim tarafımdan eklenmiş olduğunu belirtmeye karar verdim. Bununla beraber, Hazret-i Mevlânâ'nın şiirlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için beyit açıklamalarının ve yorumlarının paylaşılmasının son derece önemli olduğuna inanıyorum. Dolayısı ile, web sitem olan (www.dar-al-masnavi.org) Mesnevî'den ve Divan-ı Kebir'den beyitlerin açıklamalarının bulunabileceği sayılı kaynaklardan birisidir.

Semazen.net: Günümüzde dil ve çeviri konusunda farklı seviyelerde ilim ve bilgi sahibi olan birçok kişi Hazret-i Mevlânâ'nın tasavvufi görüşleri'nin yayılmasına katkı'da bulunmaya yönelik olarak eserlerini farklı dillere çevirmek gibi çok ciddi bir sorumluluğun altına giriyorlar. Bu niyette olanlar ve yapanlara tavsiyeleriniz nelerdir?

İbrahim Gamard: Tercüme edilmiş eserlerdeki mevcut yanlış anlaşılmanın büyük bir çoğunluğunu oluşturan sebep, bazı yazarların Hazret-i Mevlâna'nın şiirlerini orijinal Farsça'larından okuyamamalarına rağmen kitaplarının kapaklarında kendileri için: "çevirileri yapan" veya "tarafından çevrilmiştir" ibarelerini kullanıyor olmalarıdır. Yazarların kendilerini tanıtırken kullandıkları bu tarz ifadeler aslında halk'ın yanlış bilgilendirilmesine sebebiyet vermektedir. İnsanlar "çevrilmiştir" ifadesini, metnin Farsça'dan birebir yapılmış tercümesi olarak algılamaktalar. Oysa ki okuyucu'nun elindeki bu kitap, daha evvel Farsça'dan İngilizce'ye şerhi yapılmış olan yine aynı eser'in farklı bir tercümesinden ibaret. Yazarlar, çoğu zaman kitaplarının aslında kaynak olarak kullandıkları asıl eser şerhinin, kendilerince yapılmış daha sâde ve şairane bir tercümesi olduğunu okuyucusuyla paylaşmıyor.

Farsça bilmeyen yazarlara tavsiyem: Lütfen yaptığınız çalışmalar konusunda dürüst ve samimi olun. Şiirsel tasvir, uyarlama, düzenleme yahut yorumsal şiir tercümeleridir deyin, fakat direkt “çeviriler” olarak adlandırmayın ve kendinizi asıl “çevirmen” olarak göstermeyin. Lütfen Farsça bilmediğinizi belirtin, bununla birlikte referans yahut kaynak olarak kullanmış olduğunuz eserler var ise, Farsça’dan İngilizce’ye metine bağımlı çevirilerini yapmış olan bu yazarların ve kitaplarının isimlerini bilgi olarak sunun. Hayatta olan bir “çevirmen” ile ortaklaşa çalışıyorsanız, eserinizin tanıtımında evvela asıl çevirmenin adını sonra kendi adınızı yazın. Ve lütfen tercüme etmiş olduğunuz beyit ve şiirlerin hangi Farsça kaynaklar’da ve hangi sırayla bulunabileceğini listeleyin, Böylece sizin eserinizi okuyan bir uzman yahut yazar, hangi kaynaklardan faydalandığınızı bilecek, gerekirse onları inceleyebilecek ve yorumsal olan şiir tercümenizde ki zayıf yahut güçlü ifadeleri tespit edip değerlendirebilecektir.

Farsça bilen ve “popüler çeviriler” yapmakta olan yazarlara tavsiyem: Lütfen yapmış olduğunuz iş hususunda dürüst ve samimi olun. Eğer uzman değilseniz, uzman olmadığınızı fakat Farsça’nın ana diliniz olduğunu belirtin. Metne bağımlı (doğrudan) çeviri yapmadığınızı, Batılıların eseri daha kolay okuyabilmeleri ve anlayabilmeleri için kelimeleri basitleştirdiğinizi belirtin. Çevirisi zor olan yahut çevirmekte zorlandığınız beyitleri ve de açıklama gerektiren islâmi kelimelerle, referansları eserinizde hariç tuttuğunuzu, hatta eserin batı okuyucusu tarafından daha iyi anlaşılması ve şiir’lerin daha özden kavramasına yardımcı olduğuna inandığınız için serbest ve özgün bir üslûp kullanma cür’etinde bulunduğunuzu okuyucunuzla paylaşın. Ve lütfen tercümelerini yapmış olduğunuz beyitlerin, şiirlerin hangi Farsça kaynaklar’da ve hangi sırayla bulunabileceğini listeleyin. Böylece sizin eserinizi okuyan bir uzman/yazar, hangi kaynakları kullandığınızı bilecek,

gerekirse onları inceleyebilecek ve yorumsal olan şiir tercümenizde ki zayıf yahut güçlü ifadeleri tespit edip değerlendirebilecektir.

Semazen.net: Yaşadığı çağdan asırlar sonra bile Hazret-i Mevlânâ’nın tasavvuf anlayışı ve eserleri ilgi görmektedir, günümüz de fikirleri geniş kitlelere ulaşarak, dünya çapında yayılmaya devam etmekte ve her kültür’den insana hitap etmektedir. Hazret-i Mevlânâ’nın anlayışının ve eserlerinin farklı kültürlerden birçok insana hitap ediyor olmasını sağlayan etken nedir? Hz. Mevlânâ’nın anlayışının modern dünyamızdaki yeri’nin ne olduğu konusunda bizlerle fikirlerinizi paylaşır mısınız?

İbrahim Gamard: Hazret-i Mevlânâ’nın şiirleri- çeviriler’in kaliteleri farklı seviyelerde de olsa- müslüman ve gayrı müslim, birçok kişinin yüreğinin derinliklerine hitap etmekte. Tasavvuf müşşidi (î Şems-i Tebriz Hazretlerine duyduğu ilahi aşkın tasavvuru olarak Allah aşkının anlatıldığı öğretileri, hikayeleri, metaforları, yine yüce Allah’ın güzelliğinin sevgisinin tüm canlılar üzerindeki yansıması, okuyanlar ve dinleyenler’in kalplerinde çok kuvvetli bir tesir bırakmaktadır. Hz. Mevlânâ’yı okumaya başlayan birisi, kısa bir süre içinde ister istemez Hz. Mevlânâ’nın eserlerinde büyük bir ustalıkla kullanmış olduğu ve farklı şekillerde tekrarladığı, Fars şiirlerinde karşımıza çıkan pervane’nin mum alevine olan tutkulu aşkı, bülbül’ün gül’e duyduğu kavuşma arzusu, şahin’in şah’ın eldivenli eline dönmek için duyduğu melankolik arzu ve kamışlık yurdundan ayrılmış olan ney’in hasret dolu sedası gibi bir çok tasvir’e aşık olmaktan kendisini alamıyor. Hazret-i Mevlânâ’nın şiirlerinin günümüz dünyasındaki insanlar üzerinde neden bu denli güçlü bir etkisi olduğu konusunda ortaya atılmış görüşlerden birisi de, bu yoğun ilgiyi çağımızdaki çoğu insan’ın modern olan dünyevî ve maddeci kültür yapıları içinde yaşamalarından dolayı duydukları manevi boşluk deneyimine bağlıyor. (dayandırıyor). İnsanlar bu manevi boşluğu doldurmak adına Mevlânâ’nın ilâhi sevgi ve manevi coşku ile ilgili görüşlerine bir yakınlık duyuyorlar.

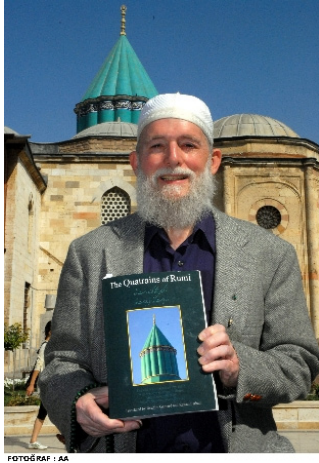
Semazen net: Günümüzde semâ ile ilgili yaygın bir yanılgı var; insanlar semâ’nın islâmi bir zikir şekli olduğunu

bilmemekte, çoğu zaman bir tür dans gösterisi olarak görmekteler. Celebi ailesinin günümüzdeki manevi lideri’nden (Faruk Hemdem Celebi) icazet almış bir Mevlevî Seyhi ve Mevlevî âdâb ve erkanı içerisinden yetişmiş birisi olarak, bu hususta neler söylemek istersiniz?

İbrahim Gamard: Semâ, Hazret-i Mevlânâ’nın yaşadığı dönemden birkaç yüzyıl önce Bağdat’lı müslüman sufi’ler arasında uygulanmaya başlamıştır. Mistik şiir ve mûsikî etkisiyle içten gelerek doğal olarak ortaya çıkan beden hareketlerinden oluşuyordu. Bu hareketler dans’a benzer bir form’da, ayakta ve kolları sallayarak yahut bazen dönerek yapılıyordu.. Fakat bu hareketlere “dans”tır diyemeyiz çünkü dervişler Allah’ın rızası ile hareket ettirildiklerini hissetmedikçe yerlerinden kılmıdamazlardı, buna mücadele yoktu. Ve bu manevi hareketleri (semâ’nın) başkalarını etkileme arzusuyla yapılması yahut izleyenlerin kendilerine gıpta ile bakmalarına sağlamaya çalışmak kesinlikle yasaktı, çünkü bu riyakârlığa götürürdü. Bahsetmiş olduğumuz semâ şekli ile birlikte, bir de Allah’ın esma’larının cezbe ile haykırılması vardı. Mevlânâ, oğlu ve torunları semâ’ı bu şekilde yapmışlardır (uygulamışlardır). Semâ etmek uzun bir müddet İslam alimlerinin çoğunluğu tarafından bid’at olarak görülmüştür, fakat müslüman dervişler, semâ’nın Allah’ın tesbîh edilmisende yoğun konsantrasyon içeren bir zikrullah şekli olduğundan, semâ’nın bid’at-ı hasane olduğunu belirtmişler ve Böylece dönemin sultanlarından ve devlet büyüklerinden destek görmüşlerdir. Neticede, Hz. Kur’ân mü’minlere “Ey iman edenler! Allah’ı çokça zikredin.” (33:41), Rabbinin adını an ve bütün benliğinizle O’na yönel. (73:8), ve “Namazı kıldınız mı, gerek ayakta, gerek otururken ve gerek yan yatarak hep Allah’ı anın.” (4:103) diye buyurmaktadır. Mevlevî semâ’ı da asırlar boyunca Allah’ı tesbîh etmek için yapılmış bir ibadet şekli olarak bu gerekçelenmeye sahiptir.

Fakat, Mevlevî semâ’nın, aslında zikirhaneler olarak bilinen Allah’ın tesbîh edildiği Mevlevî tekkelerinde ki semahanelerinde uygulanan geleneksel âdâb ve usulünden çıkartılmasıyla ve sahnelerde yapılan

bir halk gösterisine dönüştürülmesiyle, islâmi ibadet olarak uygulanma gerekçelendirmesini bir nevi kaybetmiştir. Fikrimce semâ'nın bugün devam ettirilmesi ve uygulanmasına dair kalan tek gerekçelendirme, semâ ayinlerinin kutsiyeti'nin Mevlevîler tarafından korunmasını umarak, bir gün tekrar âdâb ve

FOTOĞRAF : AA

erkan'a uygun olarak yapılacağı ve sâdece Hakk'ı tesbîh için uygulanacağı umudunun olmasıdır. Ve bir tek semazenin dahi, konser salonunda gerçekleştirilen bir semâ âyinde, kalbiyle Allah'ı tesbîh etmesi, bahsetmiş olduğumuz islâmi gerekçelendirme'yi bir nevi sağlar. Herşey'in doğrusunu Allah bilir.

Mevlevî semâ'nın korunması ve tekrar geleneksel âdâb ve erkan içinde uygulanması büyük bir önem taşımaktadır, çünkü geleneksel sema, Hazret-i Mevlâna döneminden itibaren uygulanmakta olan sema şeklinin çok önemli unsurlarını içinde barındırır. Bunlardan bazıları şunlardır: Manevî hareketler (duruş ve selamlamalar, dairesel hareketler ve çark atma), tasavvuf şiirleri (ağırlıklı olarak Mevlâna'nın Divan'ından alınmış beyitler), tasavvuf musikisi (ulvi Osmanlı musikisi usulünde), Allah'ı tesbîh etme (Mevlevî âdâb ve erkanınca "Allah" esması'nın zikri yani ism-i Celâl yüksek sesle zikredilmez, Hz. Mevlâna'nın zikrettiği şekilde kalpten yapılır), ve Mevlevî şeyh'inin 'Post Semâ'nın önemi (Semâ âyini'nin son selamında postnişin'inin meydan-ı şerif'in ortasında yavaşça semâ etmesi).

2006 yılında, (UNESCO'nun 2007 yılının Mevlânâ Yılı olması tavsiye kararını almasıyla hemen hemen aynı zaman'a rastlamaktadır.) UNESCO'nun Mevlevî Semâ'nı 'Dünya Kültür Mirası Şaheserleri' olarak kabul etmesiyle, geleneğin korunmasına yönelik çok büyük bir adım atılmış oldu. Bunu takiben Türk hükümeti Mevlevîlik ve Semâ törenleri hakkında bir genelge yayınlamaya, bu kültürel mirasın doğru aktarılması, yaşatılması ve tanıtılmasına yönelik bazı adımlar atmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı,

sema gösterisi icrâ eden her sema grubunun, grupta yeralan semâzen ve mutrib'in sema âyini hakkında gerekli bilgi ve yeterliliğe sahip olduklarına dair bir belge sunmaları gerektiğini kabul etmiştir. Bununla birlikte devlet, Mevlevî semâ'nın UNESCO'nun ilan ettiği Dünya Kültür mirası olmasını tam anlamıyla kabul etmeli, semâ ile

bağlantılı ve içiçe olan, örneğin tarihi Mevlevîhânelerdeki semâhaneleri restore ederek, Mevlevî geleneklerini de korumaya yönelik sorumluluk almalıdır.

Bu konu'da atılması gereken diğer önemli bir adım'da, Devlet'in Çelebi ailesinin bugünkü reisi ve Çelebilik makamının manevi lideri olan (Hazret-i Mevlâna'nın 22. kuşaktan torunu, Osmanlı imparatorluğu döneminde ki son makam Çelebisi Abdülhalim Çelebi'nin büyüktorunu) Fâruk Hemdem Çelebi'yi resmen tanıması ve semâ'ya çıkacak olan postnişinlerin Çelebi tarafından belirlenmesine yetki vermesidir. Böylece, sâdece Fâruk Hemdem Çelebi'den yahut kendilerinden önce babaları Celaledin M. Bakır Çelebi'den yazılı icazet almış olanlar semâ ayinlerini yönetebileceklerdir. Bu şekilde uygulanacak bir yaptırımla, bağımsız grupların başlarında yeralan onay almamış liderler, yahut (Amerika'da bazen yapıldığı gibi) postnişin olmadan yapılan semâ gösterileri engellenerek, Türkiye'de yasaklanacak ve böylece bu tarz gruplar başka ülkelere gitme cesaretini de gösteremeyecektir.

Mevlevî Semâ Âyini'nde de olduğu gibi, semazenler postnişin'den destur almadan semâ etmeğe başlamazlar. Bu kuralı daha da genişletirsek, âyin dışında farklı ortamlarda semâ edecek olan semazenler'in, icazet sahibi olan postnişinlerinden izin almaksızın semâ etmeleri kabul edilmemelidir. Umuyorum ki bu durum, Mevlevî kıyafetleri içinde para için otellerde, düğünlerde ve konserlerde dönen 'profesyonel' semazenlerin cesaretini kıracaktır ve yaptıkları işten vazgeçirecektir. Geleneği temsil eden liderlere daha fazla otorite hakkı verilmesi Mevlevî semâ'nın daha iyi korunmasını sağlayacaktır.

Semazen net: Günümüzde, birçok grup Hazret-i Mevlâna'nın adını haksız bir biçimde kullanarak, Mevlevî tarikatı ile bir bağları olduğunu iddia ediyor. Aslında Hazret-i Mevlâna'nın gerçek tasavvuf anlayışını hiçbir şekilde temsil etmeyen bu grup ve grup liderleri çoğu zaman şahsi menfaatleri için kendilerince belirlenmiş mevlevî ünvanlarını kullanıyorlar. Mevlâna sevenlerine ve yolunu takip etmek isteyenlere bu tarz yanılgılara düşmemeleri için neler tavsiye edersiniz?

İbrahim Gamard: Çok önemli bir soru. Bu konuyla ilgili olarak daha evvel 4. sorunuzda belirtmiş olduğum web sitemde, "Bütün Mevlevîlerin Lideri" başlıklı bir makale yayımladım. Mevleviyye, diğer birçok sufi geleneğinin aksine, Hazret-i Mevlâna'nın soyundan gelenlere ve Çelebi ailesindeki makam Çelebisi'nin otoritesine bağlılık göstererek asırlarca birliğini korumuştur. Geleneksel merkezi otorite'ye bağlılığın zayıflamasına bağlı olarak, mevlevî gelenekleri de bir nevi zayıflamaya uğramıştır. Mevlevîlere tavsiyem, bugün Mevlevîlerin manevi lideri olan Fâruk Hemdem Çelebi Efendi'ye bağlılık göstererek, asırlardır uygulanan geleneksel saygı'yı sürdürmeli ve korumalıdır. Çelebi Efendi'nin otoritesi çok uzun süredir birçokları tarafından göz ardı ediliyor. Bağımsız Mevlevî gruplarının liderleri için ise Çelebi'yi Mevlevî geleneğinin lideri olarak tasdik ettiklerini belirten sözlerden çok daha fazlasını uygulamaları gerekmektedir. Bu liderlerin Çelebi tarafından kabul görmesi ve kendisine bağlılık yemini ederek, makam'ı tanıyacıklarına ve itaat edeceklerine dair söz vermeleri gerekir. İnternet aracılığıyla'da Çelebi Efendi tarafından tasdik edilmiş olan Mevlevî grupları'nın kimler olduğu duyurularak, hangi grupların Hazret-i Mevlâna'nın ve Mevleviyye'nin geleneklerine bağlılık gösterdiği ve takip ettiği konusunda insanlar bilgilendirilmiş olunur.

Semazen net: Sayın İbrahim Gamard beyefendi'ye değerli görüşlerini bizlerle paylaştığı için kalb-i teşekkürlerimizi sunarız.

MEVLÂNA SEVGİSİ

BU NASIL BİR GECE Kİ HER TARAF NAY OLMUŞ

Eski "ihya geceleri" de böyle sohbetle başladılar. Zamanın yahut zamansızlığın, mekânın, yahut mekânsızlığın şiiri okunur, tasavvuftan, evliya menkıbelerinden söz açılır, mesnevi öğretilir, ney üfleninceye kadar sohbete devam edilirdi.

Gene öyle oldu. Yurdun dört köşesinden gelen, uzak diyarlardan misafir olan birkaç Mevlâna âşığı büyük veliyi hasretle andılar.

Bir çelebi, mesnevinin ilk on sekiz beytinin mânâsını açıkladı. İranlı Prof. Müçteba Minovi, Mevlâna'nın aşkla dolu şiirlerini okudu, çok güzel okudu, şiirlerden kudüm ve ney havası geliyordu.. Gecenin en güzel konuşmasını yapan Prof. Dr. Anne Marie Schimmel, Hz. Mevlâna'da "Zaman ve zamansızlık" üzerine söz açtı. "Mevlâna yeryüzünün güneşidir" dedi. "O zaman içinde zamansızlığı yaşamayı bilmişti, daimilikteki şimdiki bulmuştu" dedi. "Dua ederken Yaradan ile insan arasındaki perdeler kalkar, Mevlâna dua ahlâkını bir ömre hayat üslubu olarak seçmiştir" dedi. Semain, zamansızlığı arayış, masiva'dan mavera'ya geçiş olduğunu anlattı.

Sonra birdenbire kendimizi bir ihya gecesinin içinde bulduk:

Kubbe-i Hadra'nın mavi alevli silüetinin ardında garip bir kırmızı, gül gibi, mahzun ay ışığı vardı. önde, Mevlâna Türbesinin gölgesinde diz çökmüş hayaller... Cânlardı bunlar. Demek yatsı namazını kılmışlar, birer birer gelmişler, kırmızı post üstünde oturan Dededen destur almışlar, o da:

"Hûû, demişti. Çevresini sarmışlardı.

Dede Efendi:

"Aşk olsun" demişti. Cânlar:

"Eyvallah!" demişlerdi.

Alaca karanlıkta Kur'an okunuyordu. Alaca karanlıklardan bir başka sabah büyüyordu.

Dede:

"Fatihah!" dedi.

Mevlevi terbiyesince eğilip yeri öptü. Cânlar da hep yeri öptüler.

Kani Karaca'nın sesinde yeni, İtrî'nin rast makamında eski, alabildiğine taze havalar ve ledünni hâtıralarla Naat perde perde yükseldi.

Ya Hazret-i Mevlâna Hak dost diye başlayan Naat Mevlâna'nın diliyle "Ya Resûl Allah Habib-il Hâlik-ı yekta Tuhi" diye devam ediyor, Hz. Peygamberimiz Efendimizi sena ediyordu.

Naat bitti. Ney başladı. "Ayrılıklardan şikâyet ediyordu" ney "Beni kamışlıktan ayırdılar da herkes benimle ağladı" diyordu. "İştihak derdini anlatabilmem için parça parça olmuş bir yürek isterim" diye feryat ediyordu. "Ben her cemiyette ağladım, iyilerle fenalarla arkadaş oldum benim sırrımı anlamadılar, sırrım feryadımdan uzak değildi, fakat her kulakta onu anlayacak nûr yoktur" diyordu.

"Aşkın ateşi neye düştü. Onun perdeleri, perdelerimizi yırttı" diye inliyor, "Ney gibi zehiri ve panzehiri kim gördü?" diye soruyordu. Ney, "Kan dolu yolu, Mecnun'un aşk hikâyelerini söylüyor"du...

Herkes susmuş, herkes bütün kulak kesilmişti. Yüzyılların derinliğinden koca Mevlâna sesleniyordu:

"Ey hoş sadalı ney! Sen gönlümü aldın. Senin için boşalmıştır, sen karışık gönülleri de boşaltır ve teskin edersin.

.....

Neyden ateş düştü ve âlemi duman bürüdü."

Sevgilinin yanağına yaklaşmak isteyen, Ney gibi olmalıydı. Ney, gizli sırlar aşikâr ediyordu. İnsan oğlu dünyadan öncesini hatırlar gibiydi. Can, geldiği âleme dönmek iştihakında idi. Bir ara şeffaf bir ölüm sükûnu ortalığı kapladı. Mevlâna ölüme hayat vaadediyordu:

"Ölünüz.. ölünüz.. Bu aşkta ölünüz.

Bu aşkta ölürseniz hakiki ruha kavuşursunuz.

Ölünüz.. ölünüz... Bu ölümden korkmayınız.

Bu topraktan kurtulup göklere yükseliniz.

Ölünüz.. Ölünüz... Bu buluttan kurtulunuz.

Buluttan kurtulup parlak ayı görürsünüz.

Susunuz.. susunuz... Susmak ölüm gibidir.

Susarak feryat ediniz hakiki yaşamak budur."

İncelen, hafifleyen, insanı âlemi berzaha sürükler gibi olan ney sesi birdenbire neylerin sesi haline geldi. Yükseldi yükseldi.. Mezar taşlarını andıran serpuşlar kımıldadı, hırkalar mezar tümsekleri gibi sarsıldı, Cânlar ney sesinde İsrailî sûrunu duyan ruhlar misali silkindiler, ellerini yere vurup doğruldular. Sür, "kalkınız!" emrini duyurmuştu. Cânlar mahşer velvelesi arasında buluşmuş şefaât dilemek üzere arayışa başlamışlardı. Mevlâna'yı hatırlamamak mümkün mü?

"Kefenini yırtmış ve kulaklarını korku kaplamış olan kimse için sûr nefhası önünde beyin ve kulak kalır mı?

Sen o zaman nereye baksan beni göreceksin. Ben insan suretindeyim. Sakın yanlışlık etme ruh çok lâtif, aşk çok gayretlidir."

gibiydi, kudüm aşka dem tutuyordu. Devir başladı. Dede efendi önde, dervişleri arkada kafile halinde yürümeye başladılar.

Bu kırmızı post Makam-ı Muhammedî'dir. Onun önünden Cânlar üç kere geçtiler. Geçerken birbirlerine karşı dururlar ve karşılıklı iki kaşları arasına bakarlardı. Bu; âlemin sırrının nazardan nazara nakli demektir. Üçüncü devir tamamlandı, ney ve kudüm, âyini terennüm ederken canlar birer birer hırkalarını çıkardılar. Sağ elleriyle yere bıraktılar. Bu, beşeri sıfatlardan sıyrılmak, nefisten kurtulmak, bütün iyilik ve kötülüklerle aşikâr olmaktır. Bu meydanda yalnız temiz kalplerin, mümin gönüllerin gülü açar.

"Yarın mahşere hesap korkusu ile yüzleri sararmış insanlar gelir. Ben orada aşkı ortaya koyar, hesabımı bundan sorunuz derim."

Dede'nin eli öpüldü, kollar göğüs üstünde çaprazlanarak niyaza duruldu ve Makam-ı Muhammedî önünden baş kesip geçen canlar bir adım ötede nûra pervane oldular: Sema başladı...

Semâ, âşık ruhların dinlendiği yerdir. Onu canının içinde canı olanlar bilir.

**Semâ ârâm-ı cân-ı âşikânest
Kesi dânet ki ûra can-ı cânest**

Kollarını göğüslerinin üstünde, niyaz üzere çaprazlayan âşıklar dönmeye başladılar. Gönüllerinden beyaz kuşlar uçurmuşçasına elleri havalandı. Kollar kelebek gibi, tennûreler çiçek gibi açıldı. Nur-u Muhammedî pervaneleri aşka dem tutmaya başladılar. Beyaz eller göklere yükseldi, kollar (lâm elif) gibi, kelime-i şahadetin (lâ) sı gibi açıldı. Yaradandan başkası (lâ) idi (hiç) idi.

Canlar sağ ellerinin avuçlarını havaya doğru, açmış öyle dönüyorlardı, sol avuçlarını yere çevirmişlerdi. Sağ ele (feyz-i akdes) yağıyor, âşıklar sol elle bunu dağıtıyorlardı: Bir de, sağ el Rahmet-i İlâhiye açılmış, sol el bundan gayrisine kapanmıştı. Hûû!. diyorlardı. Yalnız (sen) diyorlardı. "Sen her şeysin, senden gayri her şey hiç!" diyorlardı. Masiva'yı unutmış gibiydiler, belki. Maverâ'da teneffüs ediyorlardı.

"Biya biya ki tuî cân-ı cân-ı sema" demişti Mevlana.

"Gel.. Gel!. Sen (Sema)ın canının canısın...

Yüz bin yıldız seninle gönümü aydınlatır.

Gel.. Sen (Sema) göğündeki aysın" diye bağırıyordu:

"Sema"a girdiğin zaman iki cihanın da dışındasın.

Sema iki cihandan dışarıdadır."

Diye ilan etmişti. Cânlar fezada döner gibiydiler. Yıldızlar gibi, atomla kâinat arasında bir yerde dönüyor, dönüyor, dönüyorlardı. Bal rengi yüzler rüyaya dalmıştı, gözler süzölmüştü, kirpiklerden yıldız kırıntıları dökülüyordu. "Her taraf nay olmuştu" ve kudüm sesine hûû! rüzgârları karışıyordu. Yüzler; tennûrelerle, hırkaların uçan beyaz bulutlarına ilişen aylar gibiydi. Bir beyaz sakallı, bir mehip, bir körpecik yüz, bir görünüp bir kayboluyordu. Güvercin eller, bulutlar arasında pervaz ediyordu.

Mevlâna sözüdür.

**"Bugün sema var, sema var, semâ var,
Nur var, ışık var, ışık var, ışık var."**

Bir Mevlana şiiri daha:

**"Semâ askerlerinin başı her gün
Sabâ rüzgârı gibi sema gülistanına gelir**

**Tûti ve bülbül kendi âlemine dalar
Ve her ağaç semâ meyvalarile sallanır."**

Cânlar nûra peyk olmuş seyyareler misali döne döne dört devir yaptılar. Dört selâm, dört niyaz... Çünkü Efendimiz, mahşer gününde günahkâr kullar için dört defa niyazda bulunacaklar, dördüncüsünde Cenab-ı Hak, afv ve mağfiret müjdeleyecek.

Pir, (Makam-ı Muhammedî) huzurunda niyazı bitirip semâzenler arasına katıldı. Kollarını açmadan sağ eliyle hırkasının yakasını tutarak ortada, olduğu yerde dönmeye başladı. Canlar etrafında halka olup dönerlerdi. Pırıl pırıl bir gök manzumesinde halka halka aşk ışıyordu. Ayinde söz eridi, ses azaldı uzak bir ney sesine tennûre hışırtısı ve -güvercin topuklu- bir rüya uçuşu

karıştı.

Mevlana diyor ki:

**"Altı bucakta da Allah'ın nûru var!
dediler, halktan bir ses:**

- O nûr nerededir?

Yabancı sağına, soluna baktı, göremedi.

Bir ses yükseldi:

- Bir an sağsız-solsuz bak!"

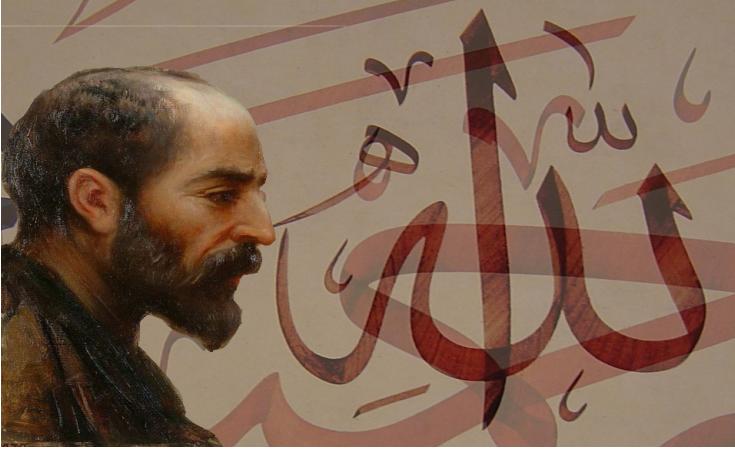
Aşk pervaneleri sağsız ve solsuzdular öyle bakıyorlardı. Dakikalar zamanlar içre büyümüş zamanlardan bir saatlik zaman geçmişti. Bu müddeti dönerek geçirenler, zamanda zamansızlığı arayanlar birdenbire oldukları yerde durup kaldılar. Kur'an okunuyordu. Tennûreler bedenlere dolandı, Cânlar baş kesip hürmetle oturdular..

Kubbe-i Hadra'nın çinilerinde yeşil bir Selçuk sabahı uyandı. Konya şehrinin sokak lambaları birer birer dinlendi. "Söndü" demeyeceğiz. Mevlâna sevgisinin dilinde ışıklar söndürülmez, dinlendirilir, yanmaz; uyandırılır. Kapıyı örtmek yoktur. Sinamak vardır.

Sevmek için gözler, gönüller gibi, eller yüzler gibi, diller de temizlenmelidir. Şeb-i arusdan 685 sene sonra sadece bir ihya gecesi gösterisi bile bir ince medeniyetin dilini ve yaşama sevincini insana telkin ediyor. Bu sanatkârane terbiyeyi, bu mana ahlâkının aşk üslubunu sevmeye, anlamaya hazırız. Kimdi bu güzel disiplinin yüce siması? Hz. Mevlâna nereden gelmiş, nereye gitmişti?

**"Allah"tan gelip Allah'a gideriz ve
mekânsızlıktan mekânsızlığa"**

KUTBU'N NAYÎ OSMAN DEDE

Nayî (Neyzen) Osman Dede'nin doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Bu tarihin 1642-1647 yılları arasındaki bir tarih olduğu tahmin edilmektedir. Bazı kaynaklar Gelibolu'lu olduğunu, küçük yaşında İstanbul'a geldiğini bildiriyorsa da hakkında bilgi veren kaynakların çoğu İstanbul'lu olduğunu ve Vefa semtinde doğduğunu söylüyor. Babası Süleymaniye Darüşşifası reis'ül-hüddamı Süleyman Efendi'dir. Tuhfe-i Hattatın yazarı Mustakîm-zâde Sâdeddin Efendi babası hakkında bilgi vererek "Bir pîr-i sâhib nefes ve hezar bîmar-ı bîhuşa devâres olmuş, Haccü'l harameyn bir zat-ı şerif idi" diyor.

Osman Dede, çok genç yaşından itibaren güzel sanatların mûsikî, şiir ve hat sanatı gibi kollarında çalışmaya başladı. Bu uğraşının sonucu olarak 1672 yılında, Galata Mevlevihânesi şeyhi Gavsî Dede'nin hizmetine girerek mevlevî oldu. Gavsî Dede, XVII. yüzyılın yetiştirdiği değerli ilim ve sanat adamlarındandı. Şiir ve hat sanatını iyi bilen, mensubu bulunduğu tarikatın gerektirdiği bilgileri nefsinde toplayan bir kimseydi. Osman Dede bu mevlevihâneye girdikten sonra, şeyhinin dizinin dibinde yetişti ve bu yetişmede bu kültür adamının büyük etkisi oldu. Bir yandan Arapça ve Farsça öğrenirken ney üflemeye ve tasavvufa çalışıyor, güzel yazı yazmayı öğreniyordu. Ney üflemesini üç yıllık "Çile" süresi içinde geliştirdiği söylenir.

Söylentiye göre bir gün Gavsî Dede'ye Halil Efendi adında bir dostu ziyarete gelmiş. Bir süre sohbetten sonra her ikisinin de canı ney dinlemek istemiş. O gün de usta neyzenlerden dergâhta hiç kimse yokmuş. O sıralarda çok genç ve emekleme döneminde bulunan Osman Dede'ye ney çaldırtmışlar. Bütün acemiliğine rağmen genç sanatkârdaki kabiliyeti sezen Halil Efendi, bu genç delikanlının ileride neyzenbaşı olabileceğini Gavsî Dede'ye söyleyerek takdirlerini belirtmiş.

Gerçekten de Osman Dede sanatkâr kişiliğini işleyip geliştirdi; sazında erişilmez bir virtüöziteye ulaşarak Galata Mevlevihânesi'nde on sekiz yıl neyzenbaşılık yaptı. Bu arada Gavsî Dede'nin kızı ile evlendi. Kayınbabasının ölümü üzerine 1697 yılında mevlevihânenin şeyhliğine getirildi. Bu makamda otuz üç yıl kaldıktan sonra 1729 yılında öldü ve tekkenin mezarlığına defnedildi. Yerine oğlu Sırrî Abdülbaki Dede şeyh olmuştur.

XIX. yüzyılın ünlü bilgin ve mûsikîşinaslarından Ali Nutkî Dede, Nasır Abdülbaki Dede, Abdürrahim Künhî Dede, Osman Dede'nin kızı Saide hanımdan torunlarıdır. Bu büyük din ve sanat adamı iyilik seven, neşeli, güzel konuşan, kimseyi incitmeyen, herkesi kendine bağlayan bir kimseymiş.

Çağının usta hattatlarındandı. Sülûs ve nesih türü yazıyı Nefes-zâde İsmail Efendi'den , taliyk türü yazıyı ise kayınbabası Gavsî Dede'den öğrendi. En çok taliyk yazmada başarılı olduğu söylenir.

Bir şair olarak o dönemin şiir anlayışı çerçevesinde güzel örnekler vermiştir. Tasavvufî gazelleri, mesnevi şeklinde yazdığı miraciye'si, âşikhane şiirleri, na'tleri, Hazreti Muhammed'in mucizelerini anlatan şiir şeklinde yazdığı bir eserinden başka bazı nazireleri vardır. Şiirlerinde "Nayî" mahlasını kullanan Osman Dede'nin Ravzatü'l-İcaz ile Miraciye'si göz önünde tutulursa, iyi bir tasavvuf şairi olduğu sonucuna varılır.

Ney üflemedeki ustalığı, o günden bugüne kadar "Kutb-, Nayî" sıfatı ile anılması, neyzenbaşı olması ve bu görevi onsekiz yıl başarı ile sürdürmesi ile belgelenmiştir.

Mûsikîşinaslığına gelince eserlerindeki ifade kudreti, sağlamlık ve dâhiyane sentezler bu sanatı ne derece bildiğini anlatmaya yeterlidir. Mûsikînin sadece teknik yönü ile değil eski Edvâr kitaplarını inceleyen, nazariyat ile uğraşan bir sanatkârdır. Bu sanat dalında notasızlığın nelere mal olduğunu görüp anlayarak bir de nota yazısı bulmuştur.

Mûsikî öğrenim yıllarının ilk dönemlerine ait güzel bir hikâye anlatılır:Mevlevihânede “Çile” doldurduğu yıllarda, ney öğreniminin başlangıcında “Dem Çekme” denemeleri yaparken çıkardığı seslerin güzelliği her nasılsa padişahın kulağına ulaşmış. Genç derviş, şeyhinden izin alınarak saraya getirilmiş. Mûsikî üstadlarının da bulunduğu bu mecliste padişah, Osman Dede’nin uşşak makamından bir taksim etmesini emretmiş. O zamanlar mûsikiyi ve bu sanatın inceliklerini henüz iyi bilmediğinden, ney’i rastgele üflemeğe ve tatlı nağmeler çıkartmağa başlamış. Bu başarı oarda bulunan mûsikîşinasları hayrete düşürmüştü. Padişah “Dedem bunun peşrevi yok mudur ?”deyince, “Eyvallah” diye çalmağa koyulmuş. Padişahın “Derviş, bu peşrevin adı nedir ?” sorusuna da “Gül Devri padişahım”karşılığını vermiş. Eserin adı böylece kalmış. Rast makamındaki bu peşrevin âyinlerde çalınması mevlevihânelerde gelenek halini almıştır.

Kaynak:Türk Mûsikîsi Tarihi. Dr. Nazmi ÖZALP

Eserleri:

1-Mevlevi Âyinleri:Rast, Hicaz, Uşşak ve Çargâh makamlarından bestelemiş olduğu dört mevlevi âyini başlı başına birer sanat olayıdır. Bunlardan hicaz makamındaki âyinin tamamı unutulmuşken, Edirneli bir dervişin hâfızasından, birinci ve ikinci selâm’ın tamamı, üçüncü selâm’ın bir bölümü tesbit edilmiştir.

2-Rabt-ı Tabiat-ı Mûsikî: Bir Edvâr kitabıdır;mûsikî ile ilgili eserlerden söz eder. Şiir şeklinde ve Farsça yazılmıştır.

3-Miraciye:Türk Mûsikîsi’nde şaheser bir beste örneğidir. Segâh, Müstear, Dügâh, Neva ve Hüseyini makamlarında beş bölüm olarak bestelenmiş, her bölümün başı tevşihlerle süslenmiştir. Ancak, Neva bölümünün on sekiz mısraının bestesi unutulmuştur. Miraciye’nin sözleri eksiksiz bir şekilde derlenerek, 1895 yılında Maarif Nezareti Evrak Müdürü Ali Galip Bey tarafından bastırılmıştır.

4-Gazeller, nazireler, na’tlar

5-Türk Mûsikîsi’nde kullanılan perdelerin baş harflerini alarak Arap alfabesine dayalı bir nota yazısı bulmuş ve bu konu ile ilgili bir kitap yazmıştır. Bu eserin iki müshası yakın zamanlara kadar Yenikapı Mevlevihânesi’nde iken sonradan kaybolduğundan geniş bir bilgi elde edilememiştir.

6-Saz Eserleri:Osman Dede klâsik mûsikîmizde önemli bir saz eseri bestekârdır. Eserleri yeni mûsikî öğrenenler, hele ney çalmağa çalışanlar için öğretici özelliktedir. eserler kendisinden sonra gelen bestekârlara örnek olmuştur.

Hem dinî hem de din dışı mûsikîmize birbirinden değerli eserler kazandıran bu büyük insanı saygıyla ve rahmetle anıyoruz...

MEVLEVÎ AYINLERİNDEN

RAST MEVLEVÎ AYİNİ ŞERİFİ

Haz. Dr. Yakup Şafak

BİRİNCİ SELÂM

1. İn hâne ki peyveste der ô çeng u çeğânest [1]
Ez hâce bi-pürsîd ki in hâne çi hânest

Çün rûz-i kıyâmet ki kesî râ ser-i kes nîst
Ez zevk ne-dânîst fülânest ü fülânest

Vezni: Mef'ûlü mefâilü mefâilü mefâil [Hezec]

[Bu ev bir ev ki içinde devamlı cenk çalınıyor, müzik dinleniyor; ev sahibine sorun: Nasıl ev, bu ev? Mahşer günü gibi kimsenin kimseye baktığı yok; zevkten kimse bilmiyor ki falan kimdir, filan kimdir?]

2. Âteş ne-zened der dil-i mâ illâ hû[2]
Kûteh ne-küned menzil-i mâ illâ hû

Ger âlemiyân cümle tabîban bâşend
Hallî ne-küned müşkil-i mâ illâ hû

Vezni: Mef'ûlü mefâilü mefâilün fâ' [Hezec/Rub.]

[Bizim gönlümüzü tutuşturan odur (hû'dur) ancak. Yolumuzu kısaltan odur ancak. Bütün insanlar hekim olsa, (yine de) derdimize deva olan odur ancak.]

3. Cânâ cemâl-i rûh besî hûb u bâ-ferest[3]
Lîkin cemâl ü hüsn-i tû hod çiz-i dîgerest

Mandem dehân bâz zi ta'zîm-i an cemâl
Her lahza ber zebân ü dil Allâhü ekberest

Hem-çün kamer bi-tâft zi Tebrîz Şems-i Dîn
Nî çün kamer çi bâşed k'an rûy-i akmerest

Vezni: Mef'ûlü fâilâtü mefâilü fâilât [Muzâri]

[Sevgili, canın yüzü pek güzel, pek parlak; fakat senin yüzün, senin güzelliğin, büsbütün başka bir şey. O güzelliği, o yüzü görünce ağzı açık kaldım, her an, dilimde de gönlümde de Allahu ekber sözü var. Şemseddîn, Tebriz'den Ay gibi doğdu, parladı; Ay gibi de ne oluyor ki? Onun yüzü Aydan da parlak, Aydan da güzel.]

4. Tâ rûy bedîn kible-i cân âverdîm
Sıdk-ı dil ü ikrâr-i zebân âverdîm

Çün mazhar-i Âdemest in şâh-ı cihân
Mâ hem-çü melek secde ez ân âverdîm

Vezni: Mef'ûlü mefâilü (mefâilün) mefâilün fâ' (mefâilü feûl) [Hezec/Rub.]

[Bu can kıblesine yöneldiğimizden beri (bağlılığımızı) kalp ile tasdik, dil ile ikrar ettik. Bu dünya padişahı Adem'in mazharı olduğu için biz de melek gibi ona secde ettik.]

5. Ey dil bu yeter iki cihanda sana iz'ân[4]
Birdir bir iki olmaya yok bilmiş ol imkân

Hak söyleyicek sende senin ortada nen var?
Âlemde heman ben dediğindir sana noksan

Sa'y eyle rızâ gözle ko ıtlâk ile kaydı
Âlemde Semâî bu yeter sâlike irfan

Vezni: Mef'ûlü mefâilü mefâilü mefâil [Hezec]

[Ey gönül! İki dünyada da inanç olarak sana şu yeter: Bil ki Allah birdir; birin iki olmasına imkân yoktur. Sende Allah konuşunca senin ortada neyin kalır? "Ben (yapıyorum)" demen, senin noksanlığını (gösterir). Gayret et, (Hakk'ın) rızasını gözet, dünya ile bağını kopar. Ey Semâî! Hikmet olarak âlemde sûfiye, bu yeter.]

İKİNCİ SELÂM

1. Sultân-ı menî sultân-ı menî[5]
Ender dil ü can îmân-ı menî

Der men bi-demî men zinde şevem
Yek cân çi şevad sad cân-ı menî

Vezni: Fa'lün feilün fa'lün feilün [Mütedârik]

[Sultânımsın, sultânımsın; cânımda, gönlümde imânımsın. Bana üflersen ben dirilirim. Bir cân da nedir? Yüz cânımsın.]

2. Ey âşıkân ey âşıkân peymâne râ güm kerdeem[6]
Z'an mey ki der peymânehâ an dem ne-günced hordeem

Vezni: Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün [Recez]

[Ey âşıklar, ey âşıklar! Kadehi kaybettim. O an kadehlere sığmayan o meyden içtim.]

ÜÇÜNCÜ SELÂM

1. Âmed nidâ ez âsümân can râ ki bâz â es-salâ[7]
Can güft ey nâdî-i hoş ehlen ve sehlen merhabâ

Sem'an ve tav'an ey nidâ her dem dü sad cânet fedâ
Yek bâr dîger bang zen tâ ber perem ber hel etâ

Vezni: Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün [Recez]

[Gökyüzünden cana, "haydi, geri gel" diye bir ses geldi. Can da "Ey güzel dâvetçi merhaba (geliyorum)" diye seslendi. "Başüstüne ey nidâ! Her an sana iki yüz can feda olsun; bir kere daha çağır da Hel etâ makamına dek uçayım."][8]

2.Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur[9]
Kulu olan kişiler hüsrev ü hâkân olur

Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre
Yoksul ise bay olur bay ise sultân olur
Vezni: Müfteilün fâilün müfteilün fâilün [Münserih]

[Binlerce tebrikler! Bu nasıl bir sultandır ki hizmetçisi olanlar, padişah olur. Bugün her kim (Sultan) Veled'e inanıp (dergâhına) yüz sürerse, fakir ise zengin olur, zengin ise sultan olur.]

3.Şimşîr-i ezel be dest-i merdân-i Hudâst[10]
Gûy-i ebedî der ham-i çevgân-i Hudâst

An ten ki çü kûh-i Tûr rûşen âmed
Nûr-i hod ez ô taleb ki ô kân-i Hudâst
Vezni: Mef'ûlü mefâilün (mefâilü) mefâilü feûl (mefâilün fa') [Hezec/Rub.]

[Ezel kılıcı Allah erlerinin elindedir. Ebedîlik topu Hakk'ın çevgeninin kıvrımındadır. Tûr dağı gibi parlayan o bedenden kendi nurunu ara; çünkü o, Hakk'ın madenidir.]

4.Peyveste zi Hak mest şev ü bâkî bâş[11]
Müstağrak-i aşk u sûz-i muştâkî bâş

Çün bâde bi-cûş der hum-i kâleb-i hod
V'angâh be hod harîf u hem sâkî bâş
Vezni: Mef'ûlü mefâilü (mefâilün) mefâilün fâ' (mefâilü feil) [Hezec/Rub.]

[Daima Hak'tan mest ol da ebedîlik bul. Aşka dal ve özlem acısı içinde yan. Beden küpünde şarap gibi kayna da kendine hem arkadaş, hem sâki ol.]

5.Zi aşk-i rûy-i tû rûşen dil-i benîn ü benât[12]
Bi-yâ ki ez tû şevd seyîâtihim hasenât

Hayâl-i tû çü der âyed be sîne-i âşık
Derûn-i hâne-i ten pür şevd çerâğ-i hayât
Vezni: Mefâilün feilâtün mefâilün feilât [Müctes]

[Oğullann gönülleri de yüzünün aşkıyla aydın, kızların gönülleri de; gel de senin yüzünden suçlan sevab olsun. Hayâlin, âşığın gönlüne geldi mi beden evinin içi, kandil-lerle dolar.]

6.Hey hey ne acâib bezemiş hüsn ile Bârî[13]
(Bu sûret-i yârı, bu nakş u nigârı)

Her ehl-i nazar kim göre tahsîn ola kârı
(Bu çeşm ü izârı, kalmaya karârı)

[Allah, sevgilinin sûretin, şekli ü şemâilini ne güzel süsle-miş! Bu gözü, bu yanağı gören gönül ehlinin sükûnu gider de işi (yaratıcıyı) övmek olur.]

Ey mutrib-i dil-keş ele al çeng ü rebâbı
(Çâk eyle hicâbı, ref eyle nikâbı)

Ey sâki-yi mehveş taşa çal şîşe-i ârı
(Sun câm-ı ikârı, def' eyle humârı)

[Ey gönül okşayan mutrip! Çengi, rebabı eline al da örtüyü yırt, perdeyi kaldır. Ey ay (yüzlü) sâki! Ar şîşesini taşa çal da şarap kadehini sun, baş ağrısını gider.]

Ey zâhid-i zerrâk u müzevvir ko riâyı
(Tut râh-ı fenâyı, derkeyle Hudâ'yı)

Şast-ı şehe düş mâhi-i aşk ol ko kenârı
(Bul şâh-ı şikârı, terkeyle feşânı)

[Ey ikiyüzlü zâhid! Riyâyı bırak da fenâ yolunu tut, Allah'ı bul. Aşk balığı ol da padişahın oltasına düş, ke-nara kaçma. Av sultanını bul, direnmeyi terket.]

Hey hey nedir ol hâl-i muanber ruh-i enver
(Ol sâki-yi kevser, ol rûh-i musavver)

Seyret nice cem eylemiş ol nûr ile nârı
(Zî san'at-ı cârî, zî kudret-i Bârî)

[Ah! Nedir o anber kokulu ben, o nur gibi yüz, o Kev-ser sâkisi, o şekle girmiş ruh! Seyret de (yaratan) nûr ile ateşi nasıl bir araya getirmiş (gör). Ne güzel icrâ edilmiş sanat! Hakk'ın ne (yüce) kudreti!]

Uşşâkı katar eyledi aşk içre Muhammed
(Ol şâh-ı mümecced, ol matlab u maksad)

Ey üstür-i dil sen olagör pîş-i katârı
(Çek aşk ile bârı, bî-verd ile hârı)

[Muhammed (a.s.), o yüce, arzu edilen padişah, âşıkları aşk içinde katar katar (yola koydu). Ey gönül devesi! Sen o katarın önüne düş de aşkla yükü çek, gül-süz diken (ye).]

Ey Şâhidi ey vâlih ü şûride vü şeydâ
(Ey bî-ser ü bî-pâ, dîvâne vü rûsvâ)

Derd ile belâ ile geçir leyl ü nehârı
(Kıl nâle vü zârı, nûş eyle bihârı)

Vezni: Mef'ûlü mefâilü mefâilü feûlün
Mef'ûlü feûlün mef'ûlü feûlün [Hezec]

[Ey Şâhidî, ey âşık, hayran, kendinden bîhaber, dîvâne ve rûsvâ! Geceyi, gündüzü dertle, sıkıntıyla geçir; ah u figan eyle, denizleri kana kana iç!]

7.Yâ Rab harem-i hazretine râh bağışla[14]
Yâ derd ile bir âh-ı sehergâh bağışla

Aldın dil-i güm-râhımı koydun beni bî-dil
Bârî yerine bir dil-i âgâh bağışla

Vezni: Mef'ûlü mefâilü mefâilü feûlün [Hezec]

[Yâ rabbi! Mahrem olan dergâhına (erişmem için bana) bir yol lutfet; yahut seher vaktinde dertli bir ah bağışla. Yolunu kaybetmiş gönlümü aldın da beni gö-nülsüz bıraktın. Bârî yerine uyanık bir gönül bağışla.]

DÖRDÜNCÜ SELÂM

1.Sultân-ı menî sultân-ı menî Ender-i dil ü can îmân-ı menî

**Der men bi-demî men zinde şevem
Yek can çi şeved sad cân-ı menî**

Vezni: Fa'lün feilün fa'lün feilün [Mütedârik]

[Sultânımsın, sultânımsın; cânımda, gönümde imânımsın. Bana üflersen ben dirilirim. Bir cân da nedir? Yüz cânımsın.]

[1] Dîvân-ı Kebîr, gz.nu.332; trc.VII,6. [Külliyyât-ı Dîvân-ı Şems mutâbık-ı nusha-i tashîh şode-i Bediüzzamân Furûzânfer, 2.bs., I-VIII, Tahran, 1379 hş.; Divan-ı Kebir (Tercümesi), trc. Abdülbaki Gölpınarlı, I-VII, 2.bs., Ankara, 1992]

[2] Mevlâna çağındaki ünlü mutasavvıflardan Evhadüddîn-i Kirmânî'nin (v.635/1238) rubailerı arasında yer almaktadır. Bkz. Rubailer, trc.Mehmet Kanar, İstanbul, 1999, s.25-26.

[3] Dîvân-ı Kebîr, gz.nu.449; trc.II,314.

[4] Dîvâne Mehmed Çelebi'nindir. (Sultân-ı Dîvânî, v.936/1529); bkz. A.Gölpınarlı, Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik, 2.bs. İst., 1982, s.478.

[5] Dîvân-ı Kebîr, gz.nu.3137; trc.VII,558.

[6] Dîvân-ı Kebîr, gz.nu.1371; trc.I,95.

[7] Dîvân-ı Kebîr, gz.nu.17; trc.I,27.

[8] Abdülbaki Gölpınarlı, konuyla ilgili olarak şu izahı yapıyor: "Kuran'da İnsan Sûresi (76) Hel etâ sözüyle başlar. İlk âyetin meâli şöyledir: 'Gerçekten de insana, zamanın bir çağı gelmişti ki anılır bir şey bile değildi insan.' Bu sûrede Ali, Fâtıma, Hasan ve Huseyn'in üstünlükleri anılmada ve Ehl-i Beyt övülmedir. Bu bakımdan 'Hel etâ', her şeyden önce Âlî'yi ve bu münasebetle de olgun insanı hatıra getirir." Divan-ı Kebir (Tercümesi), I, 416.

[9] Ahmed Eflâkî'nindir; bkz. Dîvân-ı Türkî-i Sultan Veled, nşr. Veled Çelebi, İst., 1341, s.120-122; A. Gölpınarlı, Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik, s.456.

[10] Dîvân-ı Kebîr, rub.nu.356; Ş. Can, Hz. Mevlâna'nın Rubâileri, Ankara, 1990, rub.nu.454.

[11] Dîvân-ı Kebîr, rub.nu.1028; Ş. Can, Hz. Mevlâna'nın Rubâileri, rub.nu.1168.

[12] Dîvân-ı Kebîr, gz.nu.474; trc.III,106.

[13] Şâhidî İbrahim Dede'nindir. (v.957/1550); bkz. A.Gölpınarlı, Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik, s.107-108, 462.

[14] Gavsî Dede'nindir; bkz. A.Gölpınarlı, Mevlâna Müzesi Yazmaları Katologu, Ankara, 1971, II,269.

2010'da da Her Cumartesi
"Sema"da
buluşalım

ÜCRETSİZ

Saat 20.00 Yer: Büyükşehir Belediyesi Mevlana Kültür Merkezi

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

www.konya.bel.tr

MEVLANA'NIN YEDİ ÖĞÜDÜ

- 1- Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol...
- 2- Şevkat ve merhamette güneş gibi ol...
- 3- Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol.
- 4- Hiddet ve asabiyet te ölü gibi ol...
- 5- Tevazu ve alçak gönüllülükte toprak gibi ol...
- 6- Hoşgörülükte deniz gibi ol...
- 7- Ya olduğun gibi görün ,ya görüldüğün gibi ol...

MEVLANA

Küçükayasofya Sanat Merkezi

Küçükayasofya Cad. No: 92 Sultanahmet / İSTANBUL

Tel: 0212 - 638 51 86

www.hat-tezhib.com

MEVLEVÎ ÂYİNİ'NDE MANEVÎ İŞARETLER

HACI FEYZULLAH EN-NAKŞİBENDÎ EL-MURÂDÎ EL-MEVLEVÎ

Bu risalenin yazılışı, önü ve arkasıyla, Kur'an ehlinin hizmetkârı ve ehl-i fakr'ın hizmetkârı, Dâru'l-Mesnevî Mesnevîhânı Hacı Feyzullah en-Nakşibendî el-Murâdî el-Mevlevî eliyle aziz ve şerefli hicretin bin iki yüz yetmiş dokuzuncu senesinde mübarek Receb ayının ortalarında tamamlandı. (Ocak 1863)

Allahu teâlâyâ hamd olsun, bu risale, müellifinin tashihiyle bin iki yüz seksen bir senesi Rebiülahirinin ortalarında (Eylül 1864) Matbaa-i Âmire'de basılıp çoğaltılmıştır.

Sonsuz hamd(1), sınırsız övgü, zâtı en yüce ve en ulu, gerçek nimet verici Allah'a mahsustur. Ki O, yarattıklarının içinden insanoğlunu, büyük emanetini(2) yükleyerek üstün kılmıştır(3). Aralarından tevhid ehlini(4), mü'minleri ve Müslümanları da, İslam'ın şerefi(5) ve imanın nuru sayesinde ayırıp yüceltmıştır.

Esenlikler ve iyilikler dileyen seçilmiş o yüce sözleri(6), şefaati sahibi ve mutluluk madeni olan, peygamberlerin ve gönderilenlerin efendisi Peygamber Efendimiz'e armağan ederim. Ki O, nübüvvet(7) kitabının fâtıhası -anahtarı-, risalet mektubunun da mührüdür(8). O'nun rahmete ulaşmış ümmeti de en doğru yolun, en olgun caddenin kılavuzluğunu üstlenmiştir. İzinden gelenler, O'ndan öğrendikleri üzere doğru yolu göstermeyi vazife bilmiştir.

O'nun ailesinden, evlâtlarından ve mutluluğa ermiş dostlarından, yani ashabından Allah razı ve hoşnut olsun. Kendisinden razı olunan kulların gireceği cennetlerin(9) bağı bahçesi, güzel kokuları ve her türlü nimetleri onların hakkıdır. Öyle ki, ilk olarak nübüvvet ışığından iman nurunu, ihsan parıltılarını onlar almış ve yine onlar kabullenmiştir. Böylece Onlar, âlemi zahiren ve batınen bu ışıkla nurlandırmışlardır.

Bütün bunlardan sonra, seçkin (havas10) ve sıradan insanların (avam11) da bildiği gibi insan nefsi, yaratılıştaki unsurların aslî karakteri gereği(12), kendileri için hazır duran dünya lezzetlerine doğru meyillidir. İnsanoğlu, dünyevî lezzetleri kendine vaad edilen âhiret âleminin nimetlerine üstün tutar.

Nefisler ancak, bir insan-ı kâmilin(13) terbiye ve tezkiyesi(14) aracılığıyla arınır. Kişi, dünyevî heveslere meyleden varlığını, insan-ı kâmilin terbiyesinde gözyaşı(15) dökerek kirlerinden(16) arınma arzusuyla eğittiği zaman, Allah onun hakkında yardım irade eder. Bu (kirlerden arınma) yol(un)da gayret gösteren o kişiye, başarı ihsan eder. Terbiye ve tezkiye sonrasında, o insanın nefsinde ilâhî cezabeler üstün gelir. Geçici dünyanın lezzetlerini, vaad edilen âhiret âleminin sonsuz nimetlerine üstün tutan kişilerin aksine, nefsini arıtmış kişinin yoldaşı Allah'tır.

Özellikle içinde bulunduğumuz çağda, zamane insanların pek çoğunun geçici dünya işlerine tümüyle dalmış oldukları ve sanki âhiret işlerine karşı gereksiz ve kolay olduğu düşüncesiyle davrandıkları ortadadır. Asr-ı saadetten asırlarca sonra -kıyamet gününe iyice yaklaşmamıza rağmen- öyle garip fenalıklar yapılmaktadır ki; yapılan bu işlerden (yola çıkarak) zamane insanların bilmezden gele gele âhiret hayatını unuttuklarını(17) söyleyebilirim. Hattâ Allah'ın marifetinden tecellî eden dinin emir ve yasaklarından alâkalarını kesip, neredeyse ceza gününü (kıyameti) inkâr etme derecesine geldiklerini yaptıkları bu fena işlerden anlayabiliyoruz.

Yukarıdaki tespitlerden sonra gönlümde bu eseri ortaya çıkarma isteği şöyle canlandı: İnsanoğlu her ne kadar hata ve unutkanlıkla ülfetlendirilmiş(18) olsa da; her ne kadar nefsinin ve nefsinin arzularına kendini kaptırırsa da her iki dünyada(19) mutlu olmanın ve kurtuluşa ermenin

yolu sayılan imanı ve İslâm'ı kabul etmeye yatkın bir yaratılıştadır.

Bu suretle, din kardeşlerine bir çeşit nasihat olması ve kendilerine hatırlatmak arzusuyla, ilâhî emrin üslubu gereği bazen müjdeleyerek ve bazen uyarıp korkutarak(20) halk arasında benimsenip rağbet gören ve insanların tabîi olarak meyilli oldukları güzel Mevlevî âyini ve diğer sûfîlerin -Allah sırlarını takdîs etsin- mukabele usûlleri vasıtasıyla; haşır ve neşir gününü sembolleştirerek anlatmak istedim. Zira, bütün büyük azizlerin ve hürmetli pîrlerin tertip ettikleri tarikat âyinleri, birçok nükteleri ve meziyetleri ve gizli hikmetleri kapsamakta olup hâl diliyle halkı Hakk'a davet, aşk ve muhabbete teşviktir. Rablerin Rabbi olan Cenâb-ı Mevlâ ve Hakk Celle ve 'Alâ'dan recâ ve niyâzım odur ki; işbu özlü risâleyi gönül sahipleri olan din kardeşlerime hatırlatıcı eyleye. Âlemlere rahmet olan hürmetine âmin.

Din günü(21) olan yeniden diriltirme ve hesap verme gününü ispat için -delile ihtiyaç olmadığı halde-, (diriltirme ve hesap verme) mesele(si) Hakim (Allah'ın) kelâmı Kur'an-ı Kerim'de gönderilen bazı âyetlerde delillendirilir ve çeşitli örneklerle kesinleştirilir.

Nitekim, , "Ey insanlar! Yüce Allah sizleri nasıl, ne şekilde ibdâ etmiş, yoktan var edip yaratmış ve şekil vermiş ise, yine O'nun istemesiyle O'na dönersiniz ve kendi yaptıklarınıza göre karşılık görürsünüz. (22)" buyurulmuştur.

Bu ayet:

'Varlığınız nasıl topraktan başlamış

ve yaratılmış ise aynı şekilde toprağa dönersiniz.'

Nasıl çırılçıplak bir halde yaratılmış iseniz yine öyle çırılçıplak olarak dönersiniz.'

'Başlangıcınızda ve temel kişilik özelliklerinizde -kâfir ya da mü'min olarak- ne şekilde takdir edildiyse, yine sizleri o şekilde geri alırız.' şeklinde anlamlandırılabilir.

Bir Hadis-i Şerif'te 'Essa'îdu sa'îdun fi batni ümmihî eşşakiyyu şakiyyun fi batni ümmihî' Yani "Mutlu ve Hakk'a itaatkâr olan, annesinin karnında mutlu ve Hakk'a itaatkârdır; âsi ve mutsuz olan, annesinin karnında da âsi ve mutsuzdur." buyurulmuştur.

Kıyamet'e ve pişmanlık gününe(23) delâlet eden Kur'an âyetlerinden "ve nüfihâ fi's-sûri"(24) ile başlayan âyete göre; 'ilk nefes'de, sura ilk defa üflendiğinde göklerin ve yerlerin ahalisinden ruh sahibi olan her kim var ise hepsi düşüp ölecektir.

Ancak, Allah'ın dilediği nefisler, yani Cebrail(25), Mikail(26), İsrail(27) ve Arş'ı taşıyan melekler(28) gibi bazı zatlar müstesna. O'lar da 'Her nefis ölümü tadacaktır'(29), 'Her şey yok olur.'(30) âyetlerinin gereği olarak en sonunda ölümü tadacaktır.

İşte Allah, burada verdiğimiz bilgilere ve âhirete inanan, âhîret hayatının var olduğunu doğrulayan kimseleri mü'minlerden saymıştır.

Nitekim, 'Mü'minler öyle kimselerdir ki; sana ve senden önceki (peygamber) lere indirilenlere, âhîret gününe inanırlar ve o günden korkarlar.'(31) buyurulmaktadır.

Mü'min olmanın şartlarından birinin âhîrete iman olduğunu böylece anlıyoruz.

Olgun ve akıllı bir mü'mine gereken, önce tam anlamıyla iman etmesi, buna bağlı olarak da Hakk katında kabul gören işleri yapmaya devam ve ısrar etmesi; ümitle korku(32) arasında, kulluk yolunda dosdoğru yürümesidir.

Zira Allah'ın oyunundan(33) yani tuzağından emin olmak ve Hakk'ın rahmetinden ümitsizlik duymak, gaflet içindekilerin ve hasrette kalanların

işidir. O kimseler, hakikatin nurlu bilgisinden uzağa düşmüş kimselerdir.

Basiret ehli olan zatlar, dünyada tıpkı bir garip ve yolcu(34) gibi yaşarlar. Sabah akşam kendi nefislerinin muhasebesiyle meşgul olurlar. Dünyanın geçici hevesleri ve zaman israf eden işleri karşısında sessiz kalırlar. Onların sessizlikleri, kabir ehlinin sessizliğine benzer, Onlar kendilerini kabir ehliyle eş tutarlar.

Nitekim bir Hadis'te 'Hâsibû kable en tuhâsebû'. 'Hesaba çekilmeden önce kendinizi muhasebe ediniz.' buyurulmuştur.

Öldükten sonra yeniden hayat bulmanın nasıl meydana geleceği merakıyla meşgul zihinlere, aklın kabul edebileceği fiziki deliller sayesinde getirilecek pek çok ispat ve cevap vardır. Öyle sağlam ispatlardır ki; kavrama noktasında zerrece noksanlık yaşanmaz.

İlâhî sünnet(35) dediğimiz Allah'ın yaratmasındaki intizam ve Rabbânî âdet yukarda açıkladıklarımız üzerinde de geçerlidir.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'deki şu âyet-i kerimenin son kısmında 'Allah işte böyle benzetmelerle ortaya koyuyor. Diğer taraftan âyet-i kerimenin ilk kısmında 'Biz bu Kur'an'da insanların önüne her türlü olayı koyduk.'(36) buyuruluyor.

Bunların akabinde kullarının kâinattaki şeylerin hakikatine ermesi, o en girift sırların bilgisine mazhar olması için -öldükten sonra dirilme bahsi de dâhil- Cenab-ı Hakk, şerefli kelâmında mümkün olduğunca çok örneğe yer vermiştir.

Cenab-ı Hakk Kur'an-ı Kerim'inde bu meseleyi, beş duyuya algılanabilecek bir şekilde şöyle örneklendirmiştir: (37)

Hem kâinatı ilkin yaratan O'dur. Sonra onu çevirip yeniden yapacak olan da O'dur ki, bu O'na daha kolaydır. Göklerde ve yerde en yüksek şân ve şeref O'nundur. Çok güçlü olan O'dur, hikmet sahibi olan O'dur."(38)

Cenab-ı Hakk bütün her şeyin varlığını başlatır, yaratır, şekillendirir ve sonra yine kendine alır. İşte bu Allah'ın yaratması, var olan bir şeyin varlığına imkân vermesi, O'nun 'Kün / Ol!'(39)

sözüyle olur. Allah, herhangi bir ilâca ve iksire yahut yardımcı bir unsura ihtiyaç duymaksızın yaratır. Gökler, yerler ve göklerdekilere yerdekiler hakkında Allah daha pek çok misal verebilir. Şanı yüce olan Allah Aziz'dir, Hakîm'dir.

Allah, yaptığı her işte üstün olandır. O, asla mağlûp değildir.(40) Yaptığı şeylerin her biri hikmettir ve bir iyiliğe sebep teşkil eder.

Ben de bu Risale'de, her oluş ve yok oluşun özünde O'nun zatından bir hakikatin saklı olduğunu; mana bakımından kısmen kapalı da olsa bu hakikat şulelerinin izahını ve teşbihini yapmaya çalışacağım.

Öldükten sonra dirilmenin, yani yeniden yaratılmanın ruh ve cesetle beraber olacağını ama bunun ne şekilde ve nasıl olacağını Kutupların kutbu, Muhammedî hakikatin vârisi, Hakk'ın, Hakk'ı tam olarak bilme sırlarının mazharı, Mürşidimiz ve Efendimiz, Allah'ın sırlarını takdis ettiği kişi, dinin ve milletin Celâli, Muhammed Celâleddin'in Sema'ıyla açıklayacağım.

Mevlânâ'mız tertip ettiği seçkin âyin-i şerifi kastederek hâl diliyle ve sözleriyle buyurmuşlardır ki: "Ey kalp gözleri görenler, (bu âyinden) ibret alınız. Ey derinlikleri görenler ve ince meseleleri kalpleriyle kavrayanlar! Şu yaratılmışların sonsuzluğuna ve Allah'ın yaratmadaki sanatına ibret almak için bakınız ve ilâhî kudreti onlardan görüp ibret alınız ve biliniz."

Editör: M. Akif Kuruçay
Dipnotlandırma ve Redaksiyon: Ali Bektaş - M. Akif Kuruçay
Çevrimyazı: İbrahim Demirci

DİPNOTLAR:

(1) Hamd: Her şeyin yaratıcısına karşı, karşılıksız ve sürekli duyulan şükür hissi. Mü'min insan, kendi ve kendi dışındaki bütün varlıkların yaratıcısına, Allah'a sürekli bir şükran duyar.

(2) Emanet-i Kübra: Büyük emanet. Ahzab Suresi 72, Haşr Suresi 21. "Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumlu olduğundan) >>>

korktular. Onu insan yükledi (bununla beraber onun hakkını tam yerine getirmede.)”

(3) İsrâ Suresi, 70. “And olsun, biz Âdemoğlunu yücelttik; onları karada ve denizde (çeşitli araçlarla) taşıdık; temiz, güzel şeylerden rızıklandırdık ve yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.”

(4) Tevhid: Allah’ın tek yaratıcı ve efendi olduğunu bilmek. Tevhid “Lâ ilâhe illallah” sözüdür. Bu sözün anlamını düşünerek söyleyen kimse ‘Müslüman’ olur.

(5) Münafıkun Suresi, 8. “Halbuki şeref, galibiyet ve kuvvet Allah’ındır, Peygamber’indir, mü’minlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler.”

(6) Kur’an’da Ahzab Suresi’ndeki bir âyete göre, “Allah ve melekleri, peygamberi yüce sözlerle överler. Siz de onlarla beraber onu övün.” buyrulur. Bu âyete göre Müslümanlar, Muhammed Peygamber’in ismini duyduklarında ‘sallallahu aleyhi ve sellem’ derler.

(7) Nübüvvet: Allah, yeryüzüne hem nebi, hem resul göndermiştir. Nebiler yeni bir şeriat ve kitapla gelmez. Kendilerinden önceki peygamberin şeriatine tâbi olur. Resul, Allah’ın kendisine yeni bir şeriat ve kitap verdiği kimsedir. Yazar burada nübüvvet kelimesini Allah’tan ‘haberdar olma’ anlamında kullanmıştır. Bir kudsî hadise göre “Allah her şeyden önce Muhammed aleyhisselâmın nurunu yarattı.”

(8) Eskiden mektup yazıldıktan sonra gönderilmeden önce katlanır ve tam katlanma yerine mühür basılırdı. Yazar, Muhammed aleyhisselâm’ın Allah’ın gönderdiği peygamberlerin sonuncusu olduğunu ve ondan sonra artık peygamber gelmeyeceğini anlatmak istiyor. Nitekim bir hadiste ‘Benden sonra peygamber gelmeyecek.’ buyrulmaktadır.

(9) Yazar, Fecr Suresi 27-30 “Ey Rabbine itaat eden huzura ermiş ruh, dön Rabbine, sen O’ndan O senden hoşnut olarak! Gir kullarımın içine! Gir cennetime.” âyetlerine telmih yapıyor.

(10) Havas: Daha çok ilmiye sınıfını ve tasavvuf mesleğinde seçkinleşmiş mutasavvıfları teşkil eden ‘seçkinler’ zümresini ifade etmek için kullanılan bir kelime. Ancak burada maddî seçkinlikten daha çok manevî anlamda seçkinlik kastedilmektedir ki, burada kullanılan havas kelimesi Allah’ı bilme arzusunda olanları işaret etmektedir.

(11) Avam: Sıradan insanlar anlamında kullanılmaktadır. Havas kelimesinin kullanıldığı yerde olduğu gibi burada da sıradanlığın ölçüsü manevî anlamdadır. Manevî bir gaile ile

meşgul olmayan kimseler için eski literatürde sıradan (avam) kelimesinin kullanıldığını çeşitli eserlerde görmekteyiz.

(12) Allah, Âdem’in (ilk insanın) bedenini topraktan yaratmıştır. Eskiler, evrenin (makrokozmos) yaratılışında anasır-ı erbaa’dan (dört unsur) bahsederler. Anasır-ı erbaa yani su, hava, ateş ve toprağın bir araya gelmesiyle evren tamam olmuştur. İnsanı da mikrokozmos olarak tasavvur eden eskiler insan bedenindeki dengeyi de ahlât-ı erbaa ile izah ederler. Buna göre evrendeki dört unsur insan yaratılışındaki kan, balgam, safra ve sevdâ’ya tekabül eder. İnsanda yenilen, içilen gıdalar da bu dört ana maddeye dönüşür. Yine eskilerin inancına göre, ilkbahar kanı, yaz safrayı, sonbahar sevdâyı, kış ise balgamı harekete geçirirdi. Sağlık, bu dört unsur arasında bir dengenin bulunmasıyla mümkündü. Hastalıklar ise bunlar arasında dengenin çeşitli şekillerde bozulmasının sonucu idi. Mizaçlar, bu unsurların o insandaki oranına bağlıydı. Böylece insanlar “balgami”, “demevi”, “safravi” ve “sevdavi-melankolik-” tiplere ayrılmış oluyordu.

(13) İnsan-ı kâmil: Kendini gerçekleştirmiş olgun insan anlamındadır. Geleneksel bilgi, kendini gerçekleştirmiş ve böylece Allah’ın sonsuzluğunu ve gerçek gücünü beş duyu ve diğer kaabiliyetleriyle kavramış insanlarca aktarılır.

(14) İslâm tasavvufu’na göre insan iki yönlü bir varlıktır. İnsanda hem iyilik, hem de kötülük yapma yeteneği, gücü vardır. İşte İslâm tasavvufu, dervişlere, tasavvufu öğrenmek isteyen kimselere kendi özlerinde bulunan kötülüğe meyilli yeteneklerini yenebilmek için mücahede yapmalarını öngörür. Mücahede; yani nefsi yenmek için yapılan çalışmaların temelinde az yemek, az konuşmak ve az uyumak vardır. İnsan-ı kâmil kişinin mücahede usulüyle terbiye olmasına yardımcı olur ve ona kirlerinden arınmayı öğretir.

(15)[Nesai] “Allah korkusundan ağlayan, cehenneme girmez.” [Buhari] “Benim bildiğimi bilseydiniz; az güler, çok ağlarsınız.”

[Beyhaki] “Cenab-ı Hak, yemin ile buyuruyor ki: ‘Dünyada benden korkarak ağlayan hiç kimse yoktur ki, onu cennette ebedî güldürmüş olmayayım!’”, “Allah korkusu ile, kalbi ürperenin, ağaçtan yaprak dökülür gibi, günahları dökülür.”

Ağlamak: İslâm’da Allah için, Allah sevgisiyle ağlamak büyük bir ibadet sayılır. Bir hadiste “Allah için ağlayan göze cehennem ateşi haramdır.” buyrulur.

(16) Kendi varlığında bulunan kötülük

yapma kaabiliyetlerini bastırmak ve iyilik yapma kaabiliyetlerini öne çıkarmak.

(17) İnsan Suresi, 27. “Şu insanlar, çarçabuk geçen dünyayı seviyorlar da önlerindeki çetin bir günü (âhireti) ihmal ediyorlar.”

(18) Âdiyat Suresi, 6. “Gerçekten insan Rabb’ine karşı çok nankördür.” Eski bir söz, “Hâfıza-i beşer nisyan ile malûldür” şeklindedir. İnsan aklı, unutkanlık hastalığına tutulmuştur.

(19) İki dünyadan maksat dünya ve âhiret âlemidir. Bir düalizm gibi görünse de bu dünya ile öbür dünyanın gerçeğin sadece iki farklı görüntüsü olduğuna inanılır ve düalizm yoktur. Bir hadis-i şerifte “Dünya âhiretin tarlasıdır” buyurularak dünya ile âhiret arasında mutlak ve kesin bir birliktelik olduğu vurgulanır.

(20) Beşîr: Müjdeleyici, Nezîr: Uyarıcı, korkutucu. Bu iki sıfat hem Peygamberlerin, hem de ilâhî kitapların özelliklerindendir. Müjdeleme ve uyarma, kulu Allah karşısında umutsuzluktan ve gevşeklikten korur.

(21) Din Günü ibaresi Kur’an’da ilk defa ilk sûre olan Fatiha’da 3. âyette geçer.

(22) A’râf Suresi, 29.

(23) Pişmanlık günü: Yeniden diriltirme ve hesaba çekilme gününde insanlar, kendi yaptıkları işleri görecekler ve yaptıkları kötü şeylerden pişmanlık duyacaklardır.

(24) Zümer Suresi, 68. Sûr’a üflenir ve Allah’ın dilediği kimseler dışında göklerdeki herkes ve yerdeki herkes ölür. Sonra ona bir daha üflenir, bir de bakarsın onlar kalkmış bekliyorlar.

(25) Cebrail: Bir başka ismi Cibril, dört büyük melekten biri. Bu tabirle Kur’an-ı Kerim’de üç yerde geçmektedir. (Bakara Suresi, 97-98. / Tahrim Suresi, 4.) Cibril, “cibr” ve “il” kelimelerinden meydana gelmiş İbrânce bir kelimedir. Cibr kul, il ise Allah anlamına olup ikisi beraber Allah’ın kulu demektir.

Cebrail, Kur’an-ı Kerim’de “Ruh”, “Ruhul-Kudüs” ve “Ruhul-Emin” isimleriyle de anılmaktadır. Cebrail (a.s.)’in görevi Allah ile peygamberleri arasında elçiliktir. Allah’tan aldığı emir ve hükümleri peygamberlere bildirir. Bütün kitap ve vahiyler Cebrail vasıtasıyla indirilmiştir. Kur’an-ı Kerim de Hz. Muhammed (s.a.v.)’e onun vasıtasıyla indirilmiştir. Kur’an-ı Kerim’de bu hususta şöyle buyrulur: “(Ey Muhammed!) Uyarılardan olman için Kur’an’ı senin kalbine apaçık

Arapça ile Cebrail indirmiştir.” Şuara Suresi, 192-195. Medine döneminde Yahudi bilgileri, kitaplarındaki bilgilere dayanarak Peygamber efendimizi imtihan etmek için birkaç soru sormuşlar, hepsine doğru cevap alınca bu defa kendisine vahiy getiren meleğin ismini sormuşlar, Resulullah (s.a.v.) “Cibril” cevabını verince; “O, bizim düşmanımızdır, harp ve şiddet getirir. Bizim vahiy meleğimiz Mikail’dir. Mikail müjde, ucuzluk ve bolluk getirir. Sana gelen o olsa idi, iman ederdik” demişler, bunun üzerine: “De ki Cebrail’e düşman olan kimse Allah’a düşmandır. Çünkü o, Kur’an’ı Allah’ın izniyle kendinden öncekini tasdik ederek, yol gösterici ve inananlara müjdeci olarak senin kalbine indirmiştir. Allah’a, meleklerine, Cebrail’e ve Mikail’e düşman olan kimse inkâr etmiş olur. Şüphesiz Allah inkâr edenlerin düşmanıdır.” Bakara Suresi, 97-98. âyetleri inmiştir.

(26) Mikail: Kur’an-ı Kerim’de adı geçen dört büyük melekten biri. Mikâil kelimesi Ahd-i Atik (Tevrat)’ta “Mikael” biçiminde geçmektedir. Mikail’in “büyük reis”, “İsrail oğullarının hamisi” (Daniel: 12/1) olduğu zikredilmektedir. İsrail oğullarını, İranlılara (Daniel: 10/13), Yunanlılara (Daniel: 10/20, 21) karşı koruyan da Mikail’dir. Mikail kelimesi Kur’an-ı Kerim’de bir âyette, Mikâl şeklinde geçmektedir. Müslümanlar, Cebrail’in ve Mikail’in büyük meleklerden olduğuna inanır. Her ikisini de dost kabul ederler. Bunlardan birisine dost olup diğerine düşman olmak, melekler hakkındaki İslâm inancına ters düşer. Her iki melek de Allah’ın elçisidir. Allah’tan aldıkları görevleri yerine getirmekle yükümlüdürler. Bu yükümlülüğün dışına çıkmaları da mümkün değildir. Allah evrende meydana gelen olayların (tabiî olayların) idaresini Mikail’e vermiştir. Tabiat olaylarını idare etmek, yağmuru yağdırmak, rüzgârı estirmek; böylece, bitkilerin üretimini sağlayarak insanların ve diğer canlıların rızıklarını tayin etmek Mikail’in başlıca görevleridir.

(27) İsrâfil: Dört büyük melekten birisi olan İsrâfil, kıyamet günü Sur’a üflemekle vazifeli meleklerdir. Kıyamet günü Allah’ın emri ile iki defa Sur’a üfleyecektir. “Sur’a üflenince, Allah’ın dilediği bir yana, göklerde olanlar, yerde olanlar, hepsi düşüp ölür. Sonra Sur’a bir defa daha üflenince hemen ayağa kalkıp bakışır dururlar.” Zümer Suresi, 68.

Levh-i Mahfuz’da Allah’ın yazılı iradelerini okumak ve bu iradelerin yerine getirilmesiyle görevli olan mukarreb meleğe bildirmek de İsrâfil (a.s.)’ın görevlerindendir.

İsrâfil (a.s.)’ın ve diğer meleklerin kadrinin yüceliğinden dolayı Hz. Peygamber (s.a.v) bazen onların ismi ile dua etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) gece namazına kalktığında şöyle dua ederdi: “Ey Allah’ım, Cebrail, Mikail ve İsrâfil’in

Rabbi, göklerin ve yerin yaratıcısı, gaybı ve şehadet âlemini bilen sen, kullarının arasındaki ihtilâflar hakkında hüküm sahibisin. Beni izninle ihtilâf edilen şeylerde hakka kavuşturun. Sen dilediğini sırat-ı müstakime kavuşturursun. (Müslim, 200.)

(28) Hakka Suresi, 17. “O gün Rabbinin Arş’ını onların üstünde sekiz melek taşır.”

(29) Enbiya Suresi, 35. “Her can ölümü tadacaktır. Ne var ki (hayatın) iyi ve kötü (tezahürleriyle) karşı karşıya getirerek sınıyoruz sizi; ve sonunda hepiniz bize döneceksiniz.”

(30) Rahman Suresi, 26-27. “Kudret ve ihtişam sahibi olan Rabbinizin Zâtı sonsuza dek kalıcıdır.”

(31) Bakara Suresi, 4.

(32) Havf ve reca (ümit ve korku). Müslüman insan, ümit ve korku arasında yaşar. Yani Allah’tan sürekli olarak ümitlidir. Ama aynı zamanda Allah’ın gerçek fail (yapan) olduğunu bilerek O’ndan korku da duyar. Bu konuda Kur’an’da pek çok âyet vardır. İki tanesini almayı yeterli gördük: “Allah’tan nasıl korkmak gerekiyorsa, öyle korkun.” Âl-i İmran Suresi, 102. “Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; çünkü kâfirlerden başkası, Allah’ın rahmetinden ümidini kesmez.” Yusuf Suresi, 87.

Nesefi’de geçen bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: “Eğer kul, Allah’ın ne kadar affedici olduğunu bilseydi, haram işlemekten çekinmezdi. Azabının da ne kadar şiddetli olduğunu bilseydi, hep ibadet eder, hiç günah işlemeydi.”

Tirmizi’de geçen bir başka hadiste de, “Havf ve reca [korku ile ümit] arasında bulunan mü’min, umduğuna kavuşur, korktuğundan emin olur.” buyrulur.

(33) Yazar “mekr” kelimesini kullanıyor. Mekk, tuzak, oyun anlamına gelir. Kur’an’da pek çok yerde geçer. Misal olarak, Neml Suresi, 50. “(Onlar) böyle bir tuzak kurdular, Biz de onlar farkına varmadan tuzak kurmuştuk.”

(34) Yazar metinde âbir-i sebil (akıp giden su) kelimesini kullanıyor. Âbir, Kur’an literatüründe (Nisa Suresi, 43) ‘yolcu’ anlamındadır. Ayrıca hadiste gerçek Müslümanların ‘dünyada bir yolcu’ gibi yaşadıkları anlatılır.

(35) Fâtır Suresi, 43. “Halbuki, bütün şeytani tuzaklar (sonunda) sadece sahiplerini yutar; yoksa onlar, önceki günahkârların sürüklendikleri yoldan başka bir şey mi bekliyorlar? Sen Allah’ın tuttuğu yol ve yöntemde hiçbir değişiklik göremezsin. Evet sen, Allah’ın yolunda ve yönteminde bir sapma görmezsin.”

(36) Ra’d Suresi, 17. “O gökten su indirildiğinde

ve (kurumuş) nehir yataklarından her biri kendi hacimlerine göre dolup taşıtklarında, akıntı yüzeydeki çerçöpü, tortuyu alır götürür. Tıpkı süs eşyası ya da âlet yapmak için ateşte eritilen madenlerin, yüzeyinde açığa çıkan köpüklü tortudan arındırılması gibidir bu. Hak ile bâtıl Allah işte böyle bir benzetmeyle göz önüne koyuyor. Çünkü gerçekten de, tortuysa, çerçöpse sözkonusu olan, bu, bütün köpüksü şeyler gibi akar gider. Ama insanlara yararlı olan şeye gelince, o her (zaman olduğu) yerde, sapasağlam ayakta kalır. Allah işte böyle benzetmelerle ortaya koyuyor.”

Rum Suresi, 58. “Biz bu Kur’an’da insanların önüne her türlü örnek olayı koyduk. Ama onlara (böyle) bir mesajla yaklaşırsan, hakikatı inkâra şartlanmış olanlar, mutlaka, ‘Siz düzmece iddialarda bulunmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz.’ derler”

(37) Kur’an-ı Kerim’de Cenab-ı Allah aklın dışında cereyan eden hiçbir hadiseyi anlatmaz. Yazarın beş duyuyu vurgulaması, Kur’an’daki pek çok örneğin insan aklının imkânları dahilinde kavranabileceği manasında ısrardır. Burada Hz. Üzeyir’in Kur’an’da geçen kıssasını örnek olarak verebiliriz: “Yahut, altı üstüne gelmiş ıppıssı bir şehre uğrayıp: ‘Allah, bunu bu ölümden sonra nereden diriltecek?’ diyen kimse gibi. Bunun üzerine Allah, onu yüz yıl öldürdü, sonra diriltti ve: ‘Ne kadar kaldın?’ diye sordu. O: ‘Bir gün veya bir günden eksik kaldım.’ dedi. Allah: ‘Hayır, yüz yıl kaldın. Öyle iken yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozulmamış. Bir de eşeğine bak! Bunlar, seni insanlara karşı gücümüzün bir canlı delili yapmamız içindir. Hele o kemiklere bak, onları nasıl birbirinin üzerine kaldırıyor, sonra onlara nasıl et giydiriyoruz?’ Bu şekilde hak kendisine apaçık belli olduğunda: ‘Allah’ın her şeye gücü yettiğini şimdi biliyorum.’ dedi.” Bakara Suresi, 259.

Hani İbrahim: “Rabbim, bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster” demişti. (Allah ona:) “İnanmıyor musun?” deyince, “Hayır (inandım), ancak kalbimin tatmin olması için” dedi. “Öyleyse, dört kuş tut. Onları kendine alıştır, sonra onları (parçalayıp) her bir parçasını bir dağın üzerine bırak, sonra da onları çağır. Sana koşarak gelirler. Bil ki, şüphesiz Allah, üstün ve güçlü olandır, hüküm ve hikmet sahibidir.” Bakara Suresi, 260.

(38) Rum Suresi, 27.

(Devam Edecek)

ADAB VE ERKÂN

GÖRÜŞMEK

Mevlevilikte iletişim

"Biz vahdet yolunun sufleriyiz. Biz şâh-ı hakikatin sofrasından nimetleneniz."

(Hz. Pir Mevlana)

Bugün insan ilişkilerinde bize psikoloji bilimi yol gösteriyor. Adı güya "ruh bilimi" olan ve ruhu, laboratuara sokamadığı için kabul etmeyen psikoloji. İnsanlarla nasıl ilişki kuracağımızı, nasıl konuşmamız selamlaşmamız gerektiğini anlatan yığınla kitap var. Özellikle iş dünyası söz konusu olduğunda çok daha profesyonel bir yaklaşımla "iletişim teknikleri", "beden dili kullanımı" gibi hususlarda bilgilenmeye çalışıyor ve insanlarla ilişkilerimizi bu "teknik" bilgilere göre düzenliyoruz.

Bütün bu çabalara rağmen yüzlerce yıl önce bu topraklarda sufi nefesiyle doğmuş olan Mevlevî kültürünün iletişimdeki yaklaşımı, doğrusu bu gün bile yakalanamamıştır. Ayrıca bu âdab ve erkân sadece şık bir alışkanlıktan ibaret olmayıp arka planında insanın evrene bakış açısını şekillendiren müthiş bir zarafete sahiptir.

Mevlevî'ye göre her şeyin canı vardır ve insana hizmet eden her şeye insan da saygı göstermeye mecburdur. Mevlevî camide namaza kalkarken yere kapanıp secde yerini öper, yani secde yeriyle "görüşür". Namaz bittikten sonra gene secde yeriyle görüşüp kalkar. Yatarken önce yastıkla görüşüp yatar, sonra yorganını üstüne çekerken onunla görüşür yani ucunu öper. Su, kahve, çay içeceği vakit bardağı, fincanı yahut kadehi öper, onunla görüşür, adeta kullanmak için iznini alır.

Mevlevî, ayıp ve kusur görmemeye, göstermemeye borçludur. (Bu onun var oluş ve algılayış biçimidir.) Bu yüzden kahvesini yahut çayını içince, kirli fincanı "niyaz ederek" yani onunla görüşüp öperek bir yana gizler. Kadehleri toplayan derviş gelince, oturana "baş keser" yani başıyla selam verir. Oturan da sol eliyle fincanın yahut kadehin üstünü örter ve görüşüp, hizmet eden "can"a sunar. O da aynı eliyle fincan veya kadehin üstünü örtüp görüşerek alır, götürür.

Okumak üzere herhangi bir kitabı alınca kitapla görüşür; okuduktan sonra yerine yine görüşerek hafifçe yani atmadan, incitmeden koyar. Tesbihi görüşerek alır, çektikten sonra gene görüşerek usulca yerine bırakır. Bu her şey hakkında geçerlidir. Hatta sigara ağızlığı vesaire gibi öpülmesi mahzurlu bir şey kendisinden istenirse, verirken onu öpüyormuş gibi ağzına götürür ve kendi şahadet parmağını öperek verir, alan da o tarzda alır.

Ayrıca Mevlevîlerin birbirlerinin ellerini aynı zamanda öpmelerine de "görüşmek" denir. Mevlevilikte insan

ve insanlık vardır; büyüklük, küçüklük yoktur. Mevlevî ihvanından (derviş kardeşlerinden) birine rastlayınca, iki eliyle onun sağ elini tutar. O da iki eliyle diğerinin sağ elini kavrar, biraz birbirlerine eğilirler. Aynı zamanda birbirlerinin ellerini öperler. Böylece yaş, mevki, bilgi gibi eğreti şeyler itibara alınmaksızın her iki can birbirini kutlamış olur. Birbirine bas kesen canlar böylece tevazuu en açık şekilde ifade ederler. Bu karşılıklı görüşme, ayrıca birbirinin gönül kiblesine secdeye varıştır.

Aşk olsun...

Mevlevilikte, her şeye cezbe ve aşkla ulaşıldığı kanaati vardır. "Aşk olmayınca meşk olmaz" atasözü, Mevlevî'nin her işinde kılavuzudur. Bu bakımdan "aşk olsun" sözü birçok yerde kullanılır: Dergâha yahut birinin evine giden bir Mevlevî oturunca, ev sahibi Mevlevî'ye "aşk olsun" der. Mevlevî buna karşılık "niyaz secdesi" eder, yani oturduğu yerde ellerini yere koyup yeri öper. Su, çay, şerbet gibi bir şey içen kişiye "aşk olsun" denir, o da "eyvallah" sözüyle başıyla selam verir.

Yemek yiyene de aynı söz kullanılır. "Aşkolsun" sözüne karşılık "aşkın cemâl olsun" denmesi, bu söze muhatap olanın "cemâlin nûr olsun" demesi, buna karşılık da "nûrun alâ nûr olsun" karşılığını alması da Bektâşî meşrepli Mevlevîlerde vardır.

"Aşk olsun" demeye "aşk vermek", bu söze muhatap olmaya da "aşk almak" denir. Meselâ bir yere gidip hatır sormak ve alınan cevap esnasındaki diyalog anlatılırken, "filan zâta gittik; aşk verdiler, aşk aldık" şeklinde ifade edilir.

Mevlevilikte insanı sevmek, Hakkı sevmektir. Gönüller sultânı Mevlana şöyle çağırır insanoğlunu: "Gel, gel de birbirimizin kadrini kıymetini bilelim. Çünkü belli olmaz, birbirimizden ansızın ayrılabiliriz. Madem ki peygamber "Mümin, müminin aynasıdır" buyurdu, ne diye aynadan yüz çeviriyoruz?"

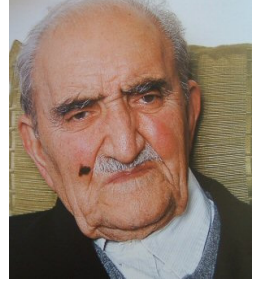
"Yetmiş iki millete bir göz ile bakmayan, Halka müderris olsa, hakikatte asidir" diyor Yûnus...

İnsana, evrene bakış açımız bu gönül ikliminden biraz olsun nasiplendiğinde, iletişimi de öğreneceğiz, kendi içimizdeki sırrı da...

MESNEVÎHAN ŞEFİK CAN 1909 - 23.1.2005

Günümüzde Mevlânâ ve Mesnevi denildiği zaman ilk akla gelen isimdir Şefik Can. Hazreti Mevlânâ'dan günümüze uzanan Mesnevi-hanlık zincirinin en son halkasıdır. Tüm yaşamı boyunca mütevazı hanesinin bir köşesinde, gösterişten uzak, sessiz, sakin bir şekilde yaşayarak, Mehmet Akif'in " Sessiz yaşadım kim nereden bilecektir" mısraıyla kendini tanımlamıştır.

Bir asra yakın hiç durmadan, gürül gürül akan duru bir aşk çeşmesi, Hz.Mevlânâ semâsının parlak bir yıldızı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin çok değerli, seçkin bir kumandanı olan Şefik Can hocamızın annesi; Ardahan'ın Carışev kasabasından Yusuf Ağanın kızı "Gülşen Hanımdır" Devrinin son derece varlıklı, kültürlü, saygın bir insanı olan Yusuf Ağa'nın, Gülşen Hanımdan başka üç de oğlu vardır. Ahmet, Muhammed ve Mustafa, isimlerindeki, Şefik Can hocamızın dayıları olan bu gençler, halkın büyük bir bölümünün okuma yazma bile bilmediği 1800'lü yıllarda, Moskova Petersburg Üniversitesi'nde yüksek eğitim görmüştür. Halk tarafından çok sevilen, yardımseverliği, dürüstlüğü, faziletiyle tanınan Yusuf Ağa, Birinci Dünya Savaşında, Rusların bölgeyi işgal etmesi üzerine, çok iyi derecede Rusça bilmesi ve halk üzerindeki saygın otoritesi nedeniyle, yaşadıkları Kasabaya Nahiye Müdürü olarak atanmıştır.

Ardahan'ın Nakala köyü eşrafından olup, dönemin çok önemli ilim ve eğitim merkezlerinden Erzurum'un Pervizoğlu medresesinde Müderrislik yapan, büyük âlimlerden Hacı Hilmi Efendinin oğlu, "Tevfik Efendi" Şefik Can hocamızın babasıdır. Küçük yaşlarda babasından aldığı maddi, mânevi, eğitimin yanı sıra, yaşadığı dönemin en iyi medrese ve okullarında da okuyan Tevfik Efendi; Erzurum'daki bir Kız Rüşdiyesi'nde (Orta okul) uzun yıllar tarih öğretmenliği yapmıştır. Daha sonraları kendi isteğiyle Müftü olarak görevine devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Ermenilerin Erzurum'da yapmış oldukları katliamın vahametinden kaçarak Sivas'ın Yıldızeli kasabasına yerleşen Tevfik Efendi, savaş yıllarında bölgedeki birlik ve beraberliği koruma, din adına yapılan yanlış uygulamalara karşı, cahil halkı eğitime maksadıyla yoğun çaba harcamış, kişisel gayretleriyle

ülkeminin barış ve huzuruna, ilmi ve irfanıyla katkıda bulunmuştur. Millet olarak çok zor günler geçirdiğimiz Kurtuluş Savaşı günlerinde, aydın bir din adamı olarak yapmış olduğu hayırlı hizmetleri, Mustafa Kemal Atatürk tarafından da takdir edilerek, daha sonraları kendilerine " Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal" imzalı özel bir teşekkür mektubu gönderilmiştir.

Böylesine geniş, köklü, maddi, mânevi, ilim, irfan sahibi, aydın bir ailenin, çok güzide bir ferdi olan Şefik Can hocamız; 1909 yılında Erzurum'un Tebricik köyünde dünyaya geldi. (Resmi kayıtlarda 1910 olarak görünmektedir.) Çok küçük yaşlarda, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşımızın getirmiş olduğu sıkıntı, acı ve ıstırapları çok derinden yaşadı. Aynı yıllarda daha küçük bir çocukken annesi Gülşen Hanımı da kaybetti. Babasının tüm çaba ve gayretine rağmen, dinmek bilmeyen anne hasretinin yakıcı hasretiyle büyüdü.

1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşını, tüm dehşetiyle yakından yaşayan bir çocuk olan Şefik Can hocamız, boşalan tüfek fişeklerinin mukavva kutusundan, kendisine okul çantası yaparak 1916 yılında, Sivas'ın Yıldızeli ilçesinde ilk okula başladı. Osmanlı'nın son dönemlerinde, "Padişahım çok yaşa" diye başladığı ilk okulu, 1922 yılında "Kemal Paşa çok yaşa" coşkusuyla bitirdi. Büyük bir imparatorluğun hazin çöküşünü, köklü bir kültürün yok oluşunu, yeni kurulan Cumhuriyetimizin, doğum sancılarını birebir yaşayarak, yakın tarihimizin çok önemli bir tanığı oldu. İlk okulu bitirdikten sonra babasının arzusu üzerine, askeri okul imtihanlarına girdi. Bu imtihanı başarıyla kazanarak, Birinci Dünya Savaşı nedeniyle tüm dünyayla birlikte ülkemizin de çok zor günler

geçirdiği
1923 - 24
öğretim
yılında Tokat
Askeri Ortaokuluna başladı.

Kurtuluş Savaşımız sırasında ülkemizin yaşadığı tüm yokluk ve sıkıntıları çok yakından yaşayan Şefik Can hocamız, Tokat'daki öğrencilik günlerinde, şiddetli kış soğğundan korunabilmek için, dipçik darbeleriyle parçalanmış Yunan askerlerinin yırtık paltolarını giymek zorunda kaldı. Çok eski bir kiliseden okula dönüştürülen, elektiriği, suyu olmayan bir okulda, fitilli gaz lambası ışığında ders yaparak, yatakhane'deki otlar üzerinde yatıp, yarı aç, yarı tok, büyük bir vatan aşkı, engin bir özveriyle Tokat Askeri Ortaokuluna devam etti. O yıllarda, ülkemizin savunması, gücü ve selameti açısından, Kurtuluş Savaşı sırasında kaybettiğimiz, Subay ve askerlerimizin yerini bir an evvel doldurmak ve ülke savunmasını en kısa zamanda güçlendirmek maksadıyla askeri orta okullar iki yıla indirilerek, öğrenciler hemen liseye alındı. Böylece iki yılda Tokat Askeri Ortaokulunu bitiren Şefik Can hocamız, 1926-1927 öğretim yılında İstanbul Kuleli Askeri Lisesine başladı. (Her şeyin üstünde olan Vatan ve Millet bütünlüğümüzü korumaya çalışarak, üzerinde yaşadığımız topraklarda özgürce dolaşabilmemiz için, ne acı ve sıkıntılar çekildiğini, 400 bin şehit kanıyla sulanan vatanımıza geçmişte olduğu gibi, bugün de bizlerin sahip çıkmasının ne denli önemli olduğunu, birkaç satırla da olsa bir kez daha hatırlamak dileğiyle yukarıdaki satırları arz etmeye çalıştım)

Tokat'daki ortaokulun aksine, savaşın getirdiği yoksulluktan fazla etkilenmeyen, Kuleli Askeri Lisesini 1929'da, Harp Okulunu da, 1931

yılında bitirdi. Şefik Can hocamız, hatıralarında "1927-1931 senelerini içine alan 4 yıllık okul hayatım diyebilirim ki, 96 yıllık ömrümün en duygulu, en güzel senelerini ihtiva etmektedir." demiştir. Yaşamındaki bu en güzel yıllarda kendisine eşlik eden çok yakın okul arkadaşları ise, Genel Kurmay Başkanlığı yaparak, ülkemizde bir döneme damgasını vuran Faruk Gürler, Semih Sancar ve Orgeneral Hasan Polatkan'la birlikte Atatürk'ün en yakın okul arkadaşlarından Tatar İzzet Paşanın oğlu Nuri oldu. Bu çok değerli okul arkadaşlarıyla olan dostluğu yaşamları boyunca en samimi şekilde devam etti.

Beş yüz mezun içerisinde on dokuzuncu olarak Harp Okulunu bitiren Şefik Can hocamız, 1930' lu yıllarda Harp Akademisi olan, İstanbul Yıldız Sarayı içerisindeki Levazım Yüksek Okulunda görmüş olduğu bir yıllık eğitimden sonra, 1932 senesinde Haydarpaşa Askeri Veteriner Okulunda Ayniyat Muhasibi olarak göreve başladı. Dönemin popüler dergilerinden YENİ ADAM, TÜRK SANATI, BİLGİ YURDU gibi tanınmış kültür ve edebiyat dergilerine hikaye ve makaleler de yazan Şefik Can hocamız, 1934 yılında Yeni Adam dergisinin açmış olduğu hikaye yarışmasına "DELİ İSA" adlı hikaye ile katılarak bu yarışmada ödül aldı. Edebiyat, tarih, öğrenme ve öğretmeye karşı, aşırı ilgisi nedeniyle, aynı yıllarda, İstanbul Üniversitesi Edebiyat ve Tarih bölümüne devam etti. Kumandanlarından izin almadan Üniversiteye devam etmesi, askeri yetkililerce uygun bulunmadı. İstanbul'dan alınarak, Kırklareli'nin Vize kazasına Ambar Müdür Yardımcısı olarak tayin edildi.

Çocukluk günlerinin geçtiği, Sivas'ın Yıldızeli kasabasının, diğer bir ismi de Yenihan olması nedeniyle, ilkokuldan beri Mehmet Şefik Yenihan ismiyle çağrılan Şefik Can hocamız, 1934 yılında soy adı kanununun çıkmasıyla, babası dahil tüm ailesi "Balcı" soy ismini alırken, hayatı boyunca çok önemseyip değer verdiği babasının, çocukluğundan beri kendisine, Erzurum'da yöresel bir çağırma şekli olan "Can" sözcüğüyle hitap etmesi dolayısıyla, babasına saygı nişânesi olarak, tüm ailesinden farklı bir şekilde sadece kendisi Can soy ismini aldı.

Genç bir teymen olarak görev yaptığı

Vize'de edebiyata ve öğretmenliği karşı içinde hiç dinmeyen sonsuz iştiağı nedeniyle, bir çok kez yapmış olduğu öğretmenlik başvurusu; Alay kumandanı İshak Avni Paşa tarafından "Bu Vatana öğretmen çok bulunur, fakat ben senin gibi asker bulamam" diyerek, bu isteği her defasında geri çevrildi. Son çare olarak göz yaşları içerisinde bir mektup yazıp, çok değer verdiği Alay Kumandanına iletti. Satırlara yansıyan öğretmenlik aşkı, bu konudaki içtenliği, samimiyeti, İshak Avni Paşayı çok etkiledi. Uzun bir mücadeleden sonra nihayet öğretmenlik arzusu kabul edilerek, Milli Savunma Bakanlığı'nın da izniyle, İstanbul Üniversitesi'nde imtihan verip, Öğretmenlik belgesi aldı. 1935 senesinde Kuleli Askeri Lise'sinde Tahirü'l Mevlevi'nin (Tahir Olgun) yanında stajını tamamlayarak öğretmenliğe başladı.

1937 yılında, Tanzimat Edebiyatının meşhur gazeteci, siyasetçi, şair ve yazarı, Namık Kemal'in, Maltepe Askeri Lisesinde öğretmen olan oğlu, Ali Ekrem Bolayır'ın vefatı üzerine, Kuleli Lisesi'yle birlikte, Maltepe Askeri Lisesi'nde de edebiyat hocalığı yapmaya devam etti.

1941 yılında, tanınmış Osmanlı paşalarından Kadri Raşit Paşanın yeğeni ve Abdulhamit Hanın eczacısı Miralay Mehmet Refik Pasinler'in kızı Müşfika Pasinler Hanımefendiyle evlendi. Bu evliliğinden 1942 yılında Mine, 1946 yılında Gülşen adında iki kız çocuğu dünyaya geldi.

İkinci cihan savaşı nedeniyle 1941 yılı içerisinde, Kuleli Askeri Lisesi Konya'ya, Maltepe Askeri Lisesi de Akşehir'e taşındı. O yıllarda Şefik Can hocamızın gönülden bağlandığı, Tahirü'l Mevlevi Hazretleri, savaş yıllarında İstanbul'dan ayrılıp Konya'ya gitmek istemedi. Sivil Öğretmen olması nedeniyle, Kuleli Askeri Lisesinden istifa ederek, Darüşafaka Lisesi'ndeki görevine devam etti. Şefik Can hocamız çok değer verdiği müridinden ayrılmak zorunda kalarak, önce Akşehir'e daha sonra da Kırıkkale Askeri Sanat Enstitüsüne öğretim müdürü olarak atandı. 1949 yılına kadar Kırıkkale de kalan Şefik Can hocamız, 1950 yılında tekrar Kuleli Askeri Lisesinde Edebiyat öğretmeni olarak göreve başladı. 1965 Yılında Konya Astsubay Okulu Öğretim Müdürlüğünden emekli oluncaya kadar, çeşitli Askeri okullarda, emekli olduktan sonra da sivil kolej ve liselerde Edebiyat

ve Türkçe öğretmenliği yaptı. "Binlerce kez dünya'ya gelsem her defasında gene öğretmen olmak isterdim" diyen Şefik Can hocamız, son nefesine kadar tüm yaşamını ilme, eğitim ve öğretime adadı. Çok iyi derecede bildiği Arapça, Farsça, İngilizce ve Fransızca'nın yanı sıra öğretmensiz bir şekilde kendi kendine öğrendiği Rusça'ya bir de gramer yazdı. Bu eser henüz yayınlanmadı. Çocukluğundan beri tüm yaşamını mânevi değerlere göre şekillendiren Şefik Can hocamız, özellikle Tahirü'l Mevlevi Hazretlerinden aldığı feyz ve muhabbetle, Hz. Mevlânâ ve öğretisine karşı çok büyük bir hayranlık duyarak Allah'ın lütfettiği bereketli ömrünü Hz. Mevlânâ ve onun eserlerine adanarak geçirdi. Tahirü'l Mevlevi Hazretlerinden almış olduğu "Mesnevihanlık" icazetiyle 1960 yıllarında başlamış olduğu Mesnevi derslerine son nefesine kadar devam etti. Hz. Mevlânâ ve eserleri üzerine yapmış olduğu çalışmalarından dolayı 2001 yılında yüksek hizmet ödülü aldı.

Yayımlanmış eserleri şunlardır:

- 1.Mevlânâ ve Eflatun: Konya İleri Matbaası 1965
- İkinci basım, Gelenek Yayınları, 2004
- 2.Klasik Yunan Mitolojisi İnkılap Yayınevi, 1970
- 3.Mevlânâ Rubailer, Kültür Bakanlığı, 1991
- 4.Mevlânâ Hayatı Şahsiyeti Fikirleri, Ötüken Yayınevi, 1995
- 5.Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi Ötüken Yayınları, 1997
- 6.Dîvân -ı Kebîr Seçmeler Ötüken Yayınları,1999
- 7.Tahirü'l Mevlevi'nin vefatı dolayısı ile şerh edemediği Mesnevi'nin 5 ve 6.ciltlerinin şerhi Şamil Yayınevi 2000
8. Cevâhir-i Mesneviyye, Ötüken Yayınevi, 2001
- 9.Güldeste- Erzurumlu İbrahim Hakkı Hz.'lerinin Hz. Mevlânâ'dan seçtiği 50 şiir asılları ile birlikte Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2001
- 10.Mesnevi Hikayeleri Ötüken Yayınevi 2003
11. Mevlânâ Hayatı Şahsiyeti Fikirleri, İngilizce Çevirisi, Işık Yayınları 2004

MESNEVİ DERSLERİ

MESNEVÎ'NİN İLK 18 BEYTİNİN ŞERHİ

1

**"Bişnev in ney çün şikâyet mî küned,
Ez cüdâyihâ hikâyet mî küned."**

Şu ney'in nasıl şikâyet etmekte olduğunu dinle. Onun nevâsı ayrılık hikâyesidir.

**Bişnev ez ney çün hikâyet mî küned,
Ez cüdâyihâ şikâyet mî küned.**

diye intişâr ve iştihâr etmiş olan bu beytin yazma ve eski nushalara muvâfık şekli baştaki gibidir.

Hazret-i Pîr'in kitâb-ı münîfine (Bişnev), yâni -Dinle- emriyle başlamış olmasını tevcîh için şârihler bir çok söz söylemişlerdir. Onların hepsini nakle zemîn ü zaman müsâid değildir. Şu kadar söylenilebilir ki tasavvufda şart-ı âzam ve sebep-i akdem: söylemek değil, dinlemektir.

**Gör zâhidi kim sâhib-i irşâd olayım, der,
Dün mektebe vardî, bugün üstâd olayım der.**

Meşrebinde bulunanlar, dinli-yemedikleri için öğrenemezler. Sûrî ilimler gibi mânevî mârifetler de kulak vâsitasıyla fem-i muhsinden telâkki olunur. Hazret-i Mûsâ'ya vâki olan tecellî-i kelâmîde :

Yâni: **"Şimdi vahyolunacak şeyleri dinle"** (Sûre-i Tâhâ: 13) buyurulmuştu. Enbiyâ ve evliyâ hazerâtının yüksek sözleri mahz-ı nasihattır. Onlardan feyz alabilmek için insanda işitir kulak ve müteessir olur kalb bulunmalıdır.

Tûfanda helâk olanlar, Hazret-i Nûh'un dâvetine karşı kulaklarını tıkayanlar idi. Cenâb-ı Hak, onların bu hâlini :

**"Kulaklarını parmaklarıyla tıkdılar,
libaslarıyla örtündüler, küfürde kalmak için ısrar ettiler ve kibr ü azamet gösterdiler"** (Sûre-i Nûh: 7) Âyetiyle bildiriyor. Kur'ân-ı Hakîm'de :

"Kur'ân okunduğu vakit onu dinleyin

ve sükût edin tâ ki (Allâh'ın Rahmetiyle) esirgenmiş olasınız." (Sûre-i A'raf: 204) tenbihi ile bize, dinlemek dersi veriyor. Söylemek; işitmek ve öğrenmenin neticesidir. Anadan doğma sağır, ses ve söz duymadıkları için dilsiz kalıyorlar. Kuş yavruları bile bir müddet susuyorlar; analarını, babalarını dinliyorlar da öğrendikten sonra ötüyorlar.

(Bişnev in ney), yâni: "Şu neyi dinle" emriyle Hazret-i Mevlânâ okuyanlarını ve dinleyenlerini semâa teşvik ediyor; Çünkü semâ', güzel ses dinlemek, heyecâna gelmek ve vecde kapılmaktır. Ekâbir-i evliyâullâhın çoğu gibi Hazret-i Mevlânâ'nın mesleki de semâ' dır.

Hazret-i Mevlânâ bir rubâisinde der ki :

**"Semâ' Allah yolunun bir şahbazı,
yükseklerde uçan ve uçuran bir doğandır."**

Semâ'; ehl-i hâl olanların kalblerini tenvir ve tezyin eder.

Semâ'; münkirler mezhebinde haram, âşıklar mezhebinde ise helâldir.

(NEY) DEN MURAD

Merhûm üstâdım Mehmed Es'ad Efendi ikmâline muvaffak olamadığı Mesnevî şerhinde der ki :

"Neyden murâd ; enâniyyeti yâni benliği fânî ve mertebe-i bekâ billâhda bâkî olan veliyy-i kâmil ve mürşid-i âgâhdirdir. Yâhud bildiğimiz (ney) dir, te'vile hâcet yoktur."

Hoca merhûmun şu ifâdesi bir şerh-i câmi'dir. Zâten nây ile insân-ı Kâmil, yekdiğerinin misâli ve mümessilidir. Çünkü ney, yetiştigi kamışlıktan kesilip ayrılmış, göğsüne ateşle delikler açılmış; başına, ayağına, hattâ boğumları arasına mâdenî halkalar ve teller takılmış, koparıldığı yerdeki rutûbetten mahrum kalmış, bundan dolayı kupkuru ve sapsarı kesilmiştir. İçerisi tamamıyla boştur.

Ancak neyzenin nefesiyle dolar. Kendi başına kalırsa ne sesi çıkar ne sedâsı. Vazîfesi, neyzenin dudaklarıyla parmaklarına âlet, onun istediği nağmelerin zuhûruna vâsita olmaktır.

Hazret-i Mevlânâ bir rubâisinde :

**"Ney'i dinle ki neler, neler söylüyor.
Allâh'ın gizli sırlarını tekellüm ediyor.
Yüzü sararmış, içi boşalmış, başı kesilmiş
yâhud neyzenin nefesine terkedilmiş
olduğu halde dilsiz ve kelâmsız, Hudâ,
Hudâ diyor."** Buyurmuştur.

Kâmil de böyledir. Neyistân-ı ezelden, yÂni (Âyân-ı sâbite) âleminden, daha açığı âlem-i İlâhiyedeki mevkiinden kader sevkiyle şu dünyâya getirilmiş, beşeriyet kaydına ve anâsır-ı tabîat bendine vurulmuş, ayrılık ateşiyle bağı şerha şerha olmuş, makâm-ı kadîmindeki feyizden mahrum kalmış; kalbini nefsin heveslerinden, zihnini (Hestî-i mevhûm) yâni, şu vehimden ibâret varlıktan tahliye etmiş, kkendisini Allâh'ın kudret ve düzenine terketmiş, Müessir-i Hakîki'nin irâdesine vâsita olmaktan başka bir vazîfesi kalmamış, nefha-i İlâhiyye hangi perdeden zuhur eylerse o nağmeyi icrâ ediyor.

Mahlûkattan her birinin aslı vatanına karşı muhabbeti olması ve onun hasretile ağlayıp inlemesi ve şikâyetle bulunması tabîidir.

Neyden maksad, bildiğimiz ney olsa da, mecâzen insân-ı kâmil olsa da, ikisinin de bu vatan hasreti bulunduğu, hikâyelerinin dinlenilmesi faydalıdır. Çünkü Kur'ân'da :

" Fe zekkir fe inne'z zikrâ tenfe'ul mü'minin"

Yâni : "Sen (sâde Kur'ân ile va'z et. Çünkü şüphesiz öğüt mü'minlere fayda verir." Buyurulmuştur. Hazret-i Pîr, şu emr-i İlâhiye ittibâ etmiş olmak için vatan-ı aslıyi hatırlatıyor ve: " Neyi dinle, onun

şikâyetimiz hikâyelerini anla" diyor.

Âriflerden biri : " Nereden geldiğini biliyor musun? Harem-i sübhânî'nin mahremiyyeti makâmından, yâni, ilm-i ilâhî âleminden gelmişsin. Düşün, o hoş ve rûhânî makamları hiç hatırlıyor musun?" buyurmuştur.

Ayrıktan şikâyet gelince :

Mâlumdur ki bu hâl, mahrûmiyyet-i visâl netîcesidir. Bu ise bekâbillâh mertebesine vâsıl olmuş insân-ı kâmil için muhaldır. Şeyh Attâr Kudûsî (sirrûhü) der ki :

"Allah'dan bir an gâfil olursan o anda şeytanın hemdemi olursun."

Kemâl-i vüsûl erbâbı için bu gaflet ve ondan mütevellid firkat mutasavver değildir. O halde vâsıl-ı kâmil olanların şikâyeti nedendir? Bunu îzâh için deniliyor ki : Kâinâtın yaradılışından evvel, mükevvenâtın âyân-ı sâbiteleri ilm-i ilâhîde mevcûd ve her biri için kemâl-i vüsûl hâsıldı. Meselâ Süleymânîye Câmî'î inşâ edilmeden evvel, onun sûretinin, Mîmar Sinan'ın zihninde olduğu gibi.

Îrâde-i ilâhiyye, o suver-i ilmiyyenin zuhûra gelmesini icâb etti. Ekmel-i mahlûkât olan insan, devr-i makâmât ederek beşeriyet âlemine kadar geldi.

"Sümme radednâhü esfele sâfilin. illellezîne âmenû ve amilû's sâlihâti fe lehüm ecrun ğayru memnûn."

Yânî : "Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik. Ancak, îmân edip de güzel amellerde bulunan başka. Çünkü onlar için (bitmez) kesilmez mükâfat vardır." Târifine mazhar oldu.

Vâkıa âyetin alt kısmındaki beyân-ı Rabbânî vechile, esfel-i sâfilinden âlây-ı illiyyîne celbedildi. Bekâ billâh harîm-i hâsına getirildi. Lâkin Dünyâ'da bulunmak ızdırârı tamâmiyle kesilmiş olmadığı için, kurbiyyet-i sâbika, yâni illm-i ilâhî'de bulunmak yakınlığı, husûle gelmedi. İşte, erbâb-ı kemâlin şikâyeti bundandır.

Bir de kurbiyyet-i ilâhiyyenin hadd ü pâyanı yoktur. Ne kadar tekarrüb olursa olsun onun da ilerisi, hem pek çok ilerisi vardır. Hazret-i Mevlânâ :

"Birâder; harîm-i ilâhî, nihâyetsiz bir

dergâhdır. O dergâhda her nereye vâsıl olursan oyalanma, Allah rızası için ileri git." demiştir.

Efdal-ül' kâmilîn ve ekmel-ül' vâsılın olan Hazret-i Peygamber (S.A.V.) Efendimizin; günde yetmiş yâhut yüz def'â istiğfâr eylediği, hadis kitaplarının hepsinde rivâyet edilmiştir. Nebiyy-i mâsum olan Aleyhi's selâm Efendimizden günah sūdûruna ihtimâl yoktu ki, zât-ı akdesi istiğfâra mecbûr olsun. Her gün, kendisi için o kadar derece kurbiyyet-i ilâhiyye husûle gelirdi ki, terakkiden önce bulunduğu makâm, terakkiden sonraki bulunduğu makâmın dînunda olduğu için, evvelce orada bulunuşundan istiğfâr eder. Bâzan da :

"Keşke anam beni doğurmasaydı" diye, vuslat ve kurbiyyetin derece-i ulyâsında iken, bitip tükenmeyen firkatlerden şikâyet eylerdi.

Şirazlı Hâfız bir gazelinde diyor ki : "Bir bülbül gördüm, gül yaprağını gagasında tutmuştu. Hazîn hazîn ötüyordu. Ayn-ı visâlde, yâni, gül yaprağı gaganda iken feryâd etmene sebep ne? diye sordum. Mâşukun cilvesi bize böyle yaptırıyor cevâbını verdi."

İşte erbâb-ı vüsûlün şikâyet-âmiz hikâyede bulunmaları, uzak bir teşbîh ile, gül yaprağını gagasında tutan bülbülün feryâdı gibidir.

Ney, şu sûretle şikâyet-âmiz hikâyelerde bulunur :

2

"Kez neyistân tâ merâ bübrîdeend, Ez nefîrem merd ü zen nâlîdeend."

"Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryâdımdan erkek ve kadın müteessir olmakta ve inlemektedir."

(Neyistân) : Kamışlık demektir ki, ney'in yetiştigi ve ter ü tâze durduğu yerdir. Ney yapılacak kamışı oradan çıkarırlar. Kâfi derecede kuruyunca, ölçüsüne göre iki ucundan keserler. Boğazını ayıklayıp göğsüne ve arkasına kızgın demirle yedi dâne delik açarlar. Başına (Başpâre), ayağına (Paraz avna) takarlar. Boğumlarına tel sararlar ve üflemeğe başlarlar. Hâl- âşinâ olanlar, ondan çıkan müessir sesden, ayrılık şekvâsı ve teellüm sadâsı duyarlar.

Nefs ü hevâ esîri bulunanlar bile, o müessir sadâdan az çok müteessir olurlar.

İnsân-ı kâmil de, menşe-i feyzi olan âyân-ı sâbite âleminde ayrılıp şu beşeriyet sâhasına geldiği ve firkatin acıklı ızdırâbını çektiği için, yüreğinden fıskıran tésirli sözler, kim olursa olsun dinleyenleri, kâbiliyetleri derecesine göre müteessir eder. Fakat teessürden teessüre fark vardır. Onun için; Ney, yâhut firkate uğramış insan-ı kâmil der ki :

3

"Sîne hâhem şerha şerha ez firâk, Tâ bigûyem şerh-i derd-i iştiyâk."

"İhtiyak derdini şerhedebilmem için, ayrılık acılarıyla şerha şerha olmuş bir kalb isterim."

Bundan evvelki beyitte ney'in, yâhut insan-ı kâmilin firaklı enîninden herkesin müteessir olduğu söylenilmiş, tafsîlinde ise, teessürden teessüre fark bulunduğu beyan edilmişti. Bu beyitte de, ayrılık nevhalarından en ziyade kimlerin teessür duyacağı ifâde kılınmış, dert ortağı olacak kimsenin derdi bulunması lâzım geldiği bildirilmiştir.

Gerçi insan; mükedder bulunduğu bir sırada, hasb-i hâl etmek, derdini döküp hafiflemek için bir arkadaş arar. Eğer o arkadaş, hâl-âşinâ ise, konuşanın dediklerini iyice anlar, onun anlaması ve elemine iştirâk etmesi de kederli için, oldukça tesellî yerine geçer. Tok bir adama açlıktan, kana kana su içmiş bir kimseye susuzluktan bahsetmek, beyhûde çene çalmak olur. Çünkü onlar, açlık ve susuzluk ızdırâbını duymadıkları için, açın ve susuzun hâlinde anlamazlar.

Şeyh Sâdî der ki:

"Çöllerde yapılmış olan sarnıç ve havuzları, çölde yolunu şaşırmış olan kervan halkına sor. Sen Fırat nehrinin kenarında iken suyun kıymetini ne bilirsin?"

Ondan dolayı:

**"İlticâ etmiyesin nâmerde,
Keşf-i hâl etmiyesin biderde."**

Nasîhati, bu makamda en doğru bir sözdür.

Ehlullah; çekdikleri ayrılık acılarını ve iştîyak, yânî göreceği gelmek âteşini söyleyip de hem kendileri mütesellî olmak, hem de mûhatablarında şevk-i talep uyandırmak için, kalbi mahabbet ateşi ile yanmış kimseler ararlar. İşte Hazret-i Mevlânâ'nın yukarıki beyti söylemiş olmasındaki hikmet budur.

4

**"Herkesî kû dûr mand ez asl-ı hış,
Bâz cûyed rûzgâr-ı vasl-ı hış."**

"Aslından, vatanından uzaklaşmış olan kimse, orada geçirmiş olduğu zamânı tekrar arar."

İnsanın doğup büyüdüğü , hoşca demler sürdüğü yeri, arayıp özlemesi tabiatı îcabıdır. Bu özlemenin ilerlediği, sıra hastalığı haline geldiği de vâkidir. Vatan muhabbeti denilen, hakkında her türlü fedâkârlık ihtiyâr edilen hiss-i necîb, incizâb hâletinin tezâhüründen başka bir şey değildir. Bir adamın, doğmuş- büyümüş olduğu iki evli bir köye bile ne kadar merbut olduğu, fırsat bulunca sılâya gitmek, o mutevazi köyçeğizi görmek düşüncesinden hâlî kalmadığı herkesin mâlûmudur. Bu hâl düşünölmeli de, yüksek bir rûhun, hassas bir kalbin vatan-ı aslî ve menşe-i ezeliye ne kadar müştak ve mütehassir bulunacağı ondan istidlâl edilmelidir.

Şeyh Sâdî merhûm bir gazelinin maktâ'ında:

"Ey Sâdî; vâkı'a (Hubb-ül-vatanı min-el-îmân) yânî: "Vatan muhabbeti îmandan gelir" hadîsi sahîhdir. Lâkin ben burada doğdum diye insanın tevellüd ettiği yerde hakâretle ölmesi doğru değildir." demiştir. şeyhin bu sözü söylemesi, hadîsdeki (Vatan) ı, (Menşe'-i aslî) mânâsına almış; muhabbeti, îmandan olan vatanın burası değil, orası olduğunu anlatmak istemiş olmasındandır. Yoksa kendisi, kırk sene seyâhat etmiş bir ârif-i cihangird olduğu hâlde, memleketi olan Şîraz'a dönmüş, son zamanlarını orada geçirip toprağına gömülmüştür.

Yine fırkatzede kâmil lisânından deniliyor ki:

5

**"Men beher cem'iyetî nâlân şüdem,
Cüft-i bedhâlân ü hoşhâlân şüdem."**

"Ben her cemiyette, her mecliste inledim, durdum. Bedhâl (Kötü huylu) olanlar da, hoşhâl (iyi huylu) olanlar da düşüp kalkdım."

Hazret-i Mevlânâ bir gazelinde :

"Hayırlı bir iş için Dünyâ hapishânesinde kaldım. Yoksa, zindan nerede, ben nerede? Kimin malını çalmışım?" diyor.

Menşe'i ezeliiden ayrılmış, hâk-i süflîye getirilmiş, tedricen terakkî ederek fenâ ve bekâ mertebelerine vâsıl olmuş, sonra halkın irşâdı vazîfesiyle (Mahv) den (sahv) e ircâ olunmuş zevâtı kiram, böyledir. Onlar; düşmüşleri kaldırmak, gafletde olanları uyandırmak, nefis ü hevâ esirlerini kurtarmak vazîfesiyle mükellefdirler. Hasb-el-vazîfe, her yerde görünürler, salihler ile de, fasıklar ile de görüşürler. Hattâ fisk u fücûr erbâbiyle daha ziyâde meşkul olmak isterler. Nitekim Hazret-i Mevlânâ da beyt-i şerîfinde: (Bedhâlân) ı, (Hoşhâlân) a takdim ile buna işâret etmiştir. Çünkü fâsıklar, sâlihlerden ziyâde tenbih ve îkâza muhtaçtır. Âriflerden birinin:

Yâ Rabbî; kötülere merhamet et; iyilere zâten lûtfetmiş, onları iyi yaratmışsın; dediği (Gülistan) kitâbında yazılır.

Merhûm Mehmet Âkif'in bir münâcâtındaki şu beyit de ne kadar güzeldir:

**"Mü'minlere imdâda yetiş merhametinle,
Mülhitlere lâkin daha çok merhamet eyle!.."**

Hazret-i Pîr'in (Menâkıbnâme)sinde şöyle bir fıkra vardır: "Mevlânâ'nın başına toplananlar fâsık, fâcir bir takım kimseler" demişler. Hazret-i Mevlânâ'dan: "Sâlih olsalardı benim onlara mürid olmam lâzım gelirdi" cevabını almışlar. Nebiyy-ül-Hudâ Aleyhi ekmel üttehâyâ Efendimiz, sahâbe topluluğundan tâlîm-i ahkâm eylediği gibi, müşriklerin meclislerine de gider, onlarla görüşüp konuşur, kendilerini îmânâ dâvet ederdi. Hele hac mevsimlerinde Mine'ye çıkar,

çadırlarını dolaşır, içindekileri doğru yola getirmeye uğraşırdı. Bundan başka, kemâl sahiplerinin bedhal ve hoşhâl olanlarla görüşmesi, her birini, Allâh'ın esmâ ve sıfâtından birinin mazharı görmelerinden ileri gelir.

"Bâtılı inkâr etme. Zîra o da zuhûrât-ı ilâhiyyedendir." denilmiştir.

Hâfız Şîrâzî der ki :

"Aşk fabrikasında küfrün bulunması da zarûrîdir. Ebû Leheb olmasa âteşi kim yakar?"

Mâlûm yâ Ebû Leheb, Rasûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimizin amcalarından idi. Kardeşinin oğluna tâbî olmayı azametine yediremediği için onu tasdik etmek şöyle dursun, düşmanlar gibi ezâ ve cefâ etmekten hâlî kalmazdı. Bu münâsebetle (Tebbet Yedâ) sûresi onun ve onun gibi hâin olan karısı (Ümmü Cemîl) hakkında nâzil olmuştur.

Dünyâ âlemi, zıtlar âleimidir. Onun için, üstünde küfrün de , îmânın da, fîskın da, salâhın da bulunması zarûrîdir. Her şey, zıddı ile anlaşılır. Nûrun mâhiyyeti zulmetle anlaşılacağı gibi, sâlihlerin kıymeti de fâsıkların mevcûdiyetiyle takdir olunur.

Hülâsa: ârifler, her şey'i Hakkın mazharı bilir ve o mazhariyet dolayısıyla onu nazar-ı îtibâr ile görür. Şeyh Sâdî'nin:

"Bütün âleme âşıkım, çünkü bütün âlem, Hakkın eser-i hilkatidir" demesi;

Bir Türk ârifinin de:

**Elif okuduk ötürü,
Pazarlık ettik götürü,**

**Yaradılmış hoş gördük,
Yaradandan ötürü!..**

Sözü, bu nokta-i nazara göredir.

Şurası da hâtıra gelir ki, evliyâullâh'ın ara sıra fâsıklar arasında bulunmaları, onları Allâh'ın azâbından muhâfaza etmek içindir. Nitekim Cenâb-ı Hak, Mekke müşrikleri için :

Yânî: **"Halbuki sen içlerinde iken**

(Habîbim), Allah onları azablandırıncı değildi.” buyurmuş. Sâye-i Muhammedîde emn ü emân içinde yaşayan Kureyşliler, hicretten sonra mağlûbiyet , kıtlık vesâire gibi, kahr-ı ilahîye uğramışlardı.

6

“Herkesî ez zann-i hod şüd yâr-i men,
Vez derûn-i men necüst esrâr-i men.”

“Herkes kendi anlayışına göre benim yârim oldu. İçimdeki esrârı araştırmadı.”

Sathî nazar olanlar, bir şeyin dışarısını görmekle iktifâ ederler, sırlarını ve hakikatini öğrenip anlamaya lüzûm görmezler. Mânâ ehli ise sûretten ziyâde mânâyı tetkik ve anlamaya çalışırlar. Meselâ herhangi bir mîmârî eseri, bir câmi-î şerîfi bizim görüşümüz, sathî ve sûrî bir görüştür. Fakat mâhir bir mîmârın tetkik ve tettebbûu, fennî ve mânevî bir müşâhededir. Vâkı’a câmi’î şerîfin inşâ tarzına biz de hayrân olur ve severiz, onu tedkik eden mîmar da... Lâkin iki görüş arasında yerden göğe kadar fark vardır. Bunun gibi, avamdan biri, ney üflendiği vakit dinlerse, onun muhtelif makamlardaki nağmelerinden hoşlanır. Aldığı zevk ve lezzet ise o hoşluktan ibâret kalır. Fakat bir ârif, onu işitirse pek başka bir sûrette dinler ve bizim anlayamadığımız mânâları anlar.

Meselâ Hazret-i Mevlânâ :

(Çeng) ve (Ud) sesinden (Ente hasbî, ente kâfi yâ Vedûd) kelimelerini duyduğunu söylüyor. Kezâ :

Leyleğin : “İlâhî, hamd senin, şükür senin, mülk de senindir.” Demekte olduğunu haber veriyor.

Hazret-i Ali (Kerremallâhü veche) nin, işittiği nâkus sesini, (Sübhanallâhi Hakkâ, inne’l Mevlâ yebkâ) diye anlamış ve anlatmış olduğu rivâyet edilir. Nâkus sadâsından (Hakkâ) ve (Yebkâ) gibi (Kaf) lı kelimeler işitilmesine şaşılmasın. Evvelce kiliselerde mâdenî çanlar yoktu. Onun yerine bir tahta ile bir çomak kullanılır, o tahtaya “nâkus”, o çomağa “vebil” denirdi. Nitekim “Ezân” meşrû olmadan evvel ehl-i îmânı mescide dâvet için ne yapalım? Diye müzâkere edildiği sırada, bâzıları “nâkus çalalım” teklifinde bulunmuştu. O zaman ise, Medînede mâdenî çan bulunmadığı gibi, bulunmasına da imkân yoktu.

Demek ki bizim lalka ve

taktakadan ibâret sandığımız sesler bile, kibâr-ı ümmete başka türlü mânâlar ifhâm ediyor.

Görüşü mahdûd olanlar da gördükleri ve görüştükleri insan-ı kâmilin yalnız zâhirine bakarlar, bâzı halleri ve sözleri hoşlarına gittiği için ondan hoşlanırlar. Fakat hakikatini öğrenmeye ve ondaki esrâr-ı hakâyıkı anlamaya çalışmazlar

7

“Sırr-ı men ez nâle-î men dûr nist,
Lik çeşm ü gûşrâ an nûr nist.”

“Benim sırrım, feryâdımın uzak değildir. Lâkin her gözde onu görecektir nûr, her kulakta onu işitecek kudret yoktur.”

Filvâkî (Ney)’in sırrı, hakikat ve mâhiyyeti, feryâdından uzak değildir. Belki ona pek yakın olan ve tepesinden üfleyen nefhadır. Yânî ney, kendisini alıp da başpâresinden üfleyen, perdelerini açıp kapamak sûretiyle onu söyleten neyzen vâsita olmaktan başka bir şey değildir; neyzen hangi makamdan, ne türlü nağme yapmak isterse, neyden çıkan sestten o makam ve nağme anlaşılır. Fakat bunu anlayabilmek için kulakta mûsikî makamlarına alışıklık hassası bulunmalıdır. Bu olmayınca, öyle kulaklara karşı (Ney) in enîni ile bulunur. Kezâ veliyy-i kâmilin sözleri de kalbindeki esrâra yabancı değildir.

“Her kap, içindekini sızdırır” derler. Kalbini hevâ ve hevesten uzak kılanların :

“Ve mâ yentiku ani’l hevâ. İn hüve illâ vahyün yuhâ”

Yânî : “Kendi (rey-ü) hevâsından söylemez O. O, kendisine (Allah tarafından) ilkaa edilegele bir vahiyde başkası değildir.” (Necm Sûresi: 3-4) mazhariyetinde bulunanların, (Kurb-i ferâiz) ile Hakka yaklaşıma ve ef’âl-i İlâhiyyenin zuhûruna vâsita olanların beyânâtı da hakkânî ve ilhâmî olur. O hak beyanlarda da bir takım esrâr ve hakikatler bulunur.

Bundan başka :

“Görüldükleri zaman, Allah hatıra gelen kimseler, Allah’ın velileridir” mazmûnunca o zevât-ı kirâmın nûrânî ve Rabbânî bir sîmâsı vardır ki, onunla âvâm-ı halk içinden ayırt edilirler. Lâkin yüzlerindeki nûru görmek için görür göz, sözlerindeki mânâyı anlamak için de işitir kulak lâzımdır.

Câfer-i Sâdık (Radiyallâhü anh) :
“Allâh, mahlûkâtına kelâmında tecelli etmiştir. Lâkin onlarda kalb gözü olmadığından göremiyorlar” demektedir.

8

“Ten zi cân ü cân zi ten mestûr nist,
Lik kes râ did-i cân destûr nist.”

“Beden ruhdan, ruh bedenden gizli değildir. Lâkin herkesin, rûhu görmesine ruhsat yoktur.”

Rûhun mâhiyyeti hakkında lisân-ı şeriat susmuş, daha doğrusu soranlara o hakikatı idrâk edemeyecekleri için anlayacakları tarzda cevap verilmiştir. Nitekim Arab müşrikleri; “Kamer, ay ibtidâlarında küçülüyor, ay ortalarında büyüyor, ay sonlarında yine ufalıyor, bunun sebebi nedir?” diye Aleyh-is-salâtü Ves-selâm Efendimiz’e sormuşlardı. Hey’et ilmini bilmekle anlaşılabilir olan şu tabîî hâdisenin fennî sebepleri izâh olunca arab câhillerinin zihnine girmeyecekti. Onun için:

Yani: “De ki : o, insanların faidesi için vakit ölçüleridir.” (Sûre-i Bakara: 180) cevabı verildi.

Bunun gibi Yahûdîler de Rasûlüllâh (Sallâllâhü Aleyhi ve Sellem) den rûhun hakikatini sormuşlar, cevap verilmemesini kendilerince nübüvvet –i Muhammediyyenin doğruluğuna delil tutmuşlardı. Çünkü Tevrat’da da rûha dâir mâlûmat yoktu.

Yânî: “Sana Rûh’u sorarlar. De ki : Ruh Rabbimin emri (cümlesi)ndendir. (Zaten) size az bir ilimden başkası verilmemiştir.” (Sûre-i İsrâ: 85) âyetiyle hem rûhun hakikatı, yâni, Allâh’ın emri cümlesinden olduğu, topluca bildirildi; hem de Yahûdîlerin o anlaşılması güç hakikatı idrâk edecek ilimleri olmadığı beyân edildi.

Nazm-ı Celîlin delâletine göre rûhun mâhiyyetinin açıklanması, herhalde soranlarda ilim ve o hakikatı idrâke Kâbiliyet bulunmamasından ileri gelmiştir. Şârih-i Mesnevî İsmâil Ankaravî (Kuddise sirruhû) der ki: «Hakikatî cihetinden rûh, bu gözle görülmez, Velâkin Hak gözü ile görebilmekten men olunmaz. Zîrâ Hakkı gözetleyen, rûhu da müşâhede eyler.»

Bu rûha : (Rûh-u sultânî) yâhud (Rûh-u insânî) derler ki insana mahsusdur. Bir de (Rûh-u hayvânî) vardır ki, bütün canlıların sebebi hayâtıdır.

Diyânet İşleri Reîsi merhum Ahmed Hamdî Efendi'nin rûha dâir vaktile Mahfil mecmuasında neşredilmiş mufassal bir tettebbu'nâmesi vardır. Tafsîlât almak isteyenler oraya mürâaat buyursunlar.

9

**Âteşest in bang-i nây ü nîst bâd.
Herki inâteş nedâred nîst bâd.**

"Şu ney'in sesi âteşdir; havâ değildir. Her kimde bu âteş yoksa, o kimse yok olsun"

Neyi söyleten müessirin havâdan, yânî, sâde bir nefesden ibâret olduğu zannedilmesin. Belki onu inleyen, neyzenin hazîn ve âteşin hissiyyâtıdır. Bunun gibi veliyy-i kâmilî söyleten de hevâ ve heves değil, kalbinden fevârân eyleyen ve mâşûk-u hakîkiden başkasını yakıp bitiren aşktır :

"Aşk bir şûledir ki, parlayınca mâşukdan maadâsını yakar, mahveder."

"Ahabab, ahabâbın sesini tanır" denilmiştir. Neyin sesini, insân-ı kâmilin nefesini de lâykiyle anlayabilmek için onlardaki aşk âteşinin bir kıvılcımına olsun mazhar bulunmalıdır. Daha doğrusu muhabbet âteşiyle yanıp kül olmalıdır. Bunun için Hazret-i Mevlânâ **"Aşk âteşini hâiz olmayan, yok olsun"** diyor ve inkisâr değil düâ ediyor. Çünkü bu cümle, ehl-i tarîk indinde pek makbûl bir düâdır.

"Allâh'ın hazînesi, tezgâhı yokluktur. Şu mevhum varlığına aldanan, yokun ne olduğunu ne bilir?" denilmiştir. **"Allâh'ın hazînesi, tezgâhı yokluktur"** denilmesi, bütün mahlûkâtın, yokdan vâir edilmiş olduğuna işârettir. Kemâl sâhiblerinin maksadı: varlık göstermek değil, Allâh'ın varlığı karşısında kendi mevhum vücûdunu mahvetmek ve yok olmaaktır.

10

**Âteş-i işkest ke'nder ney fütâd,
Cûş-i işkest ke'nder mey fütâd**

"Neydeki âteş ile meydeki kabarış, hep aşk eseridir."

"Küntü kenzen mahfiyyen..."

Yânî : «Ben gizli bir hazîne idim. Bilinmeye muhabbet ettim ve bilinmek için halkı yarattım» diye, ehl-i tasavvuf arasında pek meşhûr bir hadîs-i kudîsî vardır. Bu hadîsin delâletine göre muhabbet, ibtidâ Hak'dan zuhûr eylemiş ve bütün kâinâtın îcadına sebep olmuştur. Binâenaleyh mevcûd âlemler içinde, aşkın yabancı olabilecek bir zerre dahi yoktur.

**Herkesin hâline vardır bir tecelligâh-ı aşk,
Bîsütun Ferhâda kûh-i Tûr şeklin gösterir**

Fakat her mahlûkun aşkı, kendisinin istîdadına ve zevkine göredir. Bir bûlbûlün gül yaprakları arasında gizlenerek hazîn hazîn ötmesi, aşk eseri olduğu gibi; bir merkebin tozlarda yuvarlanarak acı acı anırması da aşk eseridir. Kezâ bir ârifin halvet-hânesinde mest-i cemâl olarak tatlı tatlı ağlaması, zil zurna bir sarhoşun fuhuşhâne kapısında naralar atması yine aşk eseridir. Fakat tâbir câizse birinciler; aşk-ı hezârî, ikinciler aşk-ı hımârîdir.

**Aşk, bir mâ'nây-ı lâyu'raf ki, cümle âlemi,
Zevkî mikdârınca sekrân û hurûşân
eyliyor.**

Aşk bir, lâkin anlayış farkı dolayısıyla sevgili çeşitlidir; Daha doğrusu o çeşitli sevgililer, mâşûk-u yegânenin muhtelif sûretde cilvesi ve t ecelîsinin mazharlarıdır.

Beyt-i şerîfin mutasavvifâne te' vîli lâzımsa: ârifin kalbini yakıp inleyen ve kalbindaki esrârı cûş u hurûşa getiren de yine aşktır, denilebilir.

Malûmdur ki (Aşk) lâfzı, (Sarmaşık) demek olan (İşk) kelimesinden alınmıştır. Sarmaşık, sarıldığı yeri nasıl istilâ ederse, aşk da girdiği kalbi, hattâ insanın vücûdunu ihâta etmesi dolayısıyla aşk tesmiye edilmiştir. Bu kelimeyi (İşk) okumak, benim zevkime uygun düşmüyor. Bana öyle geliyor ki onu (Aşk) okumalı; mânâsı, kalbi dolduran o kelimenin lâfzile de ağız dolmalı !..

Aşk lâfzı, Kur'ân-ı Kerim'de, Şeyh-i Ekber (Kuddise sırruhû) nun beyânı veçhile kinaye yoluyla îrâd olunmuştur.

Hazret-i Şeyh (Fütühât)'ında buyuruyor ki :

«Aşk, muhabbetin ifrâtıdır, Kur'ânda :

Yânî : **«Mü'minlerin Allâha karşı pek şiddetli bir muhabbeti vardır.»** (Sûre-i Bekara: 165)

Ve:

Yânî : **«Yûsuf'un muhabbeti, Züleyhâ'nın kalbini bir zar gibi ihâta etti34.»** (Sûre-i Yûsuf : 30) âyetlerinde kinâye sûretiyle zikredilmiştir.

Aşk; muhabbetin, seveni kavraması, bütün vücûduna yayılması, adetâ onu sarmaşık gibi sarmasıdır.

Hazret-i Şeyh, târifine misâl olmak üzere Züleyhâdan kan alındığı vakit sıçrayan kanın (Yûsuf) ismini nakşetdiğini, Hallâc-ı Mansûr'un elleri, ayakları kesildiği zaman kanının (Allah) lâfz-ı şerîfini yazdığını naklediyor.

11

**Ney harîf-i herki ez yârî bürîd,
Perdehâyeş perdehây-i mâ dirîd.**

«Ney, yâriden ayrılmış olanın arkadaşıdır. Onun makam perdeleri, bizim nûrânî ve zulmânî perdelerimizi -yânî, vuslata mânî olan perdelerimizi yırtmıştır.»

Hazret-i Mevlânâ, ney için, yâriden ayrılanın arkadaşıdır, buyuruyor.

Zevk-ı selîm ve tab-ı müstekim erbâbı için mûsikînin ruhun gıdası olduğu mâlûmdur. Hayvanlara varıncaya kadar bütün canlıların duygulandığı güzel sesden zevk almayan insanın -bilmem amma-insanlıktan pek az nasîbi olmak lâzım gelir.

Bir adam; gerek sevinçli, gerek kederli zamanlarında işittiği güzel bir sesden inşirah duyar, mütesellî olur. bu hâl, müsbet bir hakîkatdir. Binâenaleyh (Ney) sesi de, erbâb-ı istîdâda inşirah verir, dost sesini duyurur, âyân-ı sâbite âlemini, yânî hepimizin ve bütün kâinâtın zuhâra gelmeden evvel ilm-i ilâhîdeki

bulunuşunu, Elestü bezmini, yânî :
«Allah, ben sizin Rabbiniz değil miyim? diye sordu. Rûhlar, evet dediler.» konuşmasını hatırlatır ve:

Biz mest-i aşkız, tâ ezel,
Serhûş~i hak mestânemiz!.

Humhâne-i bezm-i Hudâ,
Olmuş bizim meyhânemiz!..

İçdik o bezm-i neşvede,
Rûhen sebû sebû mey'i,

Sâkî bize Allâh idi,
Oldu gönül peymânemiz!..

Bir böyle sâğar nûş edent
El mi sunar gayrî meye,

Dünyâ şarâbından kaçır,
Keyfiyyet-i rindânemiz!..

tarzında sözler söyler. O hatırlatma dolayısıyla dinleyen, menşe-i aslîye doğru heyecanla yönelir. Hiç olmazsa dinlediği andaki duygu ve cezbe ile gaflet perdelerinden birkaçı olsun aradan kalkar; İşte o perdelerin kalkmasına, (Ney) in perdelerinden çıkan nağmeler sebep olur. Şu tev-cîh, (Ney) in hakîkî mânâsına alınmış olmasına göredir. Mecaz manâ verildiği ve ondan maksad da (İnsan-ı kâmil) dir, denildiği takdirde; o (İnsan-ı kâmil) de yârenden ve diyârından ayrılmış gurbetzedelerin arkadaşı ve gam gidericisidir. O gibileri, tesellî ederek ve hak yolunda yürüterek asıllarına ırcâ etmek ister. Bu maksadla perde perde yükselterek ve derece derece derinleştirerek söylediği müessir sözler, muhatabın gözünü kaplamış olan gaflet perdesinin yavaş yavaş sıyrılmasına, kalb gözünün tedricî sûrette açılmasına sebep olur.

12

Hem çü ney zehrî vü tiryakî ki dîd,
Hem çü ney demsâz ü müştâkî ki dîd

«Ney gibi hem zehir, beni panzehir;
hem demsâz, hem müştâk bir şeyi kim görmüştür?»

Ney; dinleyenin kâbiliyetine göre hem zehir, hem panzehir tesîri gösterir. Hevâ ve heves erbâbından olanlara, şubhesiz zehir gibidir. Çünkü kendisindeki şehvâniyet ve hayvâniyeti açtırır. Fakat görülüp işitilen her güzelliklerden Allâhı

hatırlayanlar için de, şubhesiz, panzehir gibidir. Çünkü kalbdeki gaflet zehirini giderir. Kezâ (Ney), iyi bir arkadaşdır ve dinlenilmiye müştaktır. Zirâ (Ney) in mâhiyeti torba içinde asılı, yâhud bir köleye dayalı durmakla değil; üflenib dinlenmekle meydana çıkar. Ricâlullah hazarâtı da ney gibidirler. Şekâvet-i ezeliyye erbâbına karşı, zehir-zenberek olurlar. Saâdet-i ezeliyye ashâbına ise şifâ te'sîri gösterirler. Cenâb-ı Hak, kâmiller zümresinin bu hâlini Sûre-i Fetih'deki

Yânî ; «Muhammed Allah'ın Resûlüdür. Maiyyetindeki ashâbı, müşrik ve münkirlere karşı gâyet şedîd, aralarında ise son derecede merhametli ve şefkatlidirler.» (Sûre-i Fetih: 29) âyet-i kerîmesile târîf ediyor.

Nebî-yi erham (Sallallâhü aleyhi ve sellem) Efendimiz, rahmeten lil-âlemîn olduğu gibi, vâris-i kâmilî bulunan ehl-ullah hazarâtı da rahmetli ve şefkatlidirler. Fakat icâb edenlere karşı sert ve şiddetlidirler. Buna da verâsetle memurdurlar. Çünkü Cenâb-ı Hak Habîb-i edîbine :

Yânî : «Ey Peygamber-i ekber; kâfirler ve münâfıklarla uğraş ve onlara karşı sert davran.» (Sûre-i Tevbe : 73) buyurmuşdu. Zirâ onlar nezâketden anlayacak kâbiliyetde değildirler. O gibilere karşı gösterilecek mülâyemet, kendilerinin kabalığını arttırmaktan başka bir işe yaramıyacaktır.

«Kerîm olan; keremin, ihsânın, iyiliğin ne demek olduğunu anlayan bir kimseye ikrâm edersen; onu kendine kul, köle yapmış olursun. Lâkin bir leîme, bir alçağa ikrâm gafletinde bulunursan şımarır, büsbütün temerrüd ve teannüd gösterir» binâenaleyh :

«Kılıç kullanılacak yerde ihsân edilmesi: ihsân edilecek yerde kılıç kullanmak kadar zararlıdır,»

İşte bu gibi hikmetlere mebnî, evliyâullah hazarâtı, ezeli şakîlere karşı zehirdir. İlmen, amelen, îtikâden zehirlenmiş; lâkin mânevi hastalığı tedâvi kabul edecek dereceyi geçmemiş olanlar için de panzehirdir.

Kezâ evliyâ-ullah, kâbil-i hitâb olanlarla ve terakkîye istidâdı bulunanlarla sohbet edib arkadaş olurlar, hattâ öylelerine müştakdrlar.

Rasûl-i ekrem (Sallallâhü aleyhi ve

sellem) Efendimiz, rast geldiği ashâb ile durub konuşur ve iltifat buyururdu. Konuştuğu kimse çekilmeyince yoluna devâm etmezdi, kendisiyle musâfaha eden bırakmayınca elini çekmezdi. Bâzan da :

«Kardeşlerimi ne kadar göreceğim geldi» diye sonradan gelecek ârifler için iştîyak gösterirdi.

Şeyh-i Ekber (Kuddise sırruhû) hazretleri bu hadîsi yazdıktan sonra:

«Asr-ı Saâdetdeki bahtiyarlar ashâb îdi. Biz ve bizim gibiler de ih'vânız» buyuruyor.

13

Ney hadîs-i râh-i pür hûn mîküned,
Kıssahây-i ışk-ı mecnûn mîküned.

«Ney, kanlı bir yoldan bahseder, Mecnûnâne aşkları hikâye eyler.»

Mesnevî'nin başında, ney'in ayrılıklardan bahsettiği söylenilmişdi. Şu hâlde o yol, (Ney) in kamışlıktan kesilmesi, bağrının ateşle delinmesi gibi değişikliğe uğradığı esnâda geçtiği kanlı yoldur. Madde erbâbının kabul ve tehammül edemeyeceği mecnûnâne muhabbetlere tutulanların ve :

Ney gibi başımı kes, sînemi oy, bağrımı del,

Ben senin hizmetine besteniyânım neysem,!..

diyenlerin hâli de, benim gibidir, dernek ister.

(Ney) in temsîl ettiği (İnsân-ı kâmil) de böyledir. O da kanlı ve tehlikeli bir yoldan bahseyley. Aşk ve muhabbet mecnûnlarının akıl kabul etmeyecek kıssalarını anlatır. Hareketlerinin taklîd edilmesini tavsiye eyler.

İnsân-ı kâmil; gerek mebd'e'den şu âleme gelirken, gerek şu âlemde me'âda giderken kanlı ve meşakkatli yollardan geçmiş, gelirken ayrılık acılarıyla müteallim olmuş, giderken de bir çok mücâhedelere göğüs germiş, nihayet :

(Mûtû, Kable en temûtû.)

Yânî : « **Ölmeden evvel ölünüz** » emrine uyarak, ihtiyar ve iradesini, hatta mevhum varlığını fedâ eylemiştir.

Cemâl-i İlâhî âşıkları, visâl-i ebediye ve hayât-ı câvidânîye nâil olmak şevkiyle şu fânî hayatdan usanırlar. Hallâc-ı Mansûr gibi :

«Ey benim îtimâd etdiğim dostlar; benim nefsimi öldürün ki, hayâtım; katlimdedir. » derler. Çünkü;

Yânî : « **Şüphesiz ki, Allah, mü'minlerden nefislerini ve mallarını Cennet mukâbilinde satın almıştır.** » (Sûre-i Tevbe: 111) âyet-i kerîmesinin delâleti mûcibince, can metânın müşterisinin bizzat Allah olduğunu bilirler. Beseriyyetin en akıllısı ve en mükemmeli bulunan Rasûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimize, Kureyş müşrikleri, (Mecnûn) demek küstahlığında bulunmuşlardı da :

Yânî : « **Rabbinin nîmetiyle sen mecnûn değilsin. Senin için elbette tükenmez bir ecir vardır. Sen; ahlâkın en güzeline ve en yücesine sâibsin. Hanginizin mecnûn ve meftûn olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da göreceklersin.** » (Sûre-i Kalem: 2-6) âyetlerinin nüzûlüne sebep olmuşlardı.

İşte insân-ı kâmil; ehl-i istidâda, mebd'e ve me'âdın. (başlangıç ve sonun) kanlı yollarından bahseder, fedâkârların hikâyelerini nakl ile, onlar gibi olmayı tavsiye eyler.

14

**Mahrem-i in hûş cüz bîhûş nist,
Mer zebanrâ müşterî cüz gûş nîst.**

«Dile kulakdan başka müşteri olmadığı gibi, mânevîyatı idrâk etmeye de bîhûş olandan başka mahrem yoktur. »

Aklı; (Meaş) ve (Mead) nâmiyle ikiye ayırmışlardır. Akl-ı meâş: Dûnyâ işlerine vâkıf olan idrâkdir ki :

«Dûnyâ işlerini siz daha iyi bilirsiniz.» hadîs-i şerîfiyle buna işâret buyurulmuştur.

Akl-ı meâd : âhiret ve aslına avdet umûrunu ârif olan idrâkdir. Bunun inceliğini akl-ı meâş kavrayamaz. Onun için Hazret-i Mevlânâ, akl-ı meâd erbâbı olan evliyâullahın sözlerini

akl-ı meâş ashâbı anlayamaz, diyor. O sözleri akl-ı meâşdan tecerrüd eylemiş olanların kavrayabileceğini söylüyor. Fakat (Akl-ı meâşdan tecerrüd eylemiş) sözü yanlış anlaşılmasın; deli olmuş değil yakasını aşkın pençesine kaptırmış olanlar murâd ediliyor. Bunu temsîl için de söyleyen dile, ancak dinleyen kulağın müşteri olacağını: yâni göz, burun, el, ayak gibi âza içinden yalnız kulağın, lisandan çıkan kelimeleri idrâk eyleyebileceğini bildiriyor.

15

**Der gam-i mâ rûzhâ bigâh şüd,
Rûzhâ bâ sûzhâ hemrâh şüd.**

«Gamlı geçen günlerimiz uzadı ve sona ermesi gecikdi, O günler, mahrûmiyetden ve ayrılıktan hâsıl olan ateşlerle arkadaş oldu -yâni, ateşlerle, yanmalarla geçti- .»

Konuşanın başkasına söyleyeceği sözü ve edeceği sızlanışı, nefsi için söylüyormuş gibi beyanda bulunmasına edebiyatta (Uslûb-u hakim) derler ki, maksad: muhâtabı kızdırmaksızın mütenebbih kılmaktır. Kur'ân-ı Kerîm'de de bu yolda bâzı ifâdeler vardır. Ezcümle meşhûr (Habîb-i Neccâr) ın Antakya ahâlisine :

Yânî : « **Ben, beni yaratana neden kulluk etmiyecekmişim? Siz (hepiniz) ancak O'na döndürü (lûp götürü) leceksiniz. Ben O'ndan başka tanrılar edinir miyim? Eğer O çok esirgeyici (Allah) bana bir zarar (yapmak) isterse onların (iddia etliğiniz) şefaati bana hiç bir faide vermez. Onlar beni asla kurtaramazlar. Şüphesiz ben o takdirde mutlak apaçık bir sapıklık içindeyim (demek) dir. Gerçek, ben Rabbinize iman ettim. İşte bunu benden duyun.** » (Sûre-i Yâsîn : 22-25.) dediği Kur'ânda hikâye buyurulmuştur.

Buradaki «Bana ne oluyor ki, beni yaratan Allâha ibâdet etmeyeyim?» demek, «Size ne oluyor ki sizi yaratan Allâha ibâdet etmiyorsunuz?» demektir. Habîb-i Neccâr, serzenişini hafifletmek için Allâh'a îmân ve ibâdet etmemek gafletini nefsine isnâd eylemiştir.

Hazret-i Mevlânâ da, henüz akl-ı meâd lisânım anlayacak idrâke nâil olamayan, lâkin olmak için lûtf u İlâhîyi bekleyen talep erbabını ümitsizliğe düşürmemek emeliyle kendisini onlara benzetiyor, füyûzât-ı İlâhiyye

talebiyle, geçen günlerin, âteşin bir sûretde geçtiğini söylüyor.

16

**Rûzhû ger reft gû rev bâk nîst,
Tû biman ey anki çün tû pâk nîst.**

«Günler geçib gittiyse varsın, geçsin. Ey pâk ve mubârek olan insân-ı kâmil; hemen sen var o!?... »

Ömrünün kısmı küllisini boşa geçirmiş, bir taraftan da mârifet zevkinden nasib alamamış olmasına teessüf edenlere tesellî vermek için, Hazret-i Mevlânâ buyuruyor ki: «Hayatın bir çok günü geçib gittiyse, olan oldu, biten bitdi. Geçmişe teessüf etmenin faydası yoktur. Hâli, nazar-ı dikkate almalı; kâmil bir mürşidin elini tutmalıdır. Geçen günlerin hiçe inkılâb etmesi ehemmiyetli bir şey değildir. Mürşid-i kâmil ve onun nazar-ı terbiyesi vâir olsun. O sâyede matlûb husûle gelir.» Hattâ: «**Der dem-i âhîr dem-i âhar bûved**» yâni: «**Son nefesde bile kemâlât kesbedilecek başka bir dem ve âlem olur.** »

Mâzîye bakarak, ümitsiz olmamalı, hâlde ve istikbâlde çalışmalıdır. İslâm târîhinde (Yermük muhârebesi) diye meşhûr ve kanlı bir muhârebe vardır ki, Sıddîk-i Ekber (Radiyallâhü anh) in devr-i hilâfetinde Rumlarla Müslümanlar arasında vukûa gelmiştir.

Düşmanın mükemmel ve mücehhez ordusu 240.000 den fazla idi. Hâlid bin Velîd (Radiyallâhü anh) in kumanda ettiği İslâm ordusu ise, ancak 40.000 kadar vardı. Rumlar, harbin başlangıcında baş kumandan çadırına kadar ilerlemişler; fakat orduda bulunan mücâhid kadınların, sopalarla ve çadır direkleriyle müdâfaaları neticesinde püskürtülmüşlerdi.

Düşmanın pek kanlı hezîmetiyle. İslâmın de pek şanlı muzafferiyetiyle neticelenen bu muhârebede Rum kumandanlarından General Yorgi, Hâlid bin Velîd ile karşılaşmış, onun feyz-i nazariyle Müslüman olmuş, Hâlid ile berâber Rumlara karşı bir iki saat kılıç sallamış, nihâyet şehâdet nîmetine ve hüsnü âkıbete mazhar olmuşdu. (Radiyallâhü anh ve rahmetullâhi aleyh)

Dikkat buyurulsun, General Yorgi, şübhesiz yaşlı başlı bir adamdı. Ömrünün bir çok günlerini teslîs akıydesiyle ve Hristiyan olarak geçirmiş, ehl-i tevhîd ile harbetmek üzere Yermük mevki'ine gelmişdi. Lâkin Hâlid bin Velîd'in feyz-i nazarına uğraması, kendisini muvahhidlik derecesine getirdikten sonra şehâdet rütbesine eritirdi. Bin üç yüz şukadar sene sonra, hakkında rahmet okunmak saâdetini kazandırdı: (Rahmetullâhi aleyh)

Böyle bir vak'a, devr-i Peygamberide de olmuşdu. Medînede (Usayrim) nâmında birisi vardı. Hicretin üçüncü senesine kadar müslüman olmamıştı. Uhud muhârebesi esnâsında Allâh'ın hidâyeti erişdi. Silâhını kapdı, harb meydanına koştu. Peygamberimiz'in huzûrunda müslüman olduktan sonra, fedâkârâne harbetdi; ömründe bir defa olsun namaz kılamadan şehîd oldu. (Radiyallâhü anh.)

17

**Herki cüz mâhî zi âbeş sîr şüd,
Herki bîrûzîst rûzeş dîr şüd.**

**«Balıktan başkası onun suyuna kandı.
Nasibsiz olanın da rızıkı gecikti»**

Cenab-ı Hak'kın zât-ı ecellü âlâsı gibi füyûzâtı da nihâyetsizdir. Fakat o füyûzâtm mazharı olan insanlar, üç nevi itibâr edilmiştir:

Birinci nev'i: Ümmetin kâmil ve mükemmil olanlarıdır ki, ne kadar füyûzâta nâil olsalar tehammül ederler ve dâimâ artmasını isterler.

Hak sübhânehû ve te'âlâ Kur'ân-ı Kerîm'inde:

Yânî: « **0 gün cehenneme doldun mu? diyeceğiz. O da : daha var mı? diyecektir.** » (Sûre-i Kâf: 30.) buyuruyor.

Cehennem; celâl-i ilâhînin mazhar-ı tâmmı olduğu için, dolmasına ve doymasına imkân yoktur. Rahmet-i ilâhiyyenin mazharı tâmmı bulunan Aleyhissalât Efendimiz de, Hakkın o kadar füyûzâtına nâil olduğu ve her gün yetmiş, yâhud yüz derece terakkî eylediği hâlde :

«Yâ Rabbi; sana karşı olan hayretimi artır.» diye düâ ederdi.

Zevk-ı hayret, ekmel-î ezvâk imiş, Hâce-i î'câz-gû «Zidnî» demiş. (Muallim Naci Merhûm)

Kezâ Mi'râcdâ Hazret-i Peygambere delâlet hizmetinde bulunan Cebrâil Aleyhisselâm (Sidret-ül-müntehâ) da kalmış ve:

«Parmak ucu kadar yaklaşırsam yanarım.» demiş.

**«Ger geçem, bir zerre denlû ilerü,
«Yânarım başdan ayâğa ey ulu!..»**

meâlini söylemişdi. Yegâne-i enbiyâ Aleyhi ve âlihî efdal-üt-tehâyâ Efendimiz ise :

**Çün ezelden bâna aşk oldu delil,
Yânar isem ben yanayım ey Halîl!..**

düşüncesiyle ilerlemişdi.

Evet; Nebiyy-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi ve Sellem, Cebrâili, Sidret-ül-müntehâda bırakmış, makâm-ı kurbe doğru ilerlemişdi.

«Nereye kadar gitmişti?. Oraya kadar ki orada «Yer» tâbîrine yol yoktur. Allâhın kamer-i nûrundan başka bir şey mevcûd değildir.»

Cenâb-ı Hak'kın habîbi ve halkın Hâlîka en ziyâde yakîni bulunan Peygamber-i ekber'in vâris-i kâmilî olanlar da böyledir. Onlar da aşk yolunda: (Rey) yânî «Suya kanmak», «Harâreti geçmek » yoktur derler. Ne kadar füyûzâta mazhar olsalar, daha ziyâde iştîyak gösterirler. Hazret-i Mevlâna :

«Kum suya kandiği hâlde ne acâyib ki ben kanmadım. Şu Dünyâda benim yayıma lâyık bir kırış yoktur.» buyuruyor.

Sofîyye meşâyihinden (Yahyâ bin Mûâz-ı Râzî), Bâyezîd-i Bestâmiye gönderdiği bir mektubda :

«Muhammed kadehinden o kadar içdim ki, nihâyet mestoldum,» demişti.

Hazret-i Bâyezîd ise cevaben :

«Muhabbet şarâbını kâse kâse içdim. Lâkin ne şarab bitti, ne de benim harâretim geçti. » beytini yazıb yollamışdı.

Bâyezîd-i Bestâmî'den evvelce bahsedilmişdi. Yahyâ bin Muâz ise : (Rey)

lidir. Hicrî 258 de, yânî Bayezid'den 2 yıl önce vefât etmiştir. Ârifâne sözleri vardır. Ezcümle : **«Bâzıları, biz bir makâma vardık ki namaz kılmaya ihtiyâcımız kalmadı diyorlarmış. Evet varmışlar ammâ cehenneme.»** dediği, sofîyye kitaplarında yazılıdır. (Rahmetullâhi aleyhi ve kaddesallâhü sırrahû)

Füyûzât-ı İlâhiyye mazharı olanların ikinci kısmı: cüz'î bir neşveye kanâat gösterenler ve :

«Allâh'ın aşkı kadehinden okadar içdim ki, bir yudum daha içecek olsam yok olacağım.» diyenlerdir.

Üçüncü kısım ise: İrfan zevkinden, ezelden nasîbi olmayanlardır ki, o gibilerin feyz-i Mevlâ'dan, ebediyyen nasipleri yoktur. Hazret-i Mevlana, (Mâhî) ta'bîriyle, birinci ve ikinci kısımları; (Bîrûzi) ile de üçüncü kısmı murâd eylemiştir.

18

**Der neyâbed hâl-i puhte hiç hâm,
Pes sühan kûtâh bâyed vesselâm.**

«Ham ervâh olanlar, pişkin ve yetişkin zevâtın hâlerinden anlamazlar. O halde sözü kısa kesmek gerektir vesselâm.»

Yânî : «Kâmilî, kâmilden başkası anlamaz. Tâ ki seyr ü sülûkü, onun: mertebesine erişmeyince» demişlerdir.

**Kadr-î sühan-î şâiri, şâir bilir ancak;
Rûhülkudûsün sırrı Sirâfile ıyandır!..**

Bir ilmî meslek ahabbının değil, basit ve âdi bir san'at erbâbının bile san'ata müteallık sözlerini o san'ata hizmet etmemiş olanlar anlayamazlar. O lisânı anlayabilmek, san'atlarına intisâb ve hizmet ederek onlar gibi olmaya mütevakıftır. Tasavvuf meslekinin ince nüktelerini, sofîyye hazarâtının mânâsı pek derin sözlerini idrâk edebilmek de, o meslek-i celîle bir kâmil vâsıtasıyla intisâb etmekle olur. Zaten tasavvuf; sözle değil hâl ile ilgili bir meslektir.

Devam Edecek

MESNEVİ HİKAYELERİNDEN DERSLER

AYAZ'IN SIRRI

Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ

Gazneli Mahmud'un has hizmetçisi Ayaz saraya geldiği gün üstündeki posttan yapılmış eski elbisesiyle çarığını bir odaya asmıştı, o günleri unutmamak için onları muhafaza ediyordu. Odanın kapısını kilitlemişti, kimseyi oraya sokmazdı. Ayaz her gün bu odaya gelir, bir süre oturur ve kendi kendine: "Sakin büyüklük taslamaya kalkışma, işte çarığın işte posttan elbisen!" derdi.

Hükümdar kendisini çok severdi. Düşmanları, onun pâdişaha olan yakınlığını kıskanırdı. Ayaz'ın bu odada bir hazîne sakladığını, altın ve gümüş torbalarını biriktirdiğini sanarak, onu gözden düşürmek için Sultan Mahmut'a şikâyet ettiler:

-Siz bu kadar çok değer veriyor, bu kadar ikramda bulunuyorsunuz. O ise sizden çaldığı altınları ve gümüşleri bir odaya saklamış, oraya kimseyi sokmuyor! dediler.

Pâdişah bunu söyleyenlere dedi ki:

-Gece yarısından sonra o odanın kilidini açarak içeriye girin,; oradaki altınları, gümüş ve mücevherleri size bağışladım. Bir şartla ki, neler bulduğunuzu gelip bana anlatacaksınız.

Kıskanç adamlar sevinerek pâdişahın huzurundan ayrıldılar. Sabırsızlıkla beklemeye başladılar. Gece yarısı olunca kapının kilidini kırarak odaya daldılar. Fakat o ne? Odada bir çift çarıktan ve eski bir giysiden başka bir şey yoktu!. Belki altınları yere gömmüştür diye odanın içini kazmaya başladılar. Fakat hiçbir şey bulamamış, yaptıklarından ve söylediklerinden pişman bir şekilde hükümdarın huzuruna varıp gördüklerini olduğu gibi anlattılar. Af dilediler. (Mesnevî, C.V. beyit: 1857 vd.)

AÇIKLAMA:

Eyaz/Ayaz meşhur Gazneli Mahmud'un (ö. 421/1030) sâdik adamının ismidir. Zekâsı, sadâkati, Sultan Mahmud'a bağlılığı ile bir çok hikâyeye konu olmuştur. Saraya geliş mâcerası kısaca şöyledir:

Bir gün Gazneli Mahmud

ava çıkmıştı. Bir ceylan peşinde koşarken, yanındakilerden ayrıldı, adamlarından tamamen uzaklaştı. Nihâyet bir kaç Türkmen evi gördü. Yorgun, terlemiş ve susamış halde evlerden birine yaklaştı, su istedi. Karşısına genç Ayaz çıktı, Sultan Mahmud'un kıyâfetinden ve hâlinden önemli birisi olduğunu anladı, saygı gösterdi:

-Sultânım biraz istirahat buyurun, bu civarda suyu çok hoş olan bir çeşme var. Babam az evvel oraya gitti, su getirecek, size o sudan takdim edeyim, dedi.

Sultan Mahmud atından indi. Ayaz yoksul fakat tatlı dilli, konuşkan ve saygılı bir gençti. Etrafın güzelliğinden, kendi yaşayışlarından bahsederek bir süre hükümdarı oyaladı. Mahmud, gençten ve davranışlarından etkilendi ve hoşlandı. Genç bir ara kalkıp temiz bir kâsede soğuk su getirdi. Sultan suyu içti ve pek beğendiğini söyledi. Dayanamayıp sordu:

-Babanın çeşmeden su almaya gittiğini söylemiştin, oysa bu suyu evden alıp geldin, nedir bunun sebebi? Ayaz cevap verdi:

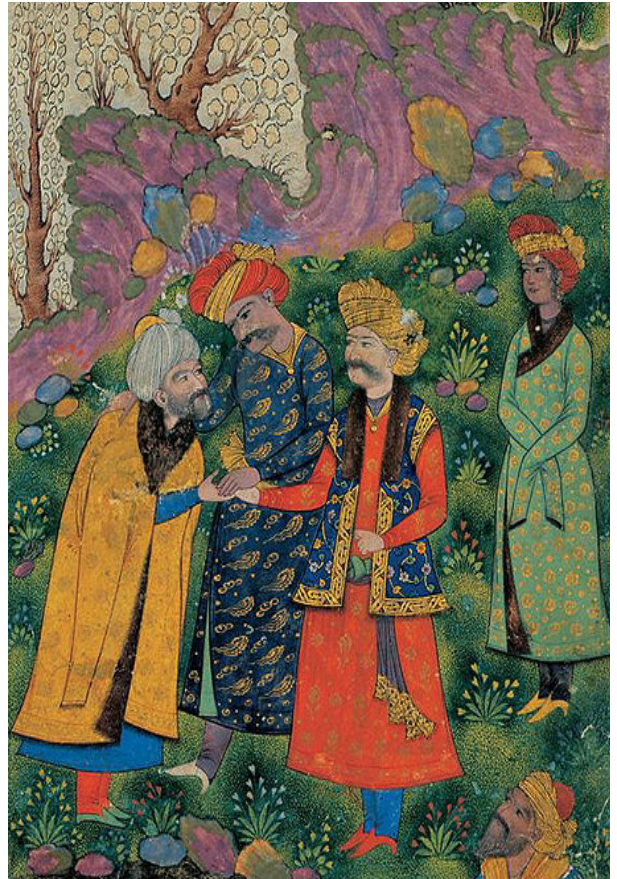
-Pâdişahım, buraya geldiğiniz vakit yorgun ve çok terli idiniz. O anda soğuk suyu verseydim size dokunurdu. Sizi konuşmaya tutarak terinizin kurumasını bekledim, bağışlayın.

Sultan Mahmud çocuk yaştaki bu gencin ferâset ve zekâsını çok beğendi. Âilesinin rızâsını alarak onu sarayına getirdi. Ayağındaki çarığı, sırtındaki postu çıkarıp ona kıymetli elbiseler giydirdi ve hizmetine aldı.

*

Ayaz gibi feraset sahibi, zeki ve becerikli halk çocukları her zaman ve her yerde bulunur. Yeter ki onları keşfedecek, bulup değerlendirecek Sultan Mahmutlar olsun, yeter ki onların önünü açacak imkânlar doğsun.

Hikâyenin mesajı şu: Önemli mevkilere gelen insanların, aslını unutarak gösterişe kapılmaları, hattâ şımarmaları çok görülen

olaylardandır. Mevlânâ bu hikâyede, önemli bir insanın öncesini ve sonrasını anlatmakta, varlığa ve benliğe kapılmanın boş bir şey olmadığını hatırlatmaktadır.

Yokluktan varlığa ulaşmak, kıt imkânlardan sonra müreffeh bir hayata kavuşmak hayatta ciddi bir sınavdır. Bu sınavda herkesin başarı gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Çoğu kimse aslını unuttur ve dengeyi kaybeder. Sonradan görme denen şımarık, hazımsız ve müsrif tipler her zaman can sıkır. Böyleleri devlet hizmetinde, kamunun para trafiğini yöneten birimlerinde çalışırlarsa, israf ve yanlış harcamayla yanlış işler yapabilirler.

Bu tuzağa düşmemek için iyi bir ruh eğitime ve mânevî olgunluğa sâhip olmak gerekir. Bu da ya Ayaz gibi doğuştan getirilen bir özelliktir veya sonradan eğitimle kazanılacak bir niteliktir.

Hikâyemizde, saraydaki gizli odasında çarlığını ve eski püskü giyeceklerini niçin sakladığını soran Sultan Mahmud'a Ayaz şöyle cevap verir:

-Ben sarayınıza bunlarla geldim, sizin sâyenizde bu devlete ulaştım; fakat aslımı unutmamak, benliğe, kibir ve gurûra düşmemek için de bunları sakladım. Arada bir odaya girer, bu eski giyecekleri seyreder ve kendi kendime: "Sen buydun, bunlarla geldin. Gene busun, elde ettiğin mevkiye aldanma, derim. Öylece kendimi ve nefsimi terbiye ederim."

Dilimizde güzel bir söz vardır: "Aslını inkâr eden haramzadedir" denir. Ayaz aslını unutmayan ve inkâr etmeyenler iyi bir örnektir.

***" Bu kitap masal diyene masaldır,
fakat bu kitapta halini gören bu kitap
vasıtasıyla kendini tanıyan da er kişidir.
Mesnevi, Nil ırmağının suyudur.
Kıpti'ye kan görünür ama
Musa kavmine sudur..."***

MEVLÂNA VE SANAT

Maarif Erdem

Bu yazımızda sanatın, Mevlevilikte yorumlanmasını araştıracağız. Kültürümüzle sanatın ilişkisine göz, kulak ve gönül vermeye çalışacağız. Temel olarak sanat hakkında görüş sahibi olup Mevlevilikte sanatın nasıl manalar içerdiğine ve nasıl irşat aracı olarak kullanıldığını kavramaya çalışacağız.

Sanat bilinen en eski tarihten(yazılı en eski kaynaklardan) öncesinde dahi var olmuş olan bir anlatım biçimidir. En eski dönemlerde iletişim aracı olarak kullanılan sanat, duygu ve düşüncelerin en güzel biçimde anlatılmasıdır. Diğer bir ifadeyle sanat, bir duyguyu yaşayan bir insanın, bilerek ve isteyerek başkalarına aktarma olayıdır. Demek oluyor ki sanatın olabilmesi için öncelikle bir etkileşim söz konusu olmalı. Sanatı yapacak olan sanatkârın bir felsefeden, bir duygudan yahut çok sıradan bir olaydan etkilenecek içinde bir inkişafı algıladığını algıladığı biçimde nakletmek istemesi gerekmektedir. Sanatçının bu tür bir şeyden etkilenebilmesi içinde çok daha naif ve çok daha gözlemci olması lüzumludur. O halde sanat, kimsenin farkında olmadığı yahut tesirlenmediği ayrıntıları sezerek bu sezişi paylaşabilmektir. Tek başına seziş sanat olmadığı gibi tek başına paylaşmakta sanat olmaktan uzaktır.

Tarih boyunca değişik düşünceler doğrultusunda yönelen sanat, farklı kültürlerde yetişen farklı sanatçıların yorumlarıyla şekillenmiş, gelişmiş ve yapılanmıştır. Dolayısıyla farklı kültürlerde hâkim olan görüşlerle beslenmiş ve bezenmiştir. Birçok toplumu tesiri altına alan sanat çoğu kez toplumların tesirlerinde yozlaşmış ve tahrifte olmuştur. Çeşitli sanat akımları bu tahrifat karşısında takipçilerini kaybetmiş ve hatta unutulmuşlardır.

Değişik kültürlerin tesiriyle meydana gelen farklılıklar kimi zamanda sanata folklorik değerler katmıştır. Burada şunu söylemek gerekir ki sanat sadece resim, müzikten de ibaret değildir.

Edebi metinler, şiirler, heykeller, meddahlar ve daha birçok farklı anlatım biçimlerini sanat olarak tanımlayabiliriz. Ancak sanatta bir gereklilik söz konusudur. Bu gereklilikte estetikdir. Estetik musikide, resimde, şiirde ve tüm sanat dallarında olmazsa olmaz bir biçimdir. Estetik en güzel biçimde nâkilin temel yapısıdır. Bu durum sanatın tanımı içerisinde bulunan sunumun ilgi çekici ve merak uyandıran bir anlatım tarzıyla anlatılmasının gerekliliğini ortaya koyar. Birçok temel kavramlarla anlatılan sanat, kalp ve aklın ortak ürünü olan, duyguların duyular vasıtası ile insanlara ulaşmasını sağlayan estetik anlatım biçimidir. Duygu bir iç meseleyken yani kalbe aitken onları estetik bir düzene kavuşturmak aklın işidir. Aklın yaptığı bu düzenlemeler ritim, ahenk, denge gibi estetik bir takım elemanların düzgün olarak nakledilmesinin bütünüdür. Bu bütüne, sanatçının anlatmak istediği iç meselesini kendinden hariçle(umumla) paylaşırken estetik ifadelerle bir takım düzenlemeler yapması belli bir düzende anlatmasına kompozisyon denilir. Kompozisyon elemanları olan ritim, ahenk, denge vs... elemanlar tüm sanatların (resim, heykel, müzik,vs..) olmazsa olmazıdır.

Sanatla alakalı birçok akım filozofları, düşünürler değişik tanımlar

yaptılsa da hiçbir devirde bu mühim olgunun tam anlamı net bir anlatımı olamamıştır. Zaten sanat akımlarının temelde çıkış noktaları da bu durumun açık birer örneği olmaktan öteye, fikri bir yapıya gidememiştir. Her ne kadar belirli alanlarda gelişme gibi görünseler de aslında tarihin tekerrüründen ibaret kalmışlardır. Çünkü bu akımlar

yeni sanat anlayışı ortaya koymak maksadında iken sadece farklı anlatımlar ortaya koyabilmişlerdir. Bu sanat akımlarını küçültmez. Yetersizde etmez. Ancak arayışın yönün tayini konusunda insanı şaşırtmakla birlikte temel bir sorun olan 'Sanat ne içindir?' sorusuna da cevap vermekten çok yorum getirmektedir. Örneğin bilimin ışık tayflarını keşfinin ardından İzlenimciler ortaya çıkarak klasik resim anlayışına aykırı etütler yapmışlardır. Bu teknik anlamda sanata bir katkı sağlasa da bu sorunun cevabı olamamıştır. Zira ilizyonistler, kübistler, soyut sanatçılar ve modern sanatçılar farklı bakış açılarıyla çeşit sağlamakla beraber insanın neden sanat yaptığı hususunda ciddi iddialar ortaya atsalar da sanatın aradığının ne olduğu hususunda lal olmuşlardır. Birçok filozof gerçekten çok doğru ve inandırıcı tanımlar ve bilimselliğe dayalı anlatımlarla harikulade biçimde sanatın ne olduğu ve mahiyeti hakkında bilgiler vermişlerdir. Ancak bize göre sanatın bize naklinden sonra bizi duygulandıran (neşe, keder, öfke vs..) şeyin ne olduğu konusunda çokta tatminkar değildirler. Unutmayınız ki doğru ve yanlış göreceli kavramlardır. Yani konum ve zamana göre hatta kişilere göre değişiklik arz eder. Göreceli

olan bir şeyse ne kadar gerçektir tartışılır. Biz bu hususta gerçeği arayan bir sanatkar olarak şu soruyu soruyoruz bizim duygularımıza hitap eden şey fikir mi? Duygu mu? Bunların ikisi de mi? Bunlardan başka bir şey mi?

İşte tamda burada Mevlana Hazretlerinin gönül penceresinden sızan feyiz ışıkları bize apaçık anlatıyor. Ona göre sanat taklit ve tasvirin ötesindedir. Tam manasıyla bir sezgiden çok bir hatırlayış, bir ayrılışın figanıdır. Bu da sanatı Mevlana açısından amaç olmaktan çok araç olarak görmek demektir. Amaç aradığını bulmak olsaydı sarraf değil madenci sanatçı sayılırdı. O halde sanat sanatkar ve izleyenden öte başka bir kaynaktır. Sanatın içerisinde ki sezgi ise Hakkı temaşadan başka bir şey değildir. Bu ise görmekle bakmak arasındaki farkı ortaya koyan bir numunedir. Bakınız bu hususta Cenabı Pirimiz Mesnevisinde ne buyurmuşlar 'Taklide uymadan bakmayı adet edin'. Buradan da anlaşıldığı üzere Hakkın tecellilerinden taklidi değil yakini olarak haberdar olmak lazımdır. Bu sözü ile Mevlana Hazretleri zaten sanatın mahiyetini apaçık bildirmişlerdir. Buna göre sanat, doğadaki sezisleri taklit etmek değildir. Sanat, bu sezislerde kendin olarak Hakkın temaşasını görebilmektir. Bakmak ise görmenin başlangıcı olarak sayılır.

Sanat Türk İslam kaynaklarına göre insanın manevi tarafını meydana çıkarır. Cevherini işler. Batılı filozoflarında bu konuda İslam Mutasavvıflarıyla hemfikir olduğu noktalardan birisi bu arınma ve maneviyat duygusudur. Bu ortak görüşlere göre sanat, insanın arınma işidir. Diğer bir tabirle sanat, manevi duygularla duyuların buluştuğu bir terazidir.

Mevlana Hazretlerine göre sanatın üç muhatabı vardır. 'Testici testi ile uğraşıp durdukça testi, hiç kendiliğinden genişleyebilir, büyür mü? Tahta dülgerin elindedir. Yoksa nasıl olur da kesilir yahut başka bir tahtayla birleşir? Kumaş, bir terzinin elinde olmadıkça kendiliğinden nasıl dikilir yahut biçilir?'(Mesnevi, VI, 3368 ...)

Bu muhataplar sanat, sanatçı, sanat eseridir. Sanat Musavvir olan Allah'ın kendi şahsına ait bir yaratması olması hasebiyle Allah'a ait bir bilgidir. Menşesi Allah'tır. Kuranda birçok yerde peygamberlerin kıssaları anlatılırken açık seçik bu sanattan peygamberlerin nasıl nasiplendiklerine de değinilir. Toparlayacak olursak Hz. Davut musiki, Hz. Süleyman mimari, Hz. İbrahim heykel gibi ve Hz. Muhammed (S.A.V) edebiyat sanatında tam birer sanatkarlardı. Kuran-ı Kerimde bütün peygamberlerin bir meziyet ve sanat sahibi olduklarına değinilmektedir. Bu anlatıma göre sanatın kaynağı Allah' tır. Sanatçı ise bu bilgiyi gönülden sezerek tasvir eden kişidir. Bu tasvirde sanatçıda ancak kalem mesabesindedir. Sanat eseri ise apaçık delil mahiyetindedir. Sanatkarla Sanatın korkunç derecede yakınlığını ifade eden bir numunedir. Tekke terbiyesinde yetişen bir dervişte aynı böyledir. Allah'tan gelen fuyuzatla gönlünü pişiren mürşit müride şekil vererek onu çamur iken cevher eder. Bakırsa altın yapar. Asıl sanat, insan olmaktır dersek herhalde haddi aşmış olmayız.

Mevlana Hazretleri sanatı eserlerinde çoğu kez bir işaret bir rumuz olarak kullanmışsa da biz bu rumuzlardan

sanatın mahiyeti hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Mevlana Hazretleri sazına hâkim bir rebabi, sözüne hâkim bir İlhamî'dir. Hem yazılı eserlerinde hem de fikir ve görüşlerini anlatan diğer kaynaklarda bu ulu zatın sanatı nasıl ustalıkla kullandığını anlamaktayız. Bu büyük sanatçının en büyük delili ise günümüzde Mesnevisinin İslam meşalesi olmasıdır. Bahusus sanatı bu haliyle yorumlamak durumundayız. Zira Mevlana Hazretlerinin eserlerinden anladığımız sanatta bu üç muhatabın arasında çok kuvvetli bir bağ mevcuttur."Sen nasıl ululuğa âşık bir sanatkar da meselâ demirciliğe âşıktır. Herkesi bir iş için yetiştirmişler, gönlüne o sanatın meylini vermişlerdir" (Mesnevi, III, 1617-1618), bu bağ aşktır. Aşk öyle kuvvetli bir bağdır ki sanat eseri sanatkarla, sanatkar da sanatta kaybolur. Bu med ve cezir halidir. Dünyadan itilen muhatap bir üstündekinin hali ile hallenerek onda fani olur.

Söz gelimi bir çamur alınır bir kıvama kadar su verilir. Sonra sanatçının hünerli ellerine teslim edilir. O sanatçı usanmadan sıkınmadan aşkla şevkle o çamuru şekillendirir. Fırına verir. Pişmanlık ve ayrılık ateşinde pişen çamur kıvam kazanır kemale erer. Artık her darbeye dökülmez. Ancak sanatçı sanatına olan aşkıdan o pişmiş toprağa bazı renkli sırlarla bezeme yapar. Bu sefer onu fırında aşk ateşiyle pişirir. İşte pişen bu ürün sanatın ve sanatçının delili tam kâmil bir insan misali hallenen sırlanan bir sanat eseri olur.

"Su ve toprak, altın madeniydi; bizse kuyumcuyuz... gah onu halhal yaparız, gah yüzük! Gah kılıç bağı yaparız... gah aslanın boynuna tasma! Gah onu tahti bezeyen turunc yaparız, gah devlet isteyen padişahların başına taç ederiz. (Mesnevi, IV, 999-1001)

Sanat toplumun ve bireylerin, sanatçının iradesine göre arz talep olmaksızın sorunlarına da değinmelidir.

Hakkın tecellisiyle O'nun sonsuz güzelliğinden hisse alan salık, O'nun vaslına mürşidinin sevgisiyle kavuşacaktır.' Allah güzeldir güzeli sever' sırrına vakıf olan salık, kendine ilham edilen meşrebince şekillenerek kendi fena derecelerine ulaşacaktır. Hakkın kutlu temaşası ile kendi aslını görecektir, fena derecelerinin sonu, varlık derecelerinin başı olan Bekabillah'a göç edecektir. Mutlak Musavvir'in Kudret Elleri kendi öz varlığını görüp tam ve kusursuz bir eser halinde kendinden kendine teşhir edilecek ve Allah'ın gizli sırlarının eşsiz bir numunesi olacaktır.

Aşkın tecellisi gerçekleştikten sonra ortaya ezeli övünç kaynağı olan asil insan çıkacaktır. Vedud isminin tecellilerine gark olan gerçek sevgisiyle yaratılan insan gerçek sanatkarın ahseni takvimi(en güzel biçimde)'in delili, estetik sezislerle bezenmiş sırlı bir görkem olacaktır.

Velhasıl bizim az olan anlayışımızla değinmeye çalıştığımız sanat mevzu daha çok araştırmalara muhtaçtır. İrşat için bir anlatım metodundan daha çok yaşama ve yok olmaya kadar giden bu uçsuz bucaksız konuya biz bir nebze baktık. Umut ediyoruz ki bu konuda daha kapsamlı araştırmalar yapılır.

MEVLEVİ TARİHİNDE BU AY

OCAK

3 Ocak 1927 - Hasîrî-zâde Mehmed Elif Efendi Hakk'a yürüdü. Hasırîzade Tekkesiyle Mahmud Ağa Camii arasındaki hazîrede medfundur.

3 Ocak 1799 - Şeyh Galib Hakk'a yürüdü. Galata Mevlevihanesi Hazîresinde medfundur.

6 Ocak 1950 - Karamanlı Muhammedi Ruhi Dede'nin Hakk'a yürüdü.

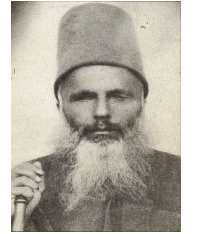

08 Ocak 1935 - Rauf Yektâ Bey vefat - Kuzguncukta Nakkaştepe mezarlığında medfundur.

8 Ocak 1935 - Neyzen İhsan Aziz Bey Hakk'a yürüdü.

8 Ocak 1954 - Osman Kemali Dede'nin Vefatı.

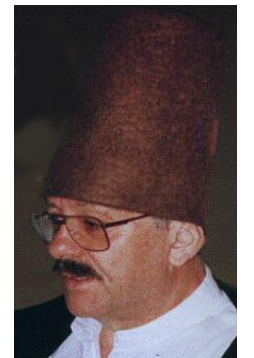
9 Ocak 1778 - Hammâmîzade İsmâil Dede Efendi veladet

9 Ocak 1943 - Mevlevî Âyîn Bestekârı Muallim Kâzım Uz Hakk'a yürüdü- Edirnekapı mezarlığında medfundur

12 Ocak 1900 - Cuma (10 Ramazan 1317) - Abdülbâkî Gölpınarlı veladet

23 Ocak 1941 - Neyzen Doğan Ergin veladet

23 Ocak 2005 - Sertarik, Mesnevihan Şefik Can Dede Hakk'a yürüdü. Konya Üçler mezarlığında medfundur.

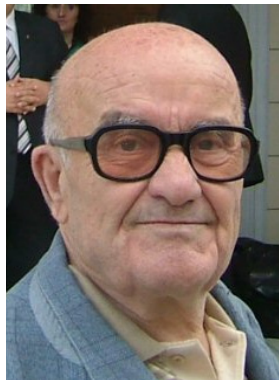

26 Ocak 2003 - Annemarie Schimmel Hakk'a yürüdü

26 Ocak 1796/1797 (27 Receb 1211) - Esrar Dede Hakk'a yürüdü. Galata Mevlevihanesi Hazîresinde Fasih Dede'nin yanında medfundur.

31 Ocak 2009 - Yenikapı Mevlevîhanesi emektarı Polis Burhan (Burhan Öcal) Hakk'a yürüdü

30 Ocak 1870 (27 Şevval 1286) - Maçka'da yapılan Mevlevîhâne'nin tamamlanması, Hüseyin Fahreddin Dede'nin buraya naklolması ve mukabeleyle başlaması.

MEVLEVÎHANELER

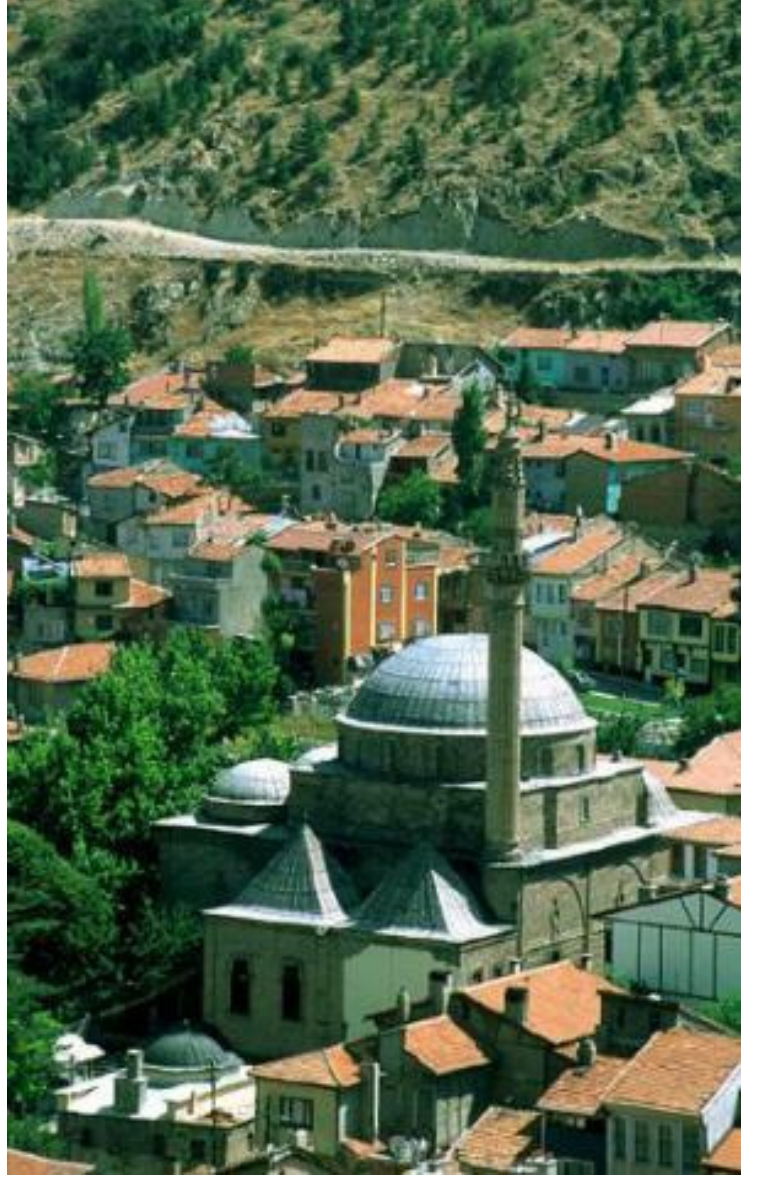
AFYONKARAHİSAR MEVLEVÎHANESİ

Afyonkarahisar Mevlevihanesi 1710 yılında yapılmıştır. Ancak, bu yapı yıkılmış ve 1844'de Sultan Abdülmecit tarafından yenilenmiş, 1905'te de Sultan II. Abdülhamit tarafından yeniden onarılmıştır.

Mevlevi kültüründe Afyon Mevlevihanesi Konya dergâhından sonra önem sırasına göre 2. sırada gelmekte idi. Mevlevihane, semahane, harem-selamlık, matbah, derviş hücreleri gibi bölümleri ile büyük bir alanı kaplıyordu. Kesme taştan yapılmış olan semahanenin giriş kapısı üzerinde kitabesi ve Mevlevi sikkesi bulunuyordu. Kuzeye bakan cümle kapısındaki merdivenlerden sonra dedegânın hücrelerinin bulunduğu bir avluya giriliyordu. Bu avlunun ortasında da büyük bir şadırvan vardır. Avlunun sağında matbah kısmının bir bölümü ile çilehane yer alıyordu.

Mevlevihane'nin camisi kesme taştan olup, üzeri merkezi bir kubbe ile örtülmüştür. Kasnağındaki renkli camlarla caminin içerisi aydınlatılmıştır. Semahanenin doğusunda şerbethanenin üst katında da semahaneye bakan kafesli kadınlar mahfili bulunmaktadır. Semahanenin sol tarafındaki türbe bölümünde de Mevlevi şeyhlerine ait 12 ahşap sanduka bulunmaktadır. Burada Mevlana'nın torunlarından Aba Puş-i Veli, Sultan-ı Divani Mehmet Semai Çelebi, Hızırşah Çelebi, Şah İsmail'in oğlu Elkas Mirza ve diğer Mevlevi büyükleri gömülü bulunmaktadır.

Tekke ve dergâhların kapatılmasından sonra Mevlevihane Afyon Müftülüğüne kullanılmış ve günümüzde de camiye dönüştürülmüştür.

Buradan bir nice acıyla, özlemle gittin,
sonra yalvardın yakardın amma
eline düşmüştün bir kere kaderin,
ne fayda sevgili, ne fayda.

Her yanda çareler aradın kendine,
olmadık şeyler yaptın her yanda.
Bulamadın bir çare, sonunda gittin,
ne fayda sevgili, ne fayda.

Kucağın güllerle doluydu senin,
ayın öndördü bir yüzün vardı .
Kopup halkasından dostlar meclisinin,
o aşağılık, o bayağı yere sen,
o karuncaların, yılanların yanına
ne oldu, nasıl oldu da gittin?

Nerde hani o cânım sözlerin şimdi?
Nerde hani o sırları gözen akıl?
Nerde hani gül bahçesine giden ayak?
Elimizi tutan el nerde hani?

Hoştun, güzeldin, eşin yoktu senin,
insanları hemen elde ederdin.
Ama kalktın çıktın bir uzun yolculuğa,
insanları yiyen toprağa gittin.

Ağlaya inleye sen gittin ama,
gökler de arkandan durmadı ağladı.
Parça parça etti yüzünü ay.
Gönlüm arkandan kan bağladı.

Şimdi ne edeyim, kime sorayım seni?

İyi insanlar arasında mısın orda?

Yani dostlar meclisinde mi?

Yoksa bir kenarda boynun bükük mü kaldın?

Öyle bir yere gittin ki bu sefer,
izinin tozu bile belli değil.

Ne kadar da kanlıymış gittiğin yol!

Mevlana Celaleddin Rumi

REBAB (Rebap, Rubap, Rubab, Robab)

Rebâb gibi eski bir sazın doğumu hakkında net bilgiler bulmak mümkün değildir. Ancak çeşitli rivayetler mevcuttur. Kimi rivayetlere göre Süleyman Peygamber'in rebâb çaldığı söylenir ki bu milattan önce 3800'lere yani Sümerlere kadar dayanır. Bir başka rivayete göre de rebâbî Farâbî icat etmiştir. Başka bir kaynakta ise Uygur Türklerinden bu yana rebâb çalınmaktadır. Müzik enstrümanları çok geniş coğrafyalara yayılmış, zamanla buralarda değişimlere uğramışlardır. Bin sene evvel, iklim, kemençe, rebâb diye adlandırılan sazlar muhtemelen aynı sazlar olabilir. Tarih içinde bunlar yaylı sazların ortak ismi olarak da kullanılmıştır. Bütün bu bilgiler ışığında rebâb Kuzey Pasifik'ten Orta Asya'ya oradan Akdeniz'e, hatta Endülüs aracılığıyla Batı Avrupa'ya kadar geniş bir coğrafyada kullanılmıştır. (Avrupa'da "Rebec (Rebek)" adıyla anılır.) Büyük ihtimalle kavimler göçü ile yahut Moğol zulmünden kaçan halklar tarafından İran, Arap coğrafyası ve Anadolu'ya gelmiştir. Selçuklularda ve Osmanlı İmparatorluğu'nda gözde bir saz olarak kullanılmıştır. 18. Yüzyıl'ın ortalarında keman sazının Osmanlı'da icra edilmeye başlamasıyla gitgide eski önemini yitirmiş 19. asrın sonlarına doğru icracısı iyice azalmıştır.

MEVLEVİLİK VE REBÂB

Mevlevîlikte rebab ney kadar önemli bir metafordur. Hz. Mevlânâ'nın eserlerinde yetmişin üstünde beyitte adi geçmiş Ahmed Eflakî Dede Menâkibu'l-Ârifin'de, on ayrı konuda rebabdan bahsetmiştir. Kimi beyitlerde gönlünün ateşini rebabin ateşiyle teşbih etmiş, kiminde rebabin sesi İsrâfil'in sesi olmuş, kimisinde rebab gizli sırları fâş ederken kiminde de rebab doğru yola varmak için yol olmuştur. Hz. Mevlânâ ve oğlu Sultan Veled bizzat rebab çalmışlardır. Bunu Dîvân-i Kebîr'deki bazı gazellerinden anlıyoruz. Sultan Veled Rebâb-nâme adıyla anılan bir mesnevî yazmıştır.

(Bu eserde rebâb Hz. Mevlânâ'nın Mesnevîsinde neyi kullandığı gibi bir metafor olarak kullanılmıştır.) Rebâb-nâme'de der ki: "Ney sadece kamıştan yapıldığı için onda sadece bir çeşit inleme vardır. Oysa rebabin oluşumunda ağaç, deri, kil, demir gibi maddeler vardır. Rebâbin iniltisi bu yüzdendir ki neyden daha fazladır" diye ifade buyurmuşlardır. Ağaç ağlıyor, deri ağlıyor, kıl ağlıyor, demir ağlıyor vatan iştiağıyla. Hz. Mevlana birkaç beyitinde rebabin mızrapla da çalındığının işaretlerini veriyor. Rebâbî Osman ve Rebâbî Ebûbekir adlarıyla dönemin iki rebâb icracısından da bahsediyor. Günümüzde neyin bu kadar önde olduğu ve rebâbın da bir o kadar geride kaldığı âşikâr ve hayret vericidir. Oysa daha evvel değindiğimiz gibi rebâb Mevlevîlikte ney kadar değerlidir ve ney kadar fazla kullanılmıştır. Temennimiz; rebâbın da sırlarını anlamak ve bu sırları anlatmak isteyen sanatkarlarımızın artması, rebâbın layık olduğu yere gelmesidir.

Biz Rebab'ın ruhunu, Mevlana Celaledin-i Rumi Hazretlerinden öğreniyoruz. Bunun dışında, rebabin tarihçesi ile ilgili söylenenler spekülasyondan öteye geçmemektedir. Özellikle günümüzde çok az kişi tarafından çalınan "Hindistan cevizi tekne, yuvarlak-uzunca sap ve atkuyruğu telden oluşan" Rebab'ın geçmişi hakkındaki somut ve görsel bilgiler 17. yy. gravür ve minyatürlerinden daha geriye gitmemektedir. Rebab'ın tarihi kökenleri hakkındaki araştırma ve iddiaların; müzik tarihçilerinin konusu olduğunu düşünüyoruz.

İşte bu noktada bizi asıl ilgilendiren şey, Rebab hakkında bazı icracı-icra denemeci kişilerin Rebab'ın tekrar gündeme getirildiği 1950'li yıllardan bu yana ileri sürdükleri bir takım iddialardır. İçinde bulunduğumuz güç, iktidar

ve başarıya odaklı global anlayışın çeşitli çevrelere sirayet etmiş olduğu gibi, sanatçı dünyalarını da etkisi altına aldığını görmek üzüntü vericidir.

Rebab'da geniş aralıkların basılamayacağı (dolayısı ile perde bağlanması), volümünün az olması (dolayısı ile metal tel takılması), yuvarlak sapın çalım zorluğuna yol açması (dolayısı ile sapın düz tuş yapılması) gibi argümanlarla Rebab'ın otantik yapısının tamamen değiştirildiğini görmekteyiz.

Sazın tarihi sürecinde doğası doğru yorumlanamamış ve zaman içinde gelişimini sağlaması maalesef mümkün olamamıştır. Tellerinin atkuyruğu olması, vücut harareti nedeniyle icra sırasında akord sorunlarının yaşanmasına yatkın olduğu yorumu doğrudur. Ancak bu sorunsal, sazın orijinini bozmadan ve daha yüksek müzikal katkı sağlayacak biçimde (naçizane) tarafımızdan aşılmıştır.

Şöyle ki:

Rebabla süren bir ömürlük yolculuğumuz boyunca, bu soruna farklı yaklaşımlarla çözümler geliştirmeye çalıştık. Atkuyruğu yerine Japon-Kore ipeği, Bursa ipeği, yekpare bağırsak tel, çeşitli sentetik alaşımlardan yapılmış enstrüman telleri kullanarak bu sorunu aşmaya çalıştık (metal tel kullanımını hiç düşünmedik, zira dönemi itibari ile metal tel kullanımı söz konusu olamazdı).

En mükemmel çözüm olarak:

Atkuyruğu yerine sazın ebat-akorduna göre 3.0, 4.0 ve 5.0 bağırsak ameliyat ipliği (crome cat gut) kullanarak hem akord sorununu aştık; hem de volüm, tonalite ve tını olarak çok daha yüksek bir müzikalite elde ettik.

İbrahim Metin UĞUR

Rebapla İlgili Bazı Rubai'ler

"Biliyor musun, řu rebabın sesi ne diyor? Diyor ki: Benim arkamdan gel, beni izle de yolu bul. Çünkü doğruya varmak için yola çıkmışsın, ama eğri bir yol tutmuşsun. Çünkü sormakla cevaba yol bulunur."

"Ey rebab sesi, sen nereden geliyorsun? Ateşlerle, fitnelerle kavgalarla, ateşlerle dopdolusun, gönöl casususun. Gönöl sahrasının habercisisin. Buyurduğun her söz, gönöl sırlarıdır."

"Rebaptan fışkıran İsrâfıl sesi, kebab olmuş yürekleri tazelendirdi, onlara can verdi. O boğulmuş bitkin sevdalar, suda balıklar gibi oynaşmaya başladı."

"Bugün de her günkü gibi yine harabız. Endişe kapısını açma, içli feryatları ile, yanık sesiyle bize her şeyi unutturan rebâbı eline al, çalmaya başla."

"Rebâbın yayından bir ok fırladı, ten çemberinden geçerek, beden engelini aşarak geldi, gönle ulaştı. řu deriye bak ki gözlere örtü olmakta, onları dalmaktadır. Rebabın řu perdesine, řu çıkardığı makama bak ki bizim gaflet perdemizi yırtmada, bizi uyarmada."

"Ey gönlümün rebabına mızrap vuran! Rebabın çıkardığı bu iniltiden gönlümün cevabını dinle." "Aşk rebabının feryadı, inlemesi, gerçek sevgilimizin, gönöl sultanımızın yayından, O'nun mızrabındandır. Sakın; bu, rebabdır, bu sesi rebab çıkarıyor deme."

MUSİKİMİZDEN

MEVLEVİYİZ BİZ

HİCAZ İLÂHÎ

Usûl: Sofyan

Beste: Ahmet Özhan

Güfte: Dr. Abdullah Uysal

Aş kın ku lu yuz Mev le vî yiz biz sev gi yo lu yuz mev le vî yiz biz

Ba şım da sik ke Kâ i nât tek ke Çâr ci het Mek ke mev le vî yiz biz

Makam: Hicaz

Güfte: Dr. Abdullah UYSAL

Beste: Ahmet ÖZHAN

Mevlevîyiz Biz

Aşkın kuluyuz Mevlevîyiz biz,
Sevgi yoluyuz Mevlevîyiz biz
Başım da sikke, kâinât tekke,
Çâr cihet Mekke Mevlevîyiz biz

Gelince vecde eyleriz secde,
Kur'ân'a bende Mevlevîyiz biz
Beş vakit ezan çağırır her an,
İsmine hayrân Mevlevîyiz biz

Âhir ümmetiz, ehl-i sünnetiz,
Mest-i vahdetiz Mevlevîyiz biz
Hilkât sebebi, Muhammed Nebî,
Hakkın habîbi Mevlevîyiz biz

Hazret-i Sıddık, Resûl'e sâdık,
Yoluna âşık Mevlevîyiz biz
Hazret-i Ömer, Fârukü'l beşer,
Adl ile söyler Mevlevîyiz biz

Hazret-i Osman, Şehid-i Kur'ân,
Ne bilsin nâdân Mevlevîyiz biz
Hazret-i Ali, hidâyet eri,
İkrâr vereli Mevlevîyiz biz

Yâ Hazret-i Pîr, ol bize dest-gîr,
Ezelden takdîr Mevlevîyiz biz
Abd-i rû siyah, acısın Allah,
Her seherde ah Mevlevîyiz biz

MUSİKÎŞİNÂSLAR

HALİL CAN

1 Eylül 1950 de Semiha Hanımla evlendi. Bu evliliğinden de Zeynep adını verdiği bir kızı oldu. Halil Can, küçük yaşlarda Üsküdar da açılan bugünkü Üsküdar Musiki Cemiyetinin ilk hali olan Daru l-Feyzi Musiki Cemiyetine girdi. Bu arada Galata Mevlevihanesinde Neyzen Emin Dedenen Ney meşkine başladı. Daha sonra Üsküdar Mevlevihanesi Şeyhi Ahmet Remzi Akyürek Dedenin sikkesini tekbirlemesiyle Mevlevi oldu. 1954 yılından beri Konya'da yapılan Sema ve Mevlanayı anma törenlerinin kurucularından olan Halil Can, 1972 yılına kadar Neyzenbaşılık yapmıştır. Emin Dedenin tavsiye ve teşviki ile la-dini musiki eğitimi almaya başladı. Emin Dedenin arkadaşı Bestenigar Ziya Beyden Klasik Türk Musikisi meşk etti. Rauf Yekta Beyden nazariyat bilgisi, Arap Cemal Beyden fasıl musikisi, Enderuni Hafız Ömer efendiden de nota okumayı ve tavrı öğrendi.

Beş sene süren bu eğitim sırasında Ahmet Avni Konuk'un sohbetlerine katıldı Ve Konuk un kimi eserlerini bizzat kendisinden geçti. Halil Can,1500 ilahi, elli beş Ayin-i Şerif, 400 Nefes, 60 a yakın Naat ve Durak ile geri kalanı din dışı formlarda saz ve sözlü eserlerden oluşan 6000 in üzerinde eserin yer aldığı bir nota koleksiyonuna sahipti.

Kaynak: Yılmaz Öztun Türk Müziği Ans. 1.Cilt/S:171, Nuri Özcan: TDV_A 7. Cilt İst.1993 S:140

Neyzen Halil Can, 7 Aralık 1905 yılında Üsküdar da doğdu. Babası Deniz Kıdemli Yüzbaşı Şükrü Efendi, annesi Mısır prensi kahyalarında Ali Hurşit Efendinin kızı Makbule hanımdır. Halil Can ikinci meşrutiyetten sonra açılan Üçüncü Selim Numune okuluna gitti. Burayı bitirdikten sonra Üsküdar Sultanisinin Rüştüye kısmına kaydını yaptırdı. 1923 yılında girdiği sınavı kazanarak Eczacı Okuluna kaydoldu.Okulu bitirir bitirmez 1926 yılında yedek subay olarak askere gitti. 1927 yılında eczanelerin sayısını kiralayan Tahdit kanunu çıkınca , tezkere bırakarak muvazzaf subay oldu. 28 Ekim 1948 de binbaşı iken istifa etti. Daha sonra çeşitli resmi vazifelerde bulunduktan sonra 1961 yılında emekli oldu.

1953-1971 yılları arasında İstanbul Belediyesi Konservatuvarı İlim Tasnif Heyeti üyeliği ile 1959 yılında açılan Yüksek İslam Enstitüsünde Dini Musiki hocalığı görevlerinde bulundu. 1971 de çıkan emeklilerin devlet hizmetinde çalışmalarını yasaklayan yasa ile bu görevlerinden ayrıldı. 23 Mayıs 1973 yılında vefat edene kadar, evinde öğrencileriyle özel çalışmalarını sürdürdü.

Halil Can,1927 yılında Hidayet Hanım ile evlendi. Hidayet Hanım 1 Nisan 1929 da Maraş da vefat etti. 1937 yılında Melahat Hanımla evlendi. Bu hanımından Şükrü adında bir oğlu oldu. Bu hanımı da 1945 de vefat etti.

MEVLEVİ MEKTUPLARI

Merhaba gazetesinin haftalık tarih-kültür ilavesi Akademik Sayfalarda ilk kez "M. Necati Elgin Özel Sayısı" vesilesiyle okuyucuya duyurulan ve bilahare dizi yazı olarak okuyucuya sunulan mektupların tamamı doksan üç adettir (Halil Can'ın bazı mektuplarının sonuna eşi Semiha Hanım tarafından yazılan birkaç mektup bu sayının dışındadır). Bu dizi yazı kitaplaştırılırken bayram veya kandil tebriki mahiyetindeki Abdülbâki Gölpinarlı ile Halil Can'a ait mektuplardan bazıları kitaba dâhil edilmemişlerdir. Kitaba dâhil edilen altmış altı mektuptan on dördü Abdülbâki Gölpinarlı'ya, otuz yedisi Halil Can'a, altısı Kemal Edip Kürkçüoğlu'na, beşi Mithat Bahari Beytur'a, ikisi Prof. Dr. Nihad M. Çetin'e, biri Rifki Melûl Meriç'e, biri de Münevver Ayaşlı'ya aittir.

Önümüzdeki günlerde basımı yapılacak MEVLEVİ MEKTUPLARI kitabının Halil Can'ın Mektupları bölümünden bazı mektupları, ihtiva ettiği Mevlevilik ve Konya Mevlâna İhtifallerine dair malumat sebebiyle Asitane dergimizde yayımlıyoruz.

MEKTUPLARIN MUHATABI MUSTAFA NECATİ ELGİN

1907 yılında Kiğı'da doğdu. Babası Ahmet Tevfik Bey, annesi Munise Hanım'dır. Erzurum'un tanınmış ailelerinden Şiroğullar'a mensuptur. Mustafa Necati, babasının ordudaki görevleri dolayısıyla öğrenimini çeşitli il ve ilçelerde tamamladı.

Babası Ahmet Tevfik Bey'in Sarıkamış'ta şehit olması üzerine beş kardeşi ile birlikte bütün sorumlulukları annesi Munise Hanım'ın omuzlarına bindi. Büyük ağabeyinin de daha genç bir zabıt adayı iken, Çanakkale'de şehit olması, Erzurum ve civarındaki Rus-Ermeni saldırıları üzerine aile Tokat'a gelip yerleşti.

1339/1923 yılında Tokat İdadisini bitirdi. Bir süre de Askeri Lisede okudu. Ayrıca Öğretmen Okulu imtihanını vererek öğretmenlik mesleğine intisap etti. İki kardeşi askerî okullarda okuyarak subay oldu. Ablaları da subaylarla evlendi. Ailede tek sivil olan Mustafa Necati, 1929'da Cumhuriyet'in öğretmen ordusuna katıldı. İlk görev yeri Niksar'dır. Orada, yine bir ordu mensubu olan ve İstiklal Savaşı'nda büyük hizmetleri bulunan Üsteğmen Osman Nuri Özbek'in kızı Semiha Hanım'la evlendi.

Soyadı Kanunu çıkınca "Elgin" soyadını aldı. Niksar'da özellikle folklor

araştırmalarına ağırlık verdi. Erzurumlu Emrah ile ilgili bir inceleme hazırladı. Diğer öğretmen arkadaşları ile birlikte Niksar Halkevi dergisi Ülker'i çıkardı. Dergi, ilim ve sanat çevrelerinde büyük ilgi gördü.

Evliliğinden Ahmet Güner, Şahika ve Zuhul adlarında üç çocuğu olan M. Necati, Büyük Erzincan Depremi (26 Aralık 1939) sırasında Reşadiye'nin Bereketli köyünde idi. Depremden sonra Konya'ya nakli yapıldı. Mevlâna Müzesi yanındaki Dumlupınar İlkokulunda göreve başladı.

Aynı zamanda iyi bir hattat olan Necati Elgin, bu sanatını Tokat'ın meşhur hattatlarından Sarı Mehmet Besim Efendi'den öğrendi. Daha ziyade nesih, talik ve rika yazılarında ihtisas sahibiydi. Mevlâna'nın 440 sayfalık Fihi Mâ-Fih'ini Konya Müzesi'ndeki tek nüshadan kopya ederek zamanın belediye başkanı M. Muhlis Koner'e hediye etti.

Arapça ve Farsçayı da Turhallı büyük âlim Hacı Mustafa Efendi'den okuyan Mustafa Necati, şiir ve edebiyatla da ilgilendi.

Merhum, 1940 yılından vefatına kadar, Mevlâna Hazretlerinin manevi dünyasına kendisini adadı, mesleki ve ilmi yöndeki bütün çalışmalarını bu konuya tahsis etti. Öğretmenliğinden kalan boş zamanları Konya Türk Ocağı ve Konya Halkevi'ndeki çalışmalara ayırdı. Halkevi Tiyatrosu'nun bütün oyunlarında rol aldı. O sıralarda Halkevi Kütüphanesi'ni yöneten Veli Sabri Uyar'la çok yakın bir dostluk kurdu.

1950'den itibaren Konya Mevlâna Müzesi'nde görevlendirildi. Yirmi iki yıl süren bu dönemde Dergâh'ta ilmi çalışmalar yapan bütün akademisyenlerin ve araştırmacıların en büyük yardımcısı oldu. Müzedeki kitaplığın tasnif ve tanzimi, Hamuşan'daki mezar taşlarının ve kitabelerin kaydı, Konya

ve çevresindeki köy ve kasabalarda bulunan, çıkarılan eserlerin, değerli yazmaların müzeye kazandırılmasında büyük emeği geçti.

1972 yılında emekli olup İstanbul'a yerleşti. O yıl Tünel'de bulunan ve karakol olarak kullanılan Galata Mevlevihanesi'nin ihyası, Divan Edebiyatı Müzesi olarak yeniden kazandırılması programında bakanlık tarafından uzman olarak görevlendirildi. Mevlevihanenin faal dönemine yakın şekilde restorasyonuna nezaret etti. Hamuşan Bölümü'nün Halet Efendi Kütüphanesi'nin, semahanenin tanziminde, Galata Mevlevihanesi'nin demirbaşında bulunan çeşitli yerlere dağılmış değerli eserlerin, Mevlevi yâdigârlarının yerlerine yerleştirilmesi ve envanterinin yapılp sergilenmesinde yönetici olarak çalıştı. Gerek Halet Efendi Kütüphanesi'ndeki eserlerin, gerek kabristanında yatan, mezar taşları bulunan veya kaybolmuş Mevlevi büyüklerinin tespitini ve kayda geçirilmesini sağladı.

Merhumun, Anıt dergisinin 24. sayısında yayımlanan, "Trabzonî Şeyh Ahmet Dede" başlıklı makalesi, son derece önemli bir makaledir. O, bu makalesinde, Köseç Ahmet Sultan ile Trabzonî Ahmet Dede'nin aynı şahıslar olduğunu ispat etti. Böylece büyük bir yanlışlığı tashih etti.

Âşık Şem'î'nin kabrinin bulunmasından sonra, kemiklerini yeniden kefenleyip bugünkü kabrine koyan da odur.

M. Necati Elgin, 27 Nisan 1977 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Zincirlikuyu'daki aile mezarlığında metfundur.

Konya'da çıkan Konya, Anıt gibi önemli dergilerde ve Konya gazetelerinde pek çok makalesi yayımlanan Elgin'in Selim III (İlhami) (Konya, 1959) isimli bir kitabı vardır.

1- 5 Ocak 1957 Tarihli Mektup

a:

Bismihi
Esselamü Aleyküm

İstanbul-Galata 5 / Kânunusani / 1957

Ya Hazret:

Bu yılki Şeb-i Arus'tan aldığımız feyiz ve sekr-i manevi elhamdülillah elan berdevam. Bu iltifata nailiyetimize vesile olanlara candan teşekkür eyvallah.

Ankara toplantısı da hamdolsun güzel geçti. Allah sağlık verirse önümüzdeki ihtifali daha canlı, daha ruhani olarak idrak ederiz. Ankara'da, mukabele-i şerif, tafsilatıyla icra edildi. Mesnevihan ve sahib-i destar Mithat Bahari Beyefendi'mizin postta bulunuşu ve usulden olan Mesnevi-i şerif takriri çok parlak oldu. Aynı tarzı, önümüzdeki sene Konya'da icra etmek ne kadar güzel olacak.

Konya'dan avdetimizde komşularımızdan bazılarına, Şeb-i Arus hakkında malumat vermiştim. Bunlar arasında, geçirdiği bir kemik hastalığı hasebiyle malule bir hanımefendi var. İsmi (Münevver) olan bu hanım hakire (200) lira vererek Huzur-ı şahane-i Cenab-ı Pir'de hizmet eden fukara-yı sabırine tevziini rica etti. Bendeniz de bu meblağı senin namına Ziraat Bankası vasıtasıyla gönderdim. Erbabına tevdi size muhavvel. Bu hatuncağızın sıhhat ve afiyeti için, Huzur-ı akdeste edilecek dualar, inşaallah müstecap olur. Bu husustaki lütuflarınızı müş'ir cevabı kendisine okurum. Şu satırları yazıp Ekrem Hakkı Beyefendi'ye gideceğim. Öğle taamını birlikte yapacağız ve bilahare Ahmet Avni Beyefendi'nin kabrini ziyarete gideceğiz. Ziyaretten avdetde de ayın ilk cumartesi günü olması hasebiyle mutat toplantıda Mesnevi-i şerif okuyacağız.

Ankara'da iken Tevfik İleri Bey'le müteaddit görüşmeler yaptık. Mesnevi-i şerif şerhinin tabı, müze ittihaz edilmek için heyet-i vekile kararıyla Maarif Vekâletine devredilmiş olan Galata Mevlevihanesi'nin tamiri, Ahmet Avni Beyefendi'nin de Şarih-i azam İsmail Ankaravi Hazretlerinin türbe-i şerifesine naklini not ettirdik. Tevfik Allah'tan.

Konya'da bulunduğumuz beş gün içinde doğru dürüst koklaşamadık. Şeb-i Arus'un tesidi hakkında, eksiklerimizi tamamlayabilmemiz için kıymetli tenkit ve irşatlarını hassaten beklerim.

b:

Mehmet Önder sultanımızın meşgalesi malumum olduğundan bir de benim yazılarımla ziyâ-ı vakit etmemesi düşüncesiyle ona yazmıyorum amma her ikinizi yekvücut bildiğimden maruzatım ikinizedir. (Đki göz bir görür)

Muhterem Dede Efendi'mizin hak-i pa-yi âlîlerine yüzler sürer dualarını niyaz eylerim.

Cemiyet işinden bizleri haberdar etmenizi hassaten rica ve niyaz eylerim.

Hizmet-i mebrukeleriyle her gün müşerref olmak saadetine nailiyet esnasında, Huzur-ı Cenab-ı Pir'de bu abd ü ahkar ve kemterlerinin tazimat ve tekrimatını lütfen arz edesin. Allah o bab-ı saadetten cümlemizi ayırmasın. Galata Mevlevihanesi son şeyhi Ahmet Celaledin Dede Efendi merhumun

Ey kân-i cevher-i sehâ Mevlâna
Ser-çeşme-i ihsân-ı a'tâ Mevlâna
Âb-ı kereminle beni sîrâb eyle
Ey menba-ı pür-feyz ve safâ Mevlâna 1
rubaisini de okursunuz.
Ney nâle edip haber verir Mevlâna'dan
Bu râzı duyan geçer (menn) ile (ma')dan 2

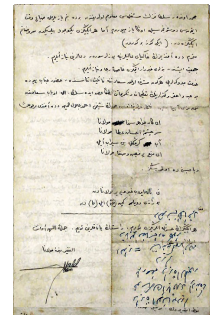
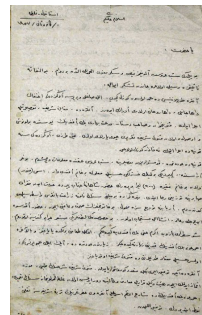
Her ikinizin hasretle ellerinizi öperim. Raşit'in yanaklarını öperim. Cümleten Allah'a emanet...3

el-fakir-i bende-i Mevlâna
İmza
(Yeni yazıyla: Halil Can)

1 Günümüz Türkçesiyle: Ey görkemli mücevher kaynağı, başış lütfünün baş çeşmesi Mevlâna... Ululuk/iylilik suyunla beni suya kandır; ey baştanbaşa manevi haz ve mutluluk kaynağı olan Mevlâna...

2 Günümüz Türkçesiyle: "Ney inleyerek Mevlâna'dan haber verir; bu sırları duyan (gökten indirilen) kudret helvası ile sudan vazgeçer."

3 Kâğıdın katlanma yerine geldiğinden iki kelimelik ibare silikleşmiş, bu sebeple de okunamamıştır.

MEVLEVİLİKTE MANEVÎ EĞİTİM

Vefa Yayınlarının Hz. Mevlâna ve Mevlevilik üzerine yaptığı yayınlara bir yenisi daha eklendi. Dr. Safi Arpaguş'un hazırladığı "MEVLEVİLİKTE MANEVÎ EĞİTİM" adlı kitap çok önemli bir boşluğu dolduracak.

Mevlevîlik adı kullanılarak zamanımızda çok çeşitli ve farklı amaçlara hizmet eden uygulamalar mevcuttur. Bu yapılanmalar, yüzyıllardır uygulanan geleneklerden olabildiğine uzaklaşmış ve bozulmuş bir hal almıştır.

Dr. Safi Arpaguş ve diğer araştırmacılarımızın da katkıları ile ortaya çıkan bu eserler sayesinde, yüzyıllardır coğrafyamızda hüküm süren, güzel ahlaklı insan yetiştirme ocakları olan Mevlevîhânelerin de önemi ortaya konulmaktadır.

Bu çalışmaları için Dr. Safi Arpaguş hocamızı tebrik eder, eserlerinin hayrlara vesile olmasını dileriz.

ÖNSOZ'den

XIII. yüzyıldan günümüze kadar çeşitli yollarla varlığını hissettiren Mevlevîlik, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin tasavvufî anlayışı çerçevesinde şekillenmiştir. Mesnevi düşüncesinin tecessümü şeklinde de anlamamıza müsaade eden bu anlayış, geçmişten günümüze İslâm düşüncesi içerisinde önemli bir yer edinmiştir. Osmanlı dinî düşüncesinde ve sosyal hayatında etkin roller üstlendiğini gördüğümüz Mevlevîlik, insanın -genel olarak tasavvufî anlayışta da görüleceği üzere- en güzel kıvamda yaratılmış, ilâhî bir hilâfet görevine sahip mükerrer bir varlık olduğunu kabul eder. Ancak özünde bir nefha-i ilâhî taşıyan insanın tecellî ve zuhur âlemine inişle özünden uzaklaşıp kesrete boğulduğunda mir'ât-ı ilâhîsi mâsivâ ile kirlenip

paslanmakta, âdeta ilâhî tecellîleri karşılayacak saflık ve temizlikten uzaklaşarak matlaşmaktadır. Bu ayna tecellî-i ilâhîye mazhar olabilmek için parlatılmalıdır.

Çünkü sen âyine-i kevne tecellâ eyledin

Öz cemâlin çeşm-i âşıktan temaşa eyledin

Tasavvufta, bu âyine-i rabbaninin cilâlanması imgesiyle dile getirilen manevî eğitim, insanın özünde taşıdığı değerlerin ortaya çıkarılıp, yaratılış gayesi doğrultusunda yeniden inşâsı demektir. Bununla amaçlanan ise, insanın beşerî zaaflarından arındırılarak sahip olduğu üstün makam ve değerini kendisine tekrar kazandırılmasıdır.

Âyinedir bu âlem her şey Hak ile kâim

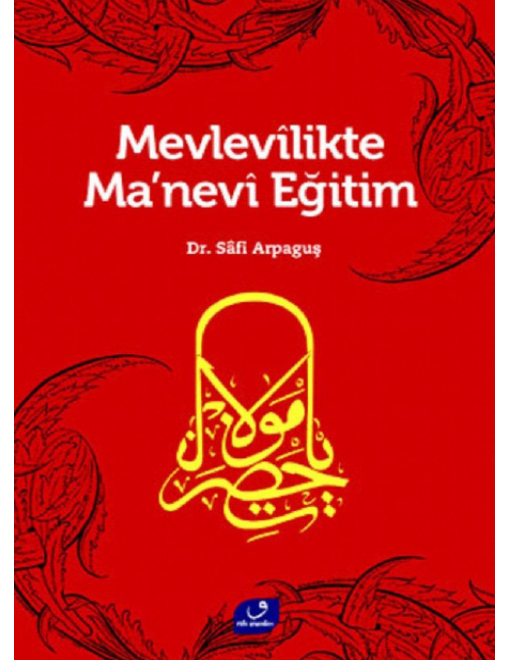
Mir'ât-ı Muhammedi'den Allah görünür dâim.

Tasavvufta seyr ü sülûk olarak adlandırılan bu manevî eğitim-öğretim ameliyesi, -her ne kadar çeşitli tasavvufî ekollerde farklı uygulamaları görülsede- genellikle halvet, riyazet ve çile gibi uygulamalarla yapılmıştır. Mevlevîlikte Manevî Eğitim adını verdiğimiz bu çalışmada, Mevlevî Çilesinin mâhiyetini ve genel tasavvufî anlayışla örtüşen-ayrışan yönlerini incelemeyi ve tasavvufun merkezine oturan insân-ı kâmil anlayışına yönelik katkısını ortaya koymayı amaçladık. Bu çalışmada, insanın kemâl arayışındaki çetin yolculuğun duraklarında karşılaştıklarına Mevlevîlik perspektifinden bakmaya çabalayacağız.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş, Kaynakların Tespit ve Değerlendirilmesi ve Tasavvufta Manevî Eğitim alt başlıkları ile iki kısma ayrılmaktadır. Kaynakların Tespit ve Değerlendirilmesi başlığı altında çalışmamıza kaynaklık ettiğine inandığımız Mevlevîlik âdâb ve erkân kitapları ile bu hususta kaleme alınmış risaleler değerlendirilip müellifleri, mevzuları ve muhtevaları hakkında

Mevlevîlikte Ma'nevî Eğitim

Dr. Sâfi Arpaguş

bilgi verilmiştir. Burada ele alınan çalışmaların bir kısmı bu hususta bilinen eserlerdir. Ancak bir kısmı da bu çalışma ile ilk defa ortaya çıkan ve yayınlanan risalelerdir. Bu kısımda değerlendirilip tanıtılan eserleri dört sınıfa ayırmak mümkündür: Bunlardan ilk kısım, Mevlevî âdâb ve erkânına dair eserlerdir, ikinci kısım, Mevlevî kültürü içerisinde yer etmiş mühim şahsiyetlerin kaleme aldığı hâtırat ve mektuplardan oluşmaktadır. Üçüncü kısım eserler, Mevlevîlik tarihi mâhiyetinde yazılmış eserlerdir. Dördüncü kısım eserler ise, Mevlevîliğin son dönemine ait çile ve manevî eğitim konularının ele alındığı risalelerdir.

Tasavvufta Manevî Eğitim başlığı altında ise, halvet, uzlet, riyazet ve mücâhede gibi tasavvufî terbiye ve eğitim konularıyla, nefis terbiyesinin mâhiyet ve keyfiyeti ele alınarak, Mevlevî çilesinin konuya getirdiği anlam farklılıklarına atıflar yapılacaktır. Mevlevîlikte manevî eğitimin klasik tasavvufî eğitimle aynılığı ve farklılıkları ile bir eğitim süreci olarak çilesinin kaynaklarına işaret edilecektir.

Birinci Bölümde, Mevlevîlikte manevî eğitimin uygulandığı,

dervişlerin hamlıktan olgunluğa, çiğlikten pişmeye doğru kemâl yolculuklarında içerisinde bulundukları mekânlar incelenerek, özellikleri ve bu mekânların eğitim ve olgunlaşma sürecine katkısı değerlendirilecektir. Bir Mevlevîhânenin hemen her birimi ve ne anlam ifade edip hangi hizmetleri deruhte ettiği üzerinde durulacaktır. Burada özellikle çilenin çekildiği mekân olması bakımından matbah-ı şerif bütün detaylarıyla ele alınıp değerlendirilecektir. Ancak bu değerlendirmede bütün Mevlevîhânelerde mahallî ve sosyal nedenlerden dolayı fizikî yapı olarak tam bir bütünlük bulunmadığından, bütün Mevlevîhânelerin numunesi olan ve diğer Mevlevîhânelerin hemen hepsinin mekân olarak kendisinin küçük ya da büyük bir kopyası olduğu Kâbetü'l-Uşşâk diye nitelendirilen Konya Asitâne-i Aliyyesi temel alınacaktır. Şerefü'l mekân bi'l-mekân anlayışından hareketle bu mekânlarda gerek eğitim alan ve gerekse eğitim veren derviş, dede ve muhibbândan her kimin nerede, nasıl bir yeri ve görevi olduğu da önemine binâen değerlendirmelerimize konu olacaktır.

İkinci Bölümde ise, bütün yönleriyle Mevlevîliğin seyr ü sülûkü ve manevî eğitimi olan bin bir günlük çile ve keyfiyeti değerlendirilecektir. Tarikata girişten intisaba, çile için kabul yeri olan saka postundan çilenin sona erdiği kapıdan geçmek ve hücreye çıkışa kadar en ince ayrıntılarına kadar kaynakların elverdiği ölçüde bu keyfiyet incelenecektir.

Üçüncü ve son bölümde ise Mevlevîhânede Manevî Hayat başlığı altında Mevlevîhânedeki gündelik hayat ve mahiyeti üzerinde durulacaktır. Mesnevi dersleri ile dârü'l-mesnevîler, mesnevîhanlık müessesesi gibi konulara değinilecek, bir irşâd kitabı olarak Mesnevî'nin bu gelenekteki üstün mevkiine temas edilecektir. Semâ meşki, semâ çıkarmak, mübtedî mukabelesi, mukâbele-i şerif ve garipler semâi gibi başlıklarla semâm kısım ve şekilleri ile manevî sembol ve remizleri değerlendirilecektir. Belirli bir merasimle yapılan ve bu kuruma ait bir yemek türü olan lokmanın pişirilmesinden sunulmasına kadar Mevlevîlerin sofrâ âdabına, yemek-içmek gibi konulardaki hassasiyetlerine dikkat çekilecektir. Meydân-ı şerifte murakabeye durmak, evrâd-ı şerif ve ism-i celâl okumak ve âyin-i cemde bulunup bir araya gelmek, güzel sanatlar eğitimi ile Cenâb-ı Hak'ın Cemâl tecellîlerini bir sanat öğrenimi ile paralel olarak nefsine ve kişiliğine uygulayarak güzelleştirmek, bunları yaparken de asla âdâb ve erkânın dışına çıkmamak gibi temel konuları irdelemeye çalışacağız.

Geçmişten günümüze köprü olabilme, geçmişin irfanından numuneler sunmayı amaçladığımız bu eserin sonuna Ekler başlığıyla bu gelenekte önemli hizmetlerde bulunmuş zevatın bu konuların inceliklerine dair kaleme aldıkları orijinal risaleleri aynen aktarmayı uygun bulduk. Bu eserler, Hz. Şârih İsmail Rusûhî Ankaravî'nin Risâle-i Usûl-i Tarikat ve Biât'ı, Gelibolu ve Kahire Mevlevîhâneleri şeyhi Hüseyin Azmî Dede'nin Nuhbetü'l-Âdâb'ı, Nakşî-Mevlevî geleneğin önde gelen isimlerinden Mustafa Vahyî'nin Dürretü'l-Azîziyye adlı risaleleridir. Bu eserlerden özellikle Hüseyin Azmî Dede'nin Nuhbetü'l-Âdâb'ı tarafımızdan tesbit edilerek

ilk defa bu çalışmada yayınlanmaktadır. Çalışmamıza önemli katkıları olan ve bu geleneğe ait biri matbu, diğer ikisi yazma olup kaybolmaya yüz tutmuş bu son derece önemli üç risalenin metin ve transkripsiyonlarını ilim dünyası ile paylaşmak istedik. Bunlara ilave olarak Mevlevî gelenekte önemli yerleri olan Şeyh Gâlib, Esrar Dede ve Sâkıb Dede'nin Mevlevîliğin temel unsurları sayılan hizmet, çile, mevlevîhâne ve matbahı şiişel anlatımlarıyla tanıttıkları, muhteva bakımından son derece zengin şiirlerinede yer verdik.

Şüphesiz her çalışmanın kendine has bir hikayesi vardır. Bu çalışmanın hikayesinde kendisine yer bulan herkese teşekkür ederim. Başta bu alandaki çalışmalarımı sürekli destekçilerim olan, rehberlik ve teşvikleriyle önümü aydınlatan kıymetli hocalarım, Prof. Dr. Mustafa Tahralı, Prof. Dr. H. Kâmil Yılmaz ve Prof. Dr. Mahmut Erol Kılıç beyler olmak üzere Anabilim dalımızdaki değerli mesai arkadaşlarıma teşekkürlerimi arz ederim. Sağladığı çalışma ortamı ve akademik hayatın her alanında hissettiğim desteğinden dolayı eşim Doç. Dr. Hatice Arpaguş'a müteşekkirim. İmlâ birliği ve metin bütünlüğü hususunda yardımlarını gördüğüm, kaynakların değerlendirilip yorumlanmasında kendisiyle fikir alışverişinde bulunduğum arkadaşım M. Nedim Tan'a da teşekkür ederim.

Hz. Mevlânâ, 'Sözün hayırlısı az ve öz olanıdır' der ve Mesnevî'nin ilk onsekiz beyitini şöyle bitirir:

Haletinden pişkinin anlar mı ham

Söz kısa kesmek gerektir, vessalam! (Mesnevi, 1/18)

Sözü, son dönem Mevlevî ediplerinden Nâzım Paşa'nın (v. 1345/1926) Mevlevîlikte manevî eğitim coşku ve hazzını dile getirdiği dizeleri ile tamamlayalım:

Zevk-i aşkı matbdh-ı Mollâ'da ikrar eyledim

Tâb-ı Ateşbaz ile sûzişler izhâr eyledim

Seyyid-i Sır-dân'ın oldum vâye-dâr-ı himmeti

Mahzen-i Zerkûb'dan cevherler isâr eyledim

Nura gark oldum füyûzât-ı Ziyâü'l-Hak ile

Şems'e döndüm âşıkane neşr-i envâr eyledim

Hazret-i Sultan Veled lütfuyla oldum kâmyâb

İltifâhyla dil-i mahmuru huşyâr eyledim

Nâzım oldum cebhe-sâ-yı feyz-i Mevlânâ-yı Rûm

Hamdülillâh rû'yet-i envârı dîdâr eyledim.

Bütün gayretimiz, rızâ-yı Cenâb-ı Hak, şefâat-i Hz. Resul ve himmet-i ehl-i irfana mâtuftur. Talebimiz ise, daima tevîk-i Hûda'nın refikimiz olmasıdır.

Dr. Safi Arpaguş

MEVLEVİ TERİMLERİ VE AÇIKLAMALARI

MEVLEVİLİKLE İLGİLİ SORULANLAR ...

Soru: Sema' ve Semazen ne demektir? Niçin Dönüyorsunuz?

Mevlevîlik deyince ilk akla gelen semâ', lügatte işitmek mânâsındadır. Terim olarak, mûsikî nağmelerin dinlerken vecde gelip hareket etmek, kendinden geçip dönmektir. Hz. Mevlânâ zamanında belli bir nizâma bağlı kalmaksızın dînî ve tasavvûfî bir coşkunluk vesîlesiyle icrâ edilen sema', sonradan Sultan Veled ve Ulu Ârif Çelebi zamanından başlayarak Pîr Âdil Çelebi zamanına kadar tam bir disiplin içine alınmış, sıkı bir nizâma bağlanmış; icrâsı öğrenilir ve öğretilir olmuştur

Sema', sembolik olarak, kâinatın oluşumunu, insanın âlemde dirilişini, Yüce Yaratıcı'ya olan aşk ile harekete geçişini ve kulluğunu idrak edip "İnsan- ı Kâmil" e doğru yönelişini ifâde eder.

Sema' eden canlara Sema'zen denilmiştir. Mevlevilikte dönmek tabiri yoktur. Mevleviler Sema' eder. Her tarikatın zikir ederken (Allah'ı anarken) kendilerine özgü bürhanları vardır. Mevleviliğin de bürhanı Sema' dır.

Mevlevilikte Semâ'

Prof.Dr.Süleyman Uludağ

İşitme ve dinleme anlamına gelen semâ', tasavvufta, güzel sesle okunan Kur'an'ı ve dînî konularla ilgili şiirleri, dinleme anlamına gelir. İlk sûfîlerden itibaren güzel sesle Kur'an ve teması din olan şiirlerin okunmasına, bu tarzda okunan Kur'an-ı Kerim'i ve bu nitelikteki şiirleri dinlemeye, büyük önem verilmiştir. Burada güzel sesteki maksat, kulağa hoş gelen, insanın hoşuna giden ahenkli, tenasüplü ve ölçülü seslerdir. Ahenkli ve hoş nağmelerle terennüm edilen Kur'an-ı Kerim'den manevî ve derunî bir haz alındığından Hz. Peygamber: "Kur'an'ı seslerinle süsleyiniz." buyurmuş, Ebu Musa el-Eş'ârî'nin güzel sesiyle tilavet ettiği Kur'an'ı manevî bir hazla dinlemişti.

Dînî konularda yazılan şiirlerin bestelenip okunması ve okunan bu tür şiirlerin dinlenmesi de insan ruhunu etkiler. Estetik değeri olan şiir ve bestelerden haz alma insanın doğasında var olan bir özellik olduğundan bütün dinler kutsal metinlerin terennüm edilmesine önem vermişlerdir. Hz. Davud özellikle güzel, hoş ve ahenkli nağmelerle ilâhî okuyan ve dinleyenlere örnek olmuştur.

Ölçülü ve âhenkli sesleri genellikle ölçülü ve âhenkli hareketler izler. Bu nitelikteki hareketlere devr, deverân, hareket, raks ve semâ' gibi isimler verilmiştir. Semâ' hem işitme ve dinleme hem de dinlenen âhenkli ve hoş sadanın tesiriyle hareket ve raks etme anlamında kullanılmıştır. Genellikle dervişler döne döne raks ettiklerinden de semâ'a devir ve deveran (dönmek) da denilmiştir. O yapılan yere de Semâhane denilir.

Sûfîler sohbet ve zikir için bir araya geldiklerinde sohbet edilir, yapılan nasihatler dinlenir, bu arada konusu Allah sevgisi ve aşkı olan şiirler ve ilâhîler okunurdu. Kavval ve goyende denilen güzel sesli kişiler tarafından terennüm edilen şiirleri ve okunan ilâhîleri büyük bir zevkle dinleyen dervişler duygulanır, heyecanlanır, galeyana gelir, coşar, vecde kapılır gayri ihtiyari yerlerinden fırlar dönmeye başlardı. Dönme, derviş sakinleşinceye kadar sürerdi. Dervişlerin ferdî olarak ta toplu olarak ta döndükleri olurdu. Bazen dönen derviş üstündeki hırkayı atar, bu hırka kapanın elinde kalır, bazan da hırka parçalara ayrılarak dervişlere dağıtılır ve bu parçalar teberrüken muhafaza edilirdi. Buna tarh-ı hırka/remy-i hırka, temzik-ı hırka denirdi. Kuşeyri Risale'de bu tarzdaki sema ve hırka atma konusunda bilgi verir. (bkz. Kuşeyri, Risale, Kahire, 1966, s. 637/746-50) Kuşeyri'nin çağdaşı ünlü sûfî Ebu Said Ebu'l-Hayr (ö. h. 440) düzenlediği sohbet meclisinde bu şekilde sema yapmıştı. Mevlânâ'nın yapmış olduğu semâ' işte bu geleneğin devamıdır.

Mevlanâ, Şems-i Tebrizî ile tanışmadan önce zâhidâne bir hayat yaşıyor, sema ile ilgilenmiyordu. Şems ile tanışıp O'nun etkisine girdikten sonra yanıp tutuşan ve coşup taşan Hz. Mevlânâ, mutrib ve goyendelerin güzel sesleriyle okudukları şiirleri ve ilâhîleri büyük bir derûnî-manevî hazla dinliyor, bazı hallerde coşuyor ve gayr-i ihtiyarî (spontane) olarak kalkıp dönmeye başlıyordu. Salahaddin-i Zerkûb'un kuyumcu dükkanının önünden geçerken çekiç seslerinin âhengine kendini kaptırmış, coşmuş öğleden ikindiye kadar semâ' etmiş ve şiir okumuştur. (bkz. Câmî. Nefahatül-Üns, Trc., İst. 1289, s.523)

Çeşitli vesilelerle coşan ve vecde gelen Mevlânâ bazan tek başına döne döne semâ' ediyor, semâ' ederken şiirler söylüyor, bazan da çevresindeki dostları ve müritleri de bu hususta ona eşlik ediyordu. Mevlânâ için, semâ' için, belirlenen belli bir zaman, mekan ve ortam yoktu. Ne zaman içinden gelse, etkilense, duygulansa ve galeyana gelse kalkıp semâ' ediyor, çoğu zaman semâ' esnasında şiir de inşad ediyordu. Oğlu Sultan Veled ve Emir Arif Çelebi döneminde de devam eden

bu semâ' anlayışı daha sonraki dönemlerde belli bir düzene girmeye başlamış, aldığı son şekle de mukabele denilmiştir. Mukabele asırlar boyu sürdürülen bir Mevlevî zikri veya âyini/ritüeli dir. Bugün izlemekte olduğumuz semâ', Mevlâna'dan epey sonra bu şekli almıştır.

Mevlâna gerek Mesnevî'de gerekse Divân'ında Sema'nın önemini belirtir, hatta Mesnevî'sine : "Bişnev ez ney/ dinle neyden" cümlesiyle başlar.

**Pes gıda-yı âşıkân âmed semâ'
Ki-derû bâşed hayal-i ictimâ**

(Semâ' aşıkların ruhları için gıdadır.
Zira onda Hakk'la beraber olma tasavvur edilir.)

Mevlâna'nın tasavvufunda ve manevî hayatında semâ'nın yeri önemlidir. Vecde gelmesine ve kalkıp dönmesine sebep olan semâ', Mesnevî ve Divân-i Kebir gibi eserlerini vücuda getirmesini de sağlamıştır. Mevlevîlikte Hazret-i Şârih diye meşhur olan İsmail Ankaravî Minhacü'l-Fukara ve Huccetu's-Semâ' isimli eserlerinde (Bulak, 1256, s. 60-76) "Pes Sühreverdî, Necmüddin Dâye, İbn Fârız, Ebu Talib Mekki, Kâşânî, Gazalî ve Mevlâna gibi kâmil muhakkikler: Raks ve semâ'ı caiz görüp ibadet ve fazilet addetmişlerdir." (Huccetu's semâ', s.4; Gölpınarlı, Mevlevî Âdâb ve Erkanı, İstanbul, 1963, s. 40, 78-109; İslam Ansiklopedisi, VIII/165-170)

Semâ' esnasında okunmak üzere çeşitli makamlarda bestelenen mevlvî ilâhîlerine âyin bunları okuyana âyin-hân denir. Söz konusu bestelerin güfteleri çoğu zaman Mevlâna'nın gazel ve rubailerinden seçilir. Bu anlamda Mevlevîlikte pek çok âyinler/ilâhîler vardır.

Devr-i kebir, Devr-i veledî, birinci, ikinci ve üçüncü selamlar, garipler semâ', niyaz âyini, ayn-ı cem, şeb-i arûs Mevlevîlikte önemli kavramlardır.

Niyâz mukabelesinde okunan niyaz âyini/ilâhîsi şöyle başlar:

**Şem-i ruhuna cismimi pervâne düşürdüm
Evrâk-ı dili âteş-i sûzâna düşürdüm
Bir katre iken kendümi ummana düşürdüm
Hayfa yolumu Vâdi-i hicrâna düşürdüm.**

**Takrir edemem derd-i derûnum elemim var
Mevlâ'yı seversen beni söyletme gamım var.**

Mevlevî mukabelesi olarak ta bilinen Mevlevî semâ'ı şiir, mûsikî, raks, edeb ve erkan gibi bir çok estetik sanat unsurlarını içerir, bunlar ruhu şaha kaldırıp yüceltmek ve böylece Hakk'a yaklaşmak için birer önemli ve vazgeçilmez vasıtalar olarak kullanılır. Bu anlayışın neticesinde Mevlevîlikte zengin bir edebiyat, mûsikî âdâb ve erkan kültürü oluşmuştur. Bu kültür yüksek zümrenin hem estetik zevki, hem de manevî hayatı bakımından büyük önem taşır.

Mevlevîlikte semâ'ın benzerlerine Halvetîlik, Kâdirîlik, Rûfâilîlik, Sühreverdîlik, Celvetîlik gibi tarikatlarda da rastlanır ve bu tarikatlarda buna daha çok devr veya deverân denir. Melamet ehli ve Nakşbendiyye gibi hafî zikri tercih eden bazı tarikatlar, tasavvufî ve manevî hayatlarında semâ'a ve deverâna yer vermezler.

İmam Rabbânî Mektûbât'ta (285. mektup, I /306-311) bazı hallerde sülûk ehli için semâ'ın faydalı olabileceğini kabul etmekle beraber 279. mektupta (I/266) cehrî zikrin bid'at olduğunu vurgulayarak Nakşbendiyye tarikatına girenlerin semâ'dan uzak durmaları gerektiğinin de altını çizmiştir.

**Her semâ' sanma kim şeytânîdir
Bil semâ'ı ehl-i dil rahmânîdir.**

Şeyh Sinan

*Semâ'ın ne olduğunu biliyor musun?
Semâ' Allah'ın; "Ben sizin rabbiniz
değil miyim?" sorusuna ruhların;
"Evet; rabbimizsin!" deyişlerinin
sesini duymak, kendinden geçmek,
rabbine kavuşmaktır!*

GEÇEN AY NE OLDU

736. VUSLAT'IN ARDINDAN

Mevlana'nın 736. Vuslat Yıl Dönümü Uluslararası Etkinlikleri çerçevesinde Mevlana Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilen Şeb-i Arus yoğun bir katılım ile yapıldı.

Törenlere Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Deniz Baykal da katıldı. Mevlana Kültür Merkezi'nde düzenlenen törene ayrıca Bosna Hersek Cumhurbaşkanı Haris Sladziç, Milli Eğitim Bakanı Nimet Çubukçu, Sanayi ve Ticaret Bakanı Nihat Ergün, Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Tarım ve Köyişleri Bakanı Mehdi Eker, Devlet Bakanı Cevdet Yılmaz, Devlet Bakanı Egemen Bağış, Konya Valisi Aydın Nezih Doğan, Büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Akyürek, siyasi partilerin Konya milletvekilleri ile çok sayıda yerli ve yabancı konuk katıldı.

Törende Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Akyürek, Konya Valisi Aydın Nezih Doğan, Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Deniz Baykal ve son olarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan izleyenlere hitap ettiler.

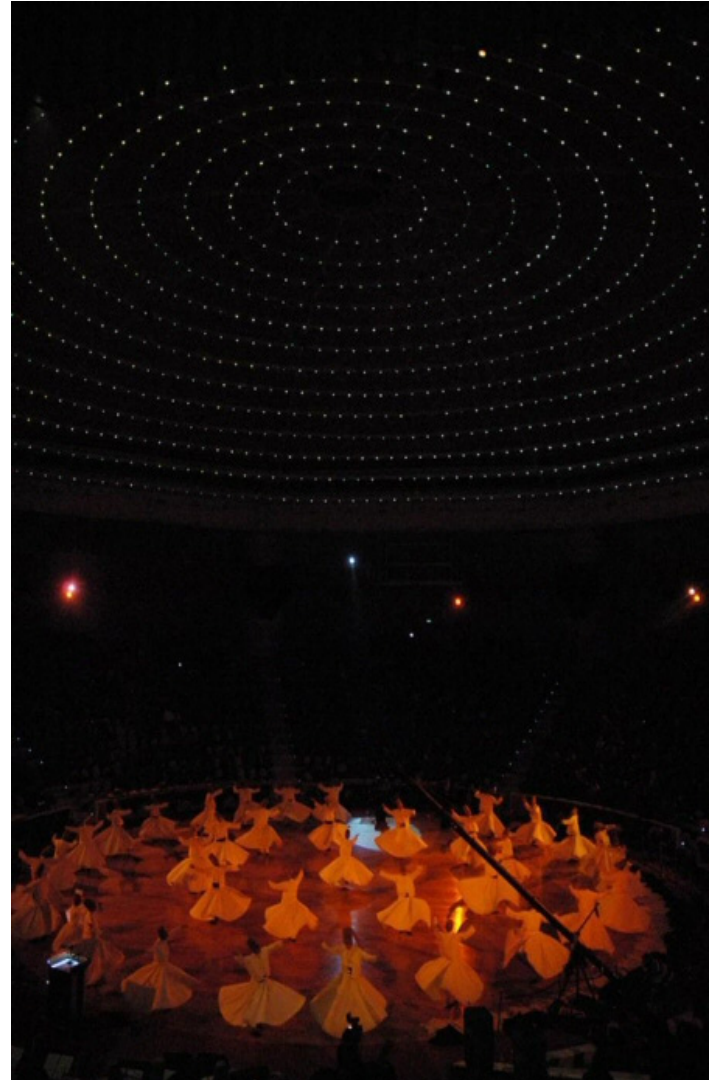
Protokol konuşmalarının ardından Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü İstanbul

Tarihi Türk Müziği Topluluğu Genel Sanat Yönetmeni Ahmet Özhan'ın verdiği Türk Tasavvuf Müziği Konseri'yle devam etti. İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu ile birlikte tasavvuf müziğinin en güzel örneklerini seslendiren Özhan'ın konserinden sonra Ö. Tuğrul İnançer Mesneviden açıklamalar yaptı.

Daha sonra Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğunun seslendirdiği Nayi Osman Dede'nin Rast Mevlevi Ayini Şerifi ile Mevlevi Mukabelesi başladı. 36 semazenin yer aldığı meydana Mevlevi Ayininin coşkusu ile Mevlana Kültür Merkezinden ve tvden izleyenler manevi bir yolculuğa çıktılar.

Programın sonunda Şeb-i Arus'a özel Mevlevi selamlaşması yapıldı.

Bu programın ses ve görüntü kayıtları www.semazen.net sitemize yüklenmiştir.

GEÇEN AY NE OLDU

“GÜNEŞLE AYDINLANANLAR”

ULUSLARARASI ŞEMS SEMPOZYUMU 11-16 ARALIK 2009 TARİHLERİNDE YAPILDI.

TÜRKKAD Türk Kadınları Kültür Derneği İstanbul Şubesi, Türkiye’de ilk kez 11-16 Aralık 2009 tarihleri arasında “Güneşle Aydınlananlar” başlıklı Uluslararası ŞEMS sempozyumu düzenledi.

Dört ayrı ülkeden konu ile ilgili otorite olarak kabul edilen yirmibeş ilim adamı ve uzmanı davet edildi.

Sempozyum, üç gün İstanbul’da, dört gün Konya’da olmak üzere toplam yedi gün olarak yapıldı.

KATILIMCILAR

Adnan Karaismailoğlu - Türkiye, Kırıkkale
Arif Naushahi – Pakistan, Lahore
Camille Helminski – ABD, California
Carl Ernst - ABD, California
Cemâlnur Sargut – Türkiye, İstanbul
Esin Çelebi – Türkiye, Konya

Hülya Küçük – Türkiye, İstanbul
Mahmut Erol Kılıç – Türkiye, İstanbul
Ghulam Moeen Uddin – Pakistan, Islamabad
Mustafa Çakmaklıoğlu – Türkiye, Kayseri
Naci Bakırcı – Türkiye, Konya
Nuri Şimşekler – Türkiye, Konya
Omid Safi – ABD, Chapel Hill NC
Osman Nuri Küçük - Türkiye, Kayseri
Parvaneh Saberi – İran, Tahran
Selahattin Çelebi - Türkiye, Konya
Semih Ceyhan - Türkiye, İstanbul
Takeshita Masataka – Japonya, Tokyo
Tofigh Hashempour Sobhani - İran, Tahran
Tuğrul İnancı – Türkiye, Konya
Yakup Şafak - Türkiye, Samsun

Bu programın görüntü kayıtları sitemize yüklenmiştir.
<http://www.semazen.net/sempozyum>

*Başımı koyduğum her yerde, secde edilen O' dur
Dört köşe ve altı bucakta tapılan O' dur.
Bağ-bahçe, gül-bülbül, sema, sevgili;
Bütün bunlar hep bahane, asıl maksat olan O' dur.*

